

Katja Ihamäki & Päivi Kaljonen (toim.)

Kotouttamista ja kohtaamisia

Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja

Katja Ihamäki & Päivi Kaljonen (toim.)

Kotouttamista ja kohtaamisia

Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja

AATOS-ARTIKKELIT 14 • 2014

Kotouttamisrahasto
Tukea kotoutumiseen

© Tekijät ja Metropolia Ammattikorkeakoulu

Kustantaja Metropolia Ammattikorkeakoulu

ISBN 978-952-6690-22-3

ISSN 1799-604X

SISÄLLYS

Taustaksi lukijalle	5
Katja Ihamäki ja Päivi Kaljonen	
EU:n ulkopuolelta tulleiden maahanmuuttajien kertomaa: kokemuksia sosiaalisesta integraatiosta suomalaiseen arkeen	12
Päivi Kaljonen	
Monikulttuurisia kohtaamisia toiminnallisilla menetelmin	37
Marja Kannelsuo	
Toiminnalliset menetelmät ja draama valmentavan opetuksen tukena	56
Jouni Piekkari	
Palvelujen karikat ja niiden välttäminen	80
Katja Ihamäki	
Kokemuksesta opiksi	95
Katja Ihamäki ja Päivi Kaljonen	
Lopuksi	97
Veikko Väisänen	
Kirjoittajat	99

TAUSTAKSI LUKIJALLE

Katja Ihamäki ja Päivi Kaljonen

Jos haluat kulkea nopeasti, kulje yksin. Jos haluat päästä pitkälle, kulje yhdessä.

Afrikkalainen sananlasku

Lontoossa perustettiin 1800-luvulla Toynbee Hall -yhteisö asukkaiden sosiaalisten siteiden vahvistamiseksi. Keskuksessa järjestettiin konsertteja ja harrastuspiirejä sekä koulutettiin ja sivistettiin eri-ikäistä väestöä. Tätä toimintaa myös mallinnettiin yhteiskuntatieteelliseksi tutkimukseksi. Myös tässä julkaisussa lähdetään liikkeelle kokonaisvaltaisen työotteen näkökulmasta: olemme perehtyneet maahanmuuttajien elämäntilanteisiin pääkaupunkiseudulla ja toimineet yhdessä heidän kanssaan. Tällaisen työskentelyn kautta olemme saaneet uutta tietoa maahanmuuttajien elämästä ja integroitumisesta suomalaiseen yhteiskuntaan.

Maahanmuuttajien elämäntilanteet Suomessa ovat hyvin erilaisia. Useat heistä osallistuvat yhteiskunnalliseen toimintaan kantasuomalaisten tavoin, mutta moni jää vaille sitä tukea ja apua, mitä uuteen yhteiskuntaan integroituminen edellyttäisi. Maahanmuuttajilla on erilaisia toiveita uudessa kotimaassaan, mutta useimpia yhdistää toive paremmasta elämästä. Maahanmuuttajia tukevassa työssä työntekijältä odotetaan kulttuurisensitiivisyyttä, kykyä kohdata erilaisissa elämäntilanteissa olevia sekä kykyä asettua dialogiin eri elämäntilanteissa olevien ihmisten kanssa. Hänen on myös tunnettava maahanmuuttajille kohdennettu palvelujärjestelmä ja osattava opastaa maahanmuuttajia palvelujen käytössä. (Räty 2002: 2010.)

Lisäämällä sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä koulutoimessa työskentelevien tietämystä ja osaamista maahanmuuttajien kanssa tehtävän työn luonteesta voidaan edistää maahanmuuttajien täysivaltaista osallistumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Tämän julkaisun lähtökohtana on ajatus kulttuurien välisen vuorovaikutuksen edistämisestä. Olemme sosiaali- ja kulttuurialan kouluttajina tarkastelleet, mitkä tekijät edistävät erityisesti epäpakolaistaustaisten, työmarkkinoiden ulkopuolella olevien ja haavoittuvissa olosuhteissa elävien maahanmuuttajien hyvinvointia. Olemme erityisesti kiinnostuneita heille suunnattujen verkosto- ja toiminnallisten menetelmien kehittämisestä.

Suomeen suuntautuva muutto ulkomailta on kasvanut viime vuosina huomattavasti ja Suomessa asuva ulkomaalaisväestö on lähes kaksinkertaistunut 2000-luvulla. Pääkaupunkiseudulla noin joka kymmenes asukas on maahanmuuttajataustainen. Maahanmuuttoon liittyvien syiden kirjo on niin ikään monipuolistunut. Pakolaisuuden ohella Suomeen muutetaan enimmäksin vapaaehtoisesti perhesiteiden, työn ja opiskelun perusteella. Maahanmuuttajien jakaminen pakolaistaustaisiin ja ei-pakolaistaustaisiin on kuitenkin liian yksinkertaista, eikä jako tuo esiin sitä kompleksisuutta ja niitä lukuisia tekijöitä, jotka saavat ihmiset lähtemään kotimaastaan. Molempiin maastamuuton muotoihin sisältyy useita muuttujia ja yksilöä ja perhettä stressaavia tekijöitä. Ulkomailta Suomeen saapuva väestö on enimmäksin monimuotoisempaa niin sosiaaliselta, kulttuuriselta kuin taloudelliseltakin taustaltaan. (Martikainen 2011; Työ- ja elinkeinoministeriö 2012.)

Tämän julkaisun artikkeleiden keskeisenä kohderyhmänä ovat avo- / avioliiton tai perheenyhdistämisen kautta Suomeen tulleet, työmarkkinoiden ulkopuolella olevat maahanmuuttajat. Heidän kotoutumisensa on osoittautunut aikaisempien tutkimusten valossa erittäin haasteelliseksi, koska he eivät ole työvoimatoimiston asiakkaina eivätkä tästä syystä kuulu lakisääteisten kotouttamistoimenpiteiden piiriin. (Työ ja elinkeinoministeriö 2012: 12.) Muutosta tilanteeseen on odotettavissa, sillä vuonna 2011 voimaan tullessa laissa kotouttamisen edistämisestä pyritään tukemaan aktiivisemmin myös ei-pakolaistaustaisia. Lain mukaan kaikkien oleskeluluvan saaneilla on oikeus saada perustietoa yhteiskunnasta sekä ohjausta tarjolla olevien palveluiden käyttöön. (Vuori 2012: 238; Laki kotouttamisen edistämisestä 1386/2010.) Tällä hetkellä Suomessa ja monessa muusakin EU-maassa on vielä matkaa siihen, että ymmärrettäisiin kiinnittää huomiota esimerkiksi kotona lapsiaan hoitavien maahanmuuttajataustaisten äitien lisääntyneeseen lukumäärään ja heidän tuen tarpeisiinsa. Liian harvoin on myös annettu maahanmuuttajille itselleen mahdollisuus tuoda oma äänensä kuulluksi kotouttamistoimenpiteitä suunniteltaessa. (Pajnik – Bajt 2012.) Tämän julkaisun artikkeleiden tavoitteena on löytää keinoja ja menetelmiä maahanmuuttajien sosiaalisen integroitumisen tukemiseen.

Sosiaalisella integroitumisella tarkoitetaan sitä, että maahanmuuttajat voisivat tuntea itsensä tasa-arvoisiksi kansalaisiksi oikeuksineen ja velvolluuksineen suomalaisessa yhteiskunnassa jo pelkästään ihmisoikeuksiansa perusteella. Osallistumiseen vaikuttavat sekä maahanmuuttajien että vastaanottavan yhteiskunnan ja yhteisön asenteet ja toiminta. Maahanmuuttajien osallisuuden tunteen kehittyminen ja kantaväestön avoimen suhtautumisen syntyminen edellyttävät luontevaa vuorovaikutusta arjessa. (Vrt.

Pitkänen 2011; Liebkind 1994; Martikainen 2011.) Sosiaalinen integraatio rakentuu yhteisöllisesti. Käsitteellä tarkoitetaan yksilön tunnetta siitä, että hän kuuluu yhteisöön, olkoonpa yhteisö sitten maantieteellisin perustein muodostunut naapurusto, yhteisen kiinnostuksen perusteella muodostunut harrastuspiiri, internet-verkosto tai esimerkiksi työyhteisö. Erilaiset yhteisöt ovat paikkoja, joissa ihmiset voivat toimia erilaisissa rooleissa, olla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, rakentaa itselleen sosiaalista identiteettiä ja tuntee yhteenkuuluvuuden tunnetta. Yhteisöt antavat ihmiselle mahdollisuuden identifioitua johonkin itselle merkitykselliseen. (Sonn – Bishop – Drew 1999.)

Viimeaikaiset tutkimukset ovat antaneet empiiristä vahvistusta siihen olettamukseen, että tunne yhteisöön kuulumisesta vaikuttaa positiivisesti ihmisen psykologiseen terveyteen ja vitaalisuuteen. Monet tutkijat ovat myös vakuuttuneita siitä, että erilaiset yhteisölliset työmenetelmät lisäävät ja voimistavat ihmisten yhteenkuuluvuuden tunnetta, mikä puolestaan vaikuttaa voimakkaasti ihmisten henkilökohtaisen hyvinvoinnin tunteeseen. (Davidson – Cotter 1991.)

Julkaisun artikkeleiden taustalta löytyy toimintaa ja kokemuksia EU:n rahoittamassa ja Metropolia Ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman hallinnoimassa Etnovoimala-projektissa. Etnovoimala-projektissa tarkasteltiin ei-pakolaistaustaisten, EU:n ulkopuolisista maista tulleiden ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevien henkilöiden vähemmistöasemaa sekä heidän elämäntilanteensa vaikutusta heidän arkeensa sekä kokemuksiinsa kotoutumisesta. Hankkeen toimintamallien kehittämisessä olivat mukana maahanmuuttajat, työelämätoimijat sekä Metropolia Ammattikorkeakoulun sosionomi (AMK)- ja sosionomi (YAMK) -opiskelijat ja opettajat. Projektissa etsittiin EU:n ulkopuolelta tulleita sekä haavoittuvassa asemassa olevia maahanmuuttajia. Kohderyhmää haastateltiin elämänkulun ja sosiaalisen integraation näkökulmasta. Heille järjestettiin ryhmätoimintaa erilaisin toiminnallisina ja draamallisina menetelmin. Kohderyhmän haavoittuvuutta pyrittiin tunnistamaan kokoamalla heidän kanssaan työskenteleviä ihmisiä verkostoksi. Tavoitteena oli myös löytää ratkaisuja esille tulleisiin ongelmiin.

Etnovoimala-projektissa huomattava osa voimavaroista kohdistui etsivään työhön ja haavoittuvassa asemassa olevan kohderyhmän löytämiseen. Hankkeen toimijat tekivät etsivää työtä pääkaupunkiseudulla sekä sosiaalialan että kansalaistoiminnan kentillä kiertäen muun muassa sosiaalitoimistoja, kouluja, nuorisotiloja, asukastaloja ja monikulttuurisia järjestöjä. Toimijat levittivät esitteitä alkavasta ryhmätoiminnasta ja jakoivat tietoa

toiminnasta kasvokkaisten kohtaamisten, erilaisten kirjallisten ilmoitusten ja puskaradion avulla. Ryhmätoiminnan tavoitteena oli luoda toimintaa maahanmuuttajien toiveista lähtien. Kohderyhmän löytäminen ei ollut helppoa. Kuten Vuori (2012) huomauttaa, maahanmuuttajatyötä tekevillä ammattilaisilla ja viranomaisilla ei ole mitään systemaattisia keinoja löytää niitä maahanmuuttajia, jotka ovat lakisääteisten kotouttamispalveluiden ulkopuolella ja joilla kuitenkin on ongelmia, joihin pitäisi puuttua. Suomessa ei ole vahvaa yhteisöllisen tai ”etsivän” sosiaalityön perinnettä, jossa työntekijät kiinnittyisivät esimerkiksi alueellisiin tai yhteisöllisiin verkostoihin ja toimisivat kattavasti niiden avulla. (Vuori 2012: 251.) Helsingissä asukastalojen ja koulujen aktiivisten toimijoiden sekä aluetyöntekijöiden avulla saatiin kuitenkin koottua runsas määrä kohderyhmään kuuluvia osallistujia haastatteluihin ja ryhmätoimintoihin. Tavoitetut maahanmuuttajat olivat pääosin arabiankielisiä naisia ja lapsia Pohjois-Afrikasta ja Aasiasta sekä Etelä-Amerikasta. Lapsista osa oli peruskoululaisia. Projektiin kuuluvissa verkostotapaamisissa olivat mukana Metropolia Ammattikorkeakoulun Etnovoimala-projektin työntekijöiden lisäksi sosiaaliviraston aluetyöntekijöitä, sosiaaliohjaaja ja kolmatta sektoria edustavan Settlement-tiliiton asukastalon sekä Familia clubin edustajia.

Päivi Kaljosen artikkelissa *EU:n ulkopuolelta tulleiden maahanmuuttajien kertoma: kokemuksia sosiaalisesta integraatiosta suomalaiseen arkeen* tarkastellaan Metropolia Ammattikorkeakoulun sosionomi (AMK)- ja (YAMK) -opiskelijoiden tekemien teemahaastattelujen pohjalta EU:n ulkopuolelta tulleiden, ei-pakolaistaustaisten ja haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajien kokemuksia Suomeen tulosta, arjen rakentumisesta ja hyvinvointia tukevista tukiverkostoista. Haastatelluista suurin osa on avo-/avioliiton ja perheen yhdistämisen kautta Suomeen tulleita, kotonaan pieniä lapsia hoitavia kotiäitejä. Haastattelussa puhuvat myös muutamat työtä etsivät nuoret miehet. Artikkelin tavoitteena on ollut antaa maahanmuuttajille puheenvuoro siitä, miten he ovat kokeneet eri kulttuurien kohtaamisen. Heidän sosiaalista integroitumistaan vaikeuttava keskeinen tekijä on kielimuurin ja työmarkkinoiden ulkopuolella olon lisäksi vaikeus saada kontaktia suomalaisiin. Lisäksi kotoutumista vaikeuttaa läntisen individualistisen hyvinvointivaltion sekä Afrikan, Aasian ja Etelä-Amerikan yhteisöllisten kulttuurien välinen ero. Artikkelin tavoitteena on ollut kerätä haastateltavien kokemuksia siitä, millainen toiminta tukisi parhaiten heidän sosiaalista integroitumistaan suomalaiseen yhteiskuntaan.

Marja Kannelsuon artikkelissa *Monikulttuurisia kohtaamisia toiminnallisin menetelmin* paneudutaan sosiaalipedagogisen näkökulman tarjoamiin mahdol-

lisuuksiin kehittää maahanmuuttajien kotoutumista tukevia toiminnallisia menetelmiä. Artikkelin esimerkit nousevat sosionomi (AMK) opiskelijoiden ohjaamista toiminnallisten menetelmien kehittämiskokeiluista EU:n ulkopuolisille, ei pakolaistaustaisille maahanmuuttajille – pääasiassa työmarkkinoiden ulkopuolella oleville, kotonaan lapsiaan hoitaville äideille. Artikkelin avaa kulttuurienvälistä osaamista lähinnä Holdenin (2002) kuusiosaisen mallin kautta. Mallin avainsanat ovat osallistava kompetenssi, interaktiivinen kääntäminen, kulttuurienväliset verkostot ja yhteistoiminnallinen oppiminen. Artikkelissa tuodaan opiskelijoiden kokemusten kautta esille, kuinka monikulttuurisen kompetenssin kehittyminen ja syventyminen edellyttävät opiskelijalta ja työntekijältä mahdollisuutta turvalliseen riskinottoon ja usein myös uskallusta mennä ammatilliselle epä-mukavuusalueelle. Lisäksi tarvitaan näissä tilanteissa syntyvien tunteiden ammatillista reflektointia.

Jouni Piekkarin artikkeli *Toiminnalliset menetelmät ja draama valmentavan opetuksen tukena* vie lukijan maahanmuuttajataustaisten nuorten koulumaailmaan. Artikkelissa kerrotaan toiminnallisten ja draamallisten menetelmien kehittämiskokeiluista, joita sosiaali- ja kulttuurialan opiskelijat toteuttivat maahanmuuttajataustaisten 15–16-vuotiaiden nuorten kanssa peruskoulun valmentavalla luokalla. Lukija voi artikkelissa seurata sosiaalipedagogisista lähtökohdista nousevien toiminnallisten ja draamallisten menetelmien kehittelyä askel askeleelta. Tavoitteena on, että kuvaus voisi toimia virikkeenä muille toiminnallisista ja draamallisista menetelmistä kiinnostuneille monikulttuurista työtä tekeville.

Sosiaalipedagogisella toiminnalla huomattiin olevan edistävää vaikutusta maahanmuuttajanuorten hyvinvointiin ja ryhmäytymiseen. Opiskelijat toivat uusia tuulia koulun arkeen ja samalla antoivat maahanmuuttajanuorille mahdollisuuden uusiin, nuorten kaipaamiin kontakteihin kantasuomalaisten kanssa. Toimintatuokioiden kehollisuus oli selvästi nuorille mieleen. Kinesteettisillä harjoituksilla edistettiin uuden kielen oppimista, keskittymistä ja ryhmän turvallisuutta sekä rohkeutta.

Katja Ihamäen artikkelissa *Palvelujen karikat ja niiden välttäminen* tarkastellaan Etnovoimalassa luotuja yhteistoimintaverkostoja ja niistä saatuja kehittämisohjelmia. Hankkeen loppuvaiheessa koottiin asiantuntijoita verkostokokoukseen pohtimaan kohderyhmän olosuhteita ja haasteita sekä niitä toimintoja, joilla heitä voisi tavoittaa. Kohderyhmän ihmis- ja hyvinvointioikeuksien toteutuminen oli puutteellista, koska heillä ei ollut riittävää suomen kielen osaamista eikä tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta. Sosiaalitoimessa tapahtuva sähköinen asiointi tarkoitti asiakkaan ja palvelujen

kohtaamattomuutta. Kohderyhmällä oli liian vähän tilaisuuksia tiedustella neuvoja, joten he jäivät pitkälti esimerkiksi puolison toteuttaman kotoutumisen varaan. Sosiaalitoimessa kulttuurisensitiivinen työote tarkoittaa valmiutta kehittää palveluja ja kohdata asiakas yksilöllisesti välttämättä kulttuuristamisen ja etnisen yksinkertaistamisen karikoita. Se, että työntekijät kohtasivat maahanmuuttajia asukastiloissa, auttoi tunnistamaan haasteellisia elämäntilanteita, ennaltaehkäisi sosiaalisia ongelmia ja lisäsi maahanmuuttajien hyvinvointia.

Toivomme lukijoille antoisia lukukokemuksia ja rohkeutta kohdata toisesta kulttuurista tulleita maahanmuuttajia avoimesti. Samalla kiitämme artikkeleiden tekemiseen osallistuneita maahanmuuttajia, heidän kanssaan työskennelleitä sosionomiopiskelijoita ja verkostotyössä mukana olleita yhteistyökumppaneita. Ilman heidän aktiivista osallistumistaan näiden artikkeleiden kirjoittaminen ei olisi ollut mahdollista.

Lähteet

- Hall, Stuart 2003. Kulttuuri, paikka, identiteetti. Teoksessa Mikko Lehtonen – Olli Löytty (toim.): Erilaisuus. Tampere: Vastapaino. 85–128.
- Liebkind, Karmela (toim.) 1994. Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Martikainen, Tuomas 2011. Suomi remix. Helsinki: Like Kustannus Oy.
- Pajnik, Mojca – Bajt, Veronika 2012. Migrant Women's Transnationalism: Family Patterns and Policies. *International Migration* 50 (5). 153–168.
- Pitkänen, Pirkko 2011. Kulttuurien kohtaaminen arjessa. Tampere: Vastapaino.
- Räty, Minttu 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Sonn, Christopher C. – Bishop, Brian J. – Drew Neil M. 1999. Sense of community: issues and considerations from a cross-cultural perspective. *Community, Work & Family* 2 (2). 205–218.
- Työ- ja elinkeinoministeriö 2012. Valtion kotouttamisohjelma. Hallituksen painopisteet vuosille 2012–2015. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 27/2012.
- Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010. Annettu Helsingissä 30.12.2010.
- Vuorela, Ulla 2009. Meeting Sophia Mustafa – A Transnational Encounter. Teoksessa Sophia Mustafa (toim.): *The Tanganyika Way. A Personal Story of Tanganyika's Growth to Independence*. Toronto: TSAR Publications. 169–180.
- Vuori, Jaana 2012. Arjen kansalaisuus, sukupuoli ja kotouttamistyö. Teoksessa Keskinen, Suvi – Vuori, Jaana – Hirsiaho, Anu (toim.): *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampereen yliopisto. 235–262.

EU:n ulkopuolelta tulleiden maahanmuuttajien kertomaa: kokemuksia sosiaalisesta integraatiosta suomalaiseseen arkeen

Päivi Kaljonen

Maahanmuutto ei sinänsä uhkaa ihmisen hyvinvointia, mutta tiettyjen ehtojen vallitessa riskit lisääntyvät. Tutkimukset kertovat, kuinka muutto maasta toiseen merkitsee eroa tärkeistä ihmisistä, kodista ja itselle merkityksellisistä maisemista. Maahanmuuttajan on rakennettava itselleen uusi sosiaalinen elämä, etsittävä työtä ja opittava uuden maan kieli. Onnistuneen kotoutumisen tavoitteena on pidetty sellaisen uuden kulttuurisen identiteetin rakentumista, jossa entinen ja uusi kulttuuri voisivat elää rinnakkain toinen toisiaan rikastuttaen. (Alitolppa-Niitamo ym. 2005; Liebkind 1994: 32; Herrero – Asur 2011; Martikainen – Tiilikainen 2008.)

Tässä artikkelissa EU:n ulkopuolisista maista tulleet, ei-pakolaistaustaiset maahanmuuttajat kertovat sosiaalisesta integroitumisestaan suomalaiseen arkeen¹. Artikkelin tavoitteena on antaa maahanmuuttajille itselleen ääni kertoa tulostaan Suomeen ja siitä, kuinka heidän arkensa on alkanut ensimmäisten vuosien aikana sujua. Lisäksi maahanmuuttajat kertovat, mitkä seikat ovat tukeneet heidän hyvinvointiaan Suomessa ja mitkä taas estäneet sitä. Artikkelin tavoitteena on saada maahanmuuttajien omaa ääntä mukaan maahanmuuttajille suunnattujen hyvinvointipalvelujen kehittämiseen.

1 Maahanmuuttajien kokemukset on kerätty Metropolia Ammattikorkeakoulun sosionomi (AMK)- ja (Ylempi AMK) -opiskelijoiden tekemistä haastatteluista syksyllä 2012. Mukana olleet opiskelijat olivat Kontkanen, Heidi, Lahdensalo, Katri, Nieminen, Elsa, Paakkari, Suvi, Raivio, Marja, Riikonen, Jukka, Rosenberg, Heine, Salmela, Santtu, Sillanpää, Liina, Simola, Emilia, Sin, Anu, Stenius, Vera, Sujew, Annika, Tiilikainen, Sini, Unkari, Ronja, Valtonen, Satu, Weyner, Emilia, Välimäki, Reetta, Välimäki, Sanna ovat (sosionomi AMK) sekä Bronou-Laurila, Milla, Gerkov-Koskela, Petra, Kakko, Kaisa, Leinonen, Kristiina, Mäki-Kokkila, Katriina, Pennanen, Leni, Piha, Eeva, Rantanen, Emma, Saarinen, Johannes, Sevon, Minna (sosionomi, ylempi AMK).

Maahanmuuttajien sosiaalinen integroituminen uuteen yhteiskuntaan

Sosiaalinen integroituminen uuteen yhteiskuntaan on useiden vuosien mittainen muutostila, jonka on arveltu muuttavan vähintäänkin jollakin tasolla ihmisen asenteita, arvoja, käyttäytymistä ja jopa aikaisempaa identiteettiä. Maahanmuuttajat eivät asetu vain Suomeen, vaan myös tiettyyn tulotasoon, sosiaaliseen asemaan ja yhteiskuntaluokkaan. On eri asia, integroituvatko maahanmuuttajat työvoiman ja koulutuksen ulkopuolella olevaan joukkoon vai onko integraatio liikettä kohti yhteiskunnan keskiötä. Tutkimusten mukaan suuri osa maahanmuuttajista on tällä hetkellä suomalaisen yhteiskunnan vähäosaisimpien joukossa. Tämä tosiasia ei kerro vain maahanmuuttajien omista valinnoista, vaan paljon myös suomalaisesta yhteiskunnasta, jolla on varaa jättää osa asukkaistaan ja potentiaalisesta työvoimastaan kurjistumaan. (Pehkonen 2006: 28; Martikainen 2011; Garrido – Olmos – Garcia – Pardo 2012.)

Maahanmuuttajien sosiaalinen integraatio uuteen kulttuuriin on aina kaksisuuntainen prosessi. Toisaalta integroituminen riippuu maahanmuuttajasta itsestään; siitä, mihin ryhmään hän kuuluu ikänsä, sukupuolensa, koulutustasonsa, perhesuhteittensa ja ennen kaikkea lähtömaansa suhteen. Merkittävää on, miten intensiivisesti ja tunnepohjaisesti yksilö maahanmuuton kokee ja kuinka hänet otetaan uudessa maassa vastaan – ei vain henkilökohtaisten suhteiden tasolla, vaan myös virallisen maahanmuuttopolitiikan, maahanmuuttajiin suunnattujen toimenpiteiden ja yleisemmän yhteiskunnallisen ilmapiirin tasolla. (Räty 2002: 114; Garrido – Olmos – Garcia – Pardo 2012; Rintala – Rasmus 2010.) Sosiaalisen integraation toteutuminen uudessa yhteiskunnassa liittyy maahanmuuttajan käsitykseen ja tunteeseen siitä, pystyykö hän olemaan osallinen yhteiskunnallisessa elämässä ja tuleeko hän kuulluksi uudessa elinympäristössään. Monet tutkimukset ovat osoittaneet, että sosiaalisen integraation onnistumisella on ratkaiseva merkitys maahanmuuttajan henkilökohtaiselle hyvinvoinnille. (Herrero-Asur 2011.)

Maahanmuuttajien sosiaalisesta integraatiosta on aikaisemmin puhuttu lähinnä monikulttuurisuuden yhteydessä, kun on haluttu korostaa kulttuurien rinnakkaiseloja yhteiskuntaa rikastuttavana tekijänä. Adachi (2011) kuitenkin huomauttaa, että olemme jo 1990-luvulta lähtien siirtyneet monikulttuurisuuden ajan jälkeiseen (post-multiculturalism) keskusteluun siitä, miten voisimme luoda sosiaalista sidettä, yhteisöllisyyttä ja tasa-arvoista hyvinvointia kulttuurisesti monimuotoisissa yhteiskunnissa ja sa-

malla säilyttää erilaisuuden mukanaan tuomaa rikkautta. Adachin (2011) mukaan sosiaalisen siteen ja yhteisöllisyyden luominen edellyttäisi, että erilaisista kulttuureista tulevat ja maahan vakinaisesti asumaan jäävät maahanmuuttajat otettaisiin mukaan rakentamaan yhteiskuntaa sen kaikilla tasoilla – aina yhteiskunnallista päätöksentekoa myöten.

Vuori (2012) puhuu kansalaisuudesta yksilön ja julkisen vallan suhteena. Kansalaisuudessa on kysymys oikeuksien ja velvollisuuksien, osallisuuden ja osallistumisen toteutumisesta. Kansalaisuus on tunnetta siitä, että kuuluu yhteiskuntaan. Arjen kansalaisuus on käsite, joka antaa mahdollisuuden tarkastella maahanmuuttajien yhteiskunnallisen osallisuuden ja kuulumisen kysymyksiä myös empiirisesti mikrotasolla, arjen lukematomissa kohtaamisissa. (Vuori 2012: 235–236.) Tässä artikkelissa lähestyn maahanmuuttajien sosiaalisen integraation kysymyksiä juuri arjen tasolla. Seuraavissa luvuissa EU:n ulkopuolelta tulleet, ei-pakolaistaustaiset maahanmuuttajat kertovat Suomeen tulostaan, arkensa rakentumisesta ja siitä, millaisia sosiaalista integraatiota tukevia tukiverkkoja heillä on käytettävissään. Sitä ennen kuvaan tarkemmin sosionomiopiskelijoiden tekemien maahanmuuttajahaastattelujen toteuttamista, haastattelujen analyysiä sekä haastateltavien taustoja ja Suomeen tulon syitä.

Maahanmuuttajien haastattelut

Tässä artikkelissa tarkastellaan Afrikasta, Aasiasta ja Etelä-Amerikasta Suomeen tulleiden EU:n ulkopuolisten, ei pakolaistaustaisten maahanmuuttajien haastatteluita (N=21).² Artikkelia koostavaksi viitekehikseksi olen

2 Haastatellut maahanmuuttajat löydettiin Metropolian opettajien yhteistyöverkoston ja sosionomiopiskelijoiden harjoittelupaikkojen ja verkoston kautta. Maahanmuuttajilta kysyttiin, millaista oli tulla Suomeen, miten heidän arkensa on täällä sujunut sekä millaisia sosiaalisia suhteita ja hyvinvointia tukevia sosiaalisia verkostoja he ovat täällä pystyneet luomaan. Haastattelu pyrittiin tekemään parihaastatteluna, joskaan se ei aina onnistunut. Haastattelut tehtiin englanniksi, suomeksi ja espanjaksi. Tulkkia käytettiin apuna yhdessä haastattelussa. Haastattelut tehtiin eri paikoissa: haastateltavien kotona, opiskelijoiden harjoittelupaikoissa, asukastaloissa ja kahviloissa. Ajoista ja tapaamisista sopiminen vaati pitkäjänteisyyttä ja joustavuutta, mutta itse haastattelutilanteet sujuivat hyvässä tunnelmassa. Haastattelut pyrittiin litteroimaan sanatakkasti, mutta se ei ollut aina mahdollista, sillä osa haastateltavista kielsi nauhurin käytön. Tällöin opiskelijat kirjasivat haastattelun kertomuksen muistiin omin sanoin. Opiskelijat tekivät jokaisesta haastattelusta pienen raportin, jossa he tulkittivat haastattelussa kerrottua teoreettisen kirjallisuuden ja aikaisemman tutkimuksen valossa. Opiskelijan raporttien yhteenlaskettu sivumäärä on 201 (yksipuolinen A4, 1,5 riviväli). Olen tehnyt tämän artikkelini meta-analyysin näistä raporteista ja alkuperäisistä litteroiduista haastatteluteksteistä hyödyntäen temaattista sisällönanalyysiä (vrt. esim. Silverman 2000).

valinnut edellä kuvaamani sosiaalisen integraation käsitteen. Tulkintaani ohjaavat temaattisesta sisällönanalyysistä (vrt. Silverman 2000) johdetut kysymykset: Mikä on maahanmuuttajan sosiaalisen integroitumisen kannalta keskeistä? Mitä haastatellut haluavat siitä kertoa? On selvää, että artikkelissa esitetyt haastattelujen tulkinnat ovat opiskelijoiden ja minun kauttani monin kerroin suodattuneita. Lisäksi on muistettava, että kertomukset itsestä, omasta elämästä, kodista, perheestä, kuulumisesta ja identiteeteistä ovat aina tilannekohtaisten neuvottelujen tulosta. Omasta elämästä kerrotaan elämän eri vaiheissa ja eri kuulijoille erilaisin painotuksin. Oman haasteensa tulkintaan luo se, että maahanmuuttoon liittyvistä vaikeista ja intensiivisistä asioista puhutaan haastateltavalle ja haastattelijalle vieraalla kielellä.

Käytän raportissa suhteellisen paljon suoria (suomennettuja) puhe-sitaatteja. Niiden tarkoitus on tuoda haastateltavien ajatuksia lähemmäksi lukijaa sekä toimia lukijalle oman tulkintani tarkistuspisteinä. Niissä haastatteluissa, joissa ei ole käytetty nauhuria eikä haastattelun sanatarkkaa litterointia, käytän apunani opiskelijan kerrontaa haastateltavan puheesta. Raportin tekstissä H = haastattelijan (opiskelijan) kysymys, V = maahanmuuttajan vastaus. Suoran sitaatin tai opiskelijan kertoman sitaatin jäljessä on suluisia merkintä maahanmuuttajan iästä, sukupuolesta, lähtömaasta sekä siitä, kauanko hän on Suomessa asunut: esimerkiksi merkintä: (31 v. mies, Brasilia, 4 v.) tarkoittaa 31-vuotiasta, brasilialaista miestä, joka on asunut Suomessa neljä vuotta. Loppumerkinnän tarkoitus ei ole olla tunnusmerkki haastateltavan tunnistamiseksi vaan antaa lukijalle mahdollisuus ymmärtää, millaisesta kontekstista haastattelupuhe nousee. Muuten olen pyrkinyt kirjoittamaan haastatelluista anonyymisti. Kiinnostuksen kohde ei ole ollut yksilö vaan tavoitteena on ollut ymmärtää maahanmuuttoon liittyvän sosiaalisen integraation problematiikkaa.

Metropolia Ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat tavoittivat tämä artikkelin haastatteluihin yhteensä 21 maahanmuuttajaa, joiden lähtömaat on merkitty kuvioon 1. Naispuolisten haastateltujen lähtömaat on merkitty punaisella tähdellä ja miespuolisten maahanmuuttajien lähtömaat sinisellä tähdellä.

Kuvio 1. Haastateltujen maahanmuuttajien lähtömaat (punainen tähti = nainen, sininen tähti = mies, n=21)

Opiskelijoiden tavoittama Euroopan unionin ulkopuolisista maista Suomeen tulleiden joukko on analyysin kannalta haasteellinen. Haastateltuja on yhteensä 21; 12 naista ja 9 miestä. Haastatellut tulevat lähes jokainen eri valtioista: Afrikasta 8 naista ja 3 miestä, Aasiasta 4 naista ja 2 miestä ja Amerikasta 4 miestä. Haastatellut ovat kaikki parhaassa työiässä, 20–40-vuotiaita. Suurin osa on asunut Suomessa alle 7 vuotta (17 kpl) ja neljä yli kymmenen vuotta. Kotimaasta lähdön pääasialliset syyt, sellaisina kun haastatelijat ne nimesivät, on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Haastateltujen, EU:n ulkopuolelta tulleiden, ei-pakolaistaustaisten maahanmuuttajien Suomeen tulon syy sellaisena kuin haastateltavat sen itse nimesivät (n=21)

Maahantulon syy	naisia	miehiä	yhteensä
avio-/avoliitto suomalaisen kanssa / perheen yhdistämien	11	1	12
kotimaan huonot ja turvattomat olot / toive työstä ja paremmasta elämästä	1	8	9
Yhteensä			21

Haastateltujen nimeävät maahantulon syyt muistuttavat pitkälti aikaisemmissä tutkimuksissa havaittuja. Miesten on todettu tulevan Suomeen pääasiassa töihin, opiskelemaan tai avioitumaan suomalaisen naisen kanssa. Pohjoisafrikkalaiset naiset ovat useimmiten tulleet omanmaalaisensa miehen perässä avioon tai perheenyhdistämisen perusteella. Thaimaalaiset ja

filippiiniläiset naiset ovat useimmiten tulleet Suomeen mentyään avioon suomalaisen miehen kanssa. (Tilastokeskus 2012; Rätty 2002: 31.)

Avio- tai avoliiton ja perheenyhdistämisen perusteella maahan tulleet

Artikkelin haastateltujen suurin Suomeen tulon syy (12 kpl) oli avo- tai avioliitto suomalaisen kanssa sekä perheenyhdistämisen perusteella tapahtunut maahanmuutto. Suomalaisen kanssa avioliiton solmii vuosittain 2000–3000 ulkomaan kansalaista. Nämä ns. monikulttuuriset perheet kasaantuvat pääkaupunkiseudulle. Helsingissä joka neljännessä solmitussa avioliitossa toinen osapuoli oli maahanmuuttaja (Säävälä 2011: 19–20).

Perheenyhdistämisestä on kyse silloin, kun Suomessa asuva, oleskeluluvan saanut ulkomaalainen saa perheenjäsenensä Suomeen ulkomaalaislaissa säädettyjen perusteiden mukaisesti. Perheenjäseniksi lasketaan avio- ja rekisteröity puoliso, alaikäinen lapsi ja alaikäisen huoltaja. Avopuoliso voi saada luvan tulla maahan, jos puoliset ovat asuneet yhdessä kaksi vuotta tai heillä on yhteinen lapsi. (Ulkomaalaislaki 301/2004.) Syyt perheenyhdistämisen taustalla ovat moninaiset. Turisteina maailmalla liikkuvat kansalaiset luovat suhteita kohdemaan kansalaisiin, rakastuvat ja menevät naimisiin. Ihminen voi yhtä lailla rakastua kotimaassaan ulkomaalaiseen naapuriinsa, joka saattaa olla turvapaikanhakija tai sellainen, joka hakee maasta työtä tai opiskelupaikkaa. Tutkijat ovat huomanneet, että naisten odotetaan miestä useammin seuraavan puolisoaan toiseen maahan perheiteiden ja ennen kaikkea isän ja lapsien suhteiden säilymisen vuoksi. (De Hart 2009.) Perheen yhdistämistä oikeutetaan yleismaailmallisella velvollisuudella sallia ihmisille oikeus luoda ja säilyttää intiimejä ihmissuhteita ja tunnepitoisuuteen ja avunantoon perustuvia käytäntöjä. Periaate tulee ymmärrettäväksi erityisesti lasten ja vanhusten huolenpidon näkökulmasta. (Honohan 2009.)

Aina maahanmuutto avio-/avoliiton tai perheenyhdistämisen perusteella ei ole helppoa. Viisi vuotta sitten miehensä perässä Suomeen tullut maahanmuuttajaäiti kertoo:

H: Mites sitten kun tulit tänne Suomeen monta vuotta sitten, niin miten teitä on autettu täällä, minkälaista apua?

V: Joo, tiedätkö, kun tulin täällä Suomessa oli koti oli valmis, mies asu täällä Suomessa. Ja tulin suoraan minun oma koti ja sitten kaikki oli valmis. Mutta tosi

vaikea, en oo ennen. Minun suunnitelma ei ollu mennä toinen maa, vaan oma maa ja yliopisto, mutta ihan eri. Kaikki on valkoinen, uskomatonta. Ja sitten itkeä, tosi paljon itkeä, siksi äiti ei ole ja sukulaisia ei ole ja sitten itken, itken, itken koko ajan. Melkein kolme vuotta.

H: Se oli vähän raskas kokemus . . .

V: Joo, vähän raskas. Mutta pikku hiljaa tuli ja opin paljon muut ihmiset ja puhun vähän kieliä, englantia sitten kun kävin vähän pihalla, puhun somalialaiset äidit ja sitten pikku hiljaa kasvoi ystävät ja kaikki. (40 v. nainen, Somalia, 5 v.)

Haasteltavan äidin tarinassa korostuu kaipuu kotimaahan jäänyttä yhteisöä kohtaan. Vähitellen hän on kuitenkin tutustunut muihin maahanmuuttajajäiteihin ja oppinut kieltä. Kaipuukin on sitä myötä alkanut helpottaa.

Työn ja paremman elämän toivossa maahan tulleet nuoret miehet

Yhdeksän tähän artikkeliin haastateltua nuorta miestä kertovat maahanmuuton syyksi kotimaan huonot ja turvattomat olosuhteet, työnhaun ja toiveen paremasta elämästä. Tosin muuton syytä on vaikea eritellä, sillä muuttoon johtaneet tapahtumat lomittuvat usein toisiinsa, kuten seuraavasta Etelä-Amerikasta tulleen nuoren miehen haastattelusta käy ilmi. Haastateltava on tullut Espanjan kautta Suomeen noin neljä vuotta sitten. Haastattelun tehnyt opiskelija kertoo:

Koulun loputtua haastateltava ei saanut töitä kotimaassaan, joten hän työskenteli itsenäisesti neljä vuotta elektroniikan parissa ja säästi rahaa. Kotimaassa ei ollut minkäänlaista sosiaaliturvaa eivätkä asiat muutoinkaan toimineet. Töitä ei tuntunut olevan tarjolla ja joka paikassa kysyttiin työkokemuksen perään, mutta kokemusta ei voi kerääntyä ilman töitä. Haastateltava työskenteli jonkin aikaa isänsä torikojuissa. Espanjaan muuttaessaan hän sai isältään rahaa, jonka maksoi takaisin kahden vuoden päästä. Espanjan aikojen alussa haastateltava ei ollut paljon yhteydessä perheeseensä ja kotimaahansa rahapulan vuoksi. Hän asui erään perheen luona hoitaen heidän pientä lastaan, teki kotityöt ja auttoi perheenisää tämän yrityksessä. Vasta 8–9 kuukauden kuluttua hän alkoi saada palkkaa tekemästään työstä, 12 euroa päivässä. Tätä jatkui kahden vuoden ajan. Nykyään haastateltava pitää yhteyttä perheeseensä kotimaahan Skypen välityksellä.

Neljä vuotta sitten haastateltava tapasi nykyisen suomalaisen vaimonsa Espanjassa. Tyttöystävän palattua Suomeen he kokivat, ettei kaukosuhde ole toimiva ja silloisen taloudellisen tilanteen huonous Espanjassa sai haastateltavan pyytämään potkua ja töistään ja muuttamaan Suomeen. Ennakkotietona Suomesta haastateltava tunsi Nokian ja tiesi Suomen olevan kylmän paikan asua. (31 v. mies, Brasilia, 4 v.)

Haastateltavan tarinassa yhdistyvät kotimaan huonot taloudelliset olosuhteet, nuoren miehen halu päästä elämässä eteenpäin ja yllättäen syntynyt rakkaussuhde ja sen myötä syntynyt halu jatkaa elämää rakastettunsa kanssa. Kotimaan huono taloudellinen tilanne kuuluu myös opiskelijan haastatteleman, Afrikasta kuusi vuotta sitten Egyptin kautta Suomeen tulleen nuoren miehen tarinassa. Mies on lähtenyt kotimaastaan Afrikasta auttaakseen äitiään. Äiti joutui tekemään raskasta työtä ja elättämään suurta perhettään pienellä palkalla. Tämä oli ollut haastateltavan mielestä väärin ja siksi hän lähti Egyptiin hakemaan töitä. Toinen, neljä vuotta sitten Etelä-Amerikasta Suomeen tullut nuori mies kertoo lähdön syyksi rahapulan: rahani eivät riittäneet elämiseen eikä opiskeluun, koska Argentiinassa ei tunneta mitään sosiaalietuksia.

Seuraavissa luvuissa siirryn tarkemmin kuvaamaan, miten eri syistä Suomeen tulleet kertovat Suomeen tulostaan, arjen rakentumisesta uudessa yhteiskunnassa ja siitä, millaisia tukiverkostoja heillä on ollut käytettävissään uuteen yhteiskuntaan integroitumisessa.

Aluksi kaikki - ilmasto ja kulttuuri - olivat niin erilaisia

Afrikan, Aasian ja Amerikan lämpöisistä tai lähes trooppisista maista tulleet maahanmuuttajat nostivat hyvin tunnepitoisesti esille Suomen talven mukanaan tuoman järkytksen.³ Opiskelija kertoo:

3 Maahanmuuttajien kokemassa kotoutumisessa uuteen kotimaahan on erotettu erilaisia vaiheita. Ensimmäistä vaihetta on kutsuttu **kuherruskuukaudeksi**, jolloin uusi ympäristö koetaan myönteisenä ja jännittävänä. Ihminen pitää usein uuden kulttuurin piirteitä parempina kuin vanhan, taakseen jättämänsä kulttuurin. Vähitellen seuraa **reaktiovaihe**, jolloin maahanmuuttajalla voimistuu tunne, ettei hän osaa toimia uuden kulttuurin edellyttämällä tavalla. Osaamattomuuden tunne ja kaiken ennustamattomuus väsyttävät ja masentavat. Aallon pohjalta nousee käymällä **kriisivaihe** läpi. Ihminen alkaa vähitellen sopeutua uuteen ympäristöön ja uuden ympäristön tarjoamat mahdollisuudet alkavat uudelleen voimistua. On myös huomattu, että sellainen maahanmuuttaja, joka saa kantaväestöltä tukea ja joka otetaan aktiivisesti mukaan uuteen ympäristöön, selviää kriisivaiheesta nopeammin. Vähitellen saavutetaan **uudelleen orientoitumisen vaihe**, jossa maahanmuuttajan identiteetti alkaa rakentua uudelleen. Maahanmuuttajassa voimistuu tunne, että juuret voivat olla samanaikaisesti sekä entisessä kotimaassa että uudessa kulttuurissa. (Vartiainen 2005: 46–50.) On mielen-

Haastateltava järkyttyi, kun saapui Suomeen, koska sillä hetkellä Suomessa oli kova pakkaneen. Kaikki oli uutta, kieli, ihmiset, jotka oleskelivat kaiken aikaa sisällä. Suomalaiset näyttivät masentuneilta, kävelivät teillä vain kovasti eteenpäin. (29 v. mies, Kamerun, 6 v.)

... oli kylmä, enkä tiennyt mitä pitää pukea päälle ettei tule kylmä. O (=aviomies) oli ostanut minulle lämpimiä vaatteita. Ajattelin, ettei täällä voi asua, jos on aina näin kylmä. O:n talossa oli kuitenkin lämmintä ja se tuntui hienolta ja isolta. En ollut tottunut sellaisiin taloihin. O auttoi minua. En osannut ostaa kaupasta mitään, kun en osaa suomea. Sitten tuli kesä ja oli helpompaa olla täällä. (35 v. nainen, Thaimaa, 8 kk.)

Alkuajat olivat haastateltaville vaikeita. Oli kylmää, ei osannut kieltä, kaupassakäynti, papereiden ja erilaisten hakemusten täyttäminen tuntui ylitysepääsemättömältä. Alkuaikoina ulkopuolisuuden tunne ja eriarvoisuuden kokemukset vain lisääntyivät, vaikka useat kertoivat olleensa tyytyväisiä saamaansa ystävälliseen ja asiantuntevaan suomalaiseen palveluun. Avo-/avioliiton ja perheenyhdistämisen perusteella maahan tulleet kokivat olleensa kovin riippuvaisia puoliosastaan ja tämän antamasta avusta. Oman stressinsä monelle nuorelle naiselle toi raskaus ja huoli tulevan lapsen terveydestä. Osa biologisesta perheestä, suvusta, ystävistä sekä tuttavista oli jäänyt kotimaahan ja kaipuusta oli tullut osa arkea. (Liebkind 1994: 110.)
Opiskelija kertoo:

Alkuvaiheet haastateltava koki Suomessa haastaviksi. Hän synnytti lähes peräkkäisinä vuosina perheen lapset. Haastateltava koki haasteita kahden eri kulttuurin kohtaamisessa. Oli haastavaa opetella uutta kulttuuria ja sen käytänteitä suhteellisen tuoreessa parisuhteessa. Omat paineensa siihen toi pienet lapset, jotka kaipaivat kovasti huolenpitoa. Haastateltava mietti kovasti lasten olleessa pieniä, miten onnistuu kasvattamaan heidät kahteen eri kulttuuriin. Hän koki erityisen tärkeäksi opettaa heille myös oman kulttuurinsa arvoja ja toimintatapoja. Toisinaan haastateltava koki olevansa hyvin yksinäinen kaiken tämän keskellä ja tällöin hän kaipasi kovasti kotimaansa lähiyhteisöä. Onnekseen haastateltava koki vahvan luotamuksen toiseen ihmiseen ja oman halun selvittää eteen tulleista ongelmista. (40 v. nainen, Thaimaa, 12 v.)

kiintoista, että tämän artikkelin haastatellut sivuuttivat alkuaikojen kuherruskuukausien kaltaiset ruusuiset kokemukset ja nostivat hyvin voimakkaasti esille Suomen talven mukanaan tuoman alkujärkytyksen, ilmas- to- ja kulttuurishokin.

Haastattelussa voi kuulla, kuinka huoli lapsista ja oman kulttuuriperinnön siirtämisestä heille nousee uuden parisuhteen hoitamisen rinnalla keskeiseksi haasteeksi äidille. Yksinäisyyden tunne voi olla suuri ja on luonnollista, että kaipuu kotimaan tukevaa lähiyhteisöä kohtaan voi kasvaa suureksi. (Vrt. Liebkind 1994: 113.) Kotoutumisen edetessä, alkuvaiheen shokin ja kriisivaiheen läpikäymisen jälkeen alkaa kuitenkin uudelleen orientoitumisen vaihe, jonka keskeisenä sisältönä on arjen rakentaminen.

Arki alkaa rakentua

Pienten lasten äideille tärkeintä on lasten ja perheen hyvinvointi - ja tulevaisuuden haaveena työelämään pääsy. Maahanmuuttajan elämä Suomessa on monimutkainen yhtälö menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta. Uudessa ympäristössä maahanmuuttaja joutuu tarkastelemaan minäkuvaansa uudesta näkökulmasta. Hänen on mietittävä perhettään ja itseään uuden yhteisön ja yhteiskunnan jäsenenä. Uusi elämäntilanne saattaa tuoda yllätyksiä ja koetella itsetuntoa. Yhteiskunnallinen asema muuttuu ja osallistuminen uuteen yhteiskuntaan on aina työlästä ja hankalaa. (Räty 2002: 116–117.) Sosionomiopiskelijoiden haastatteleminen maahanmuuttajaäitien arki koostui alkushokin jälkeen pitkälti samoista ilon- ja huolenaiheista kuin monen kantasuomalaisenkin pienten lasten äitien. Huoli lasten ja perheen hyvinvoinnista on yhteinen eikä tunne kulttuurirajoja. Thaimaalainen äiti, joka on tullut avioliiton kautta Suomeen ja jonka kouluikäinen poika on jäänyt Thaimaahan, kertoo arjestaan ja tulevaisuuden haaveistaan. Opiskelija kysyy alkulämmittelykysymysten jälkeen:

H: Vietätkö paljon aikaa yksin kotona?

V: Olen päivät yksin. Mies on töissä. Laitan ruokaa ja käyn kävelemässä täällä lähellä. Siivoan ja pidän kodin kunnossa. Käyn Siwassa kaupassa.

H: Tunnetko olosi yksinäiseksi?

V: Kyllä minulla on kova ikävä poikaani ja perhettäni Thaimaassa. Toivon että matkustamme pian sinne lomalle.

H: Minkälaista ajattelet elämäsi olevan 5 vuoden kuluttua?

V: Toivon, että poikani asuu Suomessa ja opiskelee. Että osaisin puhua suomea ja voisinkin olla töissä. Haluaisin lisää ystäviä.

H: Oletko tyytyväinen elämääsi?

V: Olen, minulla on hyvä mies ja koti. (35 v. nainen, Thaimaa, 8 kk.)

Vaikka haastateltava kertoo olevansa onnellinen uuden aviomiehen kanssa uudessa kodissaan, kaipuu kotimaata ja sinne jäänyttä poikaa ja perhettä kohtaan on syvä. Hän haluaisi myös lisää ystäviä Suomessa. Thaimaassa eletään laajennetussa perheessä, jossa samassa taloudessa voivat asua sekä omat vanhemmat että sisarukset perheineen. Kotityötkin tehdään laajennetussa perheessä usein yhteisvastuullisesti. Ympäröivä suomalainen todellisuus pakottaa kuitenkin maahanmuuttajaäidin sopeutumaan ydinperheenä toimimiseen, halusipa hän sitä tai ei. (Vrt. Rätty 2002: 113.) Thaimaalaisen äidin mieli on kuitenkin avoin tulevaisuudelle. Toiveena on saada poika Suomeen opiskelemaan, oppia suomen kieli ja päästä vähitellen mukaan työelämään. Muidenkin haastateltujen maahanmuuttajaäitien arki sujuu pääsääntöisesti kodin ja lasten parissa. Kun opiskelijat kysyivät: ”Miten vietät vapaa-aikaasi tai onko sinulla harrastuksia?” saattoi perheenyhdistämisen perusteella maahan tullut äiti vastata vielä seitsemän vuotta Suomessa asuttuaankin: En tee mitään erikoista, kävelyllä käyn, leikin lasten kanssa, olen netissä, teen ruokaa. (26 v. nainen, Angola, 7 v.)

H: Mitkä asiat antaa teille voimaa silloin kuin teillä on rankkaa?

V: Esimerkiksi kun sisko tai joku vieras tulee. Siistitään koti ja tällaista. Sisko tulee kylään, se on paljon. Tai veli, kun pitkä aika olemme täällä yksin, tiedätkö. (40 v. nainen, Somalia, 5 v.)

Tavallista ydinperheen arkea piristävät sukulaisten vierailut ja transnationaalisille perheille tyypillinen yhteydenpito sukulaisiin ja ystäviin. Kotimaan sukulaisiin ollaan yhteydessä viikoittain Skypen välityksellä. Afrikkaan tai Aasiaan jäänyttä yhteisöllistä elämää pyritään kompensoimaan monin tavoin. Äidit kertovat viettävänsä paljon aikaa alueellisissa leikkipuistoissa, joissa he tutustuvat muihin maahanmuuttajaäiteihin. Naapuritkin saattavat tulla vähitellen tutuiksi. Jo pidempään maassa olleet, usein lähiöissä asuvat afrikkalaiset naiset tekevät pitkienkin matkojen takaa yhteisiä kauppareissuja Helsingin keskustassa oleviin suomalaisiin ja etnisiin kauppoihin.

Kaupankäynti, me ostetaan puoliruokaa suomalaisten kaupasta ja afrikkalainen kaupasta, mä pystyn järjestämään joskus taksin. Me mennään vaikka yhteiskulkuneuvo sit paluumatka ku on hirvee tavara, me tilataan vaan taksi kotiin. (23 v. Kongo, 7 v.)

Osa äideistä osallistuu erilaisten järjestöjen ylläpitämiin vertaisryhmiin ja tapaavat siellä samassa elämäntilanteessa olevia maahanmuuttajia. Järjestöjen ja yhdistysten ylläpitämät kieliryhmät, joiden yhteyteen on järjestetty lastenhoito, ovat erityisesti yksinhuoltajaäideille korvaamaton mahdollisuus viettää aikaa aikuisten kanssa. Suomen kielen opettelu on ensimmäinen askel maahanmuuttajien pitkässä integroitumisprosessissa. Kielitaito helpottaa suhteiden luomista valtaväestön kanssa ja on väylä uuden kulttuurin oppimiseen ja ymmärtämiseen. (Vartia ym. 2007: 66; Rätty 2002; Pitkänen 2011: 222.)

Kaikki haastatellut äidit tiedostavat kielitaidon merkityksen sosiaalisen integroitumisen onnistumiselle. Kielen oppiminen ei ole tärkeää ainoastaan työpaikan saannin kannalta vaan sen vaikutukset ovat huomattavasti laajempia. Jo pidempään Suomessa asunut marokkolainen äiti korostaa, että jo vanhemmuuden säilymisen kannalta olisi tärkeää, että myös kotona oleville maahanmuuttajaäideille olisi tarjolla riittävää kielten opetusta. Kielitaidon kautta äideille avautuu mahdollisuus tukea lastensa koulunkäyntiä ja osallistua laajemminkin koulun ja asuinalueen yhteisölliseen toimintaan. Nyt käy helposti niin, että perheen nuorimmat oppivat suomen kielen ja suomalaisen kulttuurin vanhempiaan nopeammin ja joutuvat hoitamaan perheen asioita ja kantamaan vastuuta, joka kuuluisi vanhemmille. Tilanne saattaa vaikuttaa haitallisesti koko perheen hyvinvointiin ja aiheuttaa ristiriitoja eri sukupolvien välillä. Vanhempien olisi helpompi säilyttää heille perinteisesti kuuluva auktoriteettiasema, jos he pystyisivät hankkimaan heti maahan tullessaan hyvän suomen kielen taidon. (Ks. myös Martikainen 2011: 52; Pehkonen 2006: 36.)

Mielenkiintoista oli, että vaikka maahanmuuttajaäidit arvostavat kotoaoloa lasten ollessa pieniä, tilannetta pidetään vain väliaikaisena. Kaikki kotona lapsiaan hoitavat äidit haaveilevat työelämään siirtymisestä heti kun lapset kasvavat suomalaisten standardien mukaisesti päivähoitokään. Naisten aikaisempien kotiäitiroolien rinnalle oli maahanmuuton yhteydessä rakentunut uusia, suomalaisen työssäkävyn naisihanteen piirteitä, vaikka lopullista sulautumista länsimaisiin naisihanteisiin ei koskaan tapahtuisikaan. Eri asia on, kuinka realistisia maahanmuuttajaäitien haaveet työelämään pääsystä ovat. Maahanmuuttajataustaiset kotiäidit ovat ainakin tähän asti suljettu työvoimapolitiittisten tukitoimenpiteiden ulkopuolelle. (Vuori 2012: 265–262.)

Edellä avo-/avioliiton ja perheenyhdistämisen perusteella maahan tulleet perheenäidit ovat kertoneen arkensa rakentumisen peruspilareista. Pienten lasten äideille on tärkeintä lasten ja perheen hyvinvointi, mutta

kaikkien äitien haaveena on päästä työelämään heti lasten kasvettua päivä-koti-ikään. Siihen asti arki rakentuu kodin ja lähialueen leikkipuistossa saatujen toisten maahanmuuttajaäitien tuttavuuden varaan. Muilta maahanmuuttajilta ja oman etnisen ryhmän jäseniltä saadaan vertaistukea, mutta kontaktit suomalaisten kanssa ovat vähäisiä. Voidaan olettaa, että maahanmuuttajataustaisia pienten lasten äitejä uhkaa eristäytyminen.

Toinen haastateltu ryhmä olivat työn ja paremman elämän toivossa maahan tulleet, parhaassa työiässä olevat nuoret miehet. Mitä he kertovat arkensa rakentumisesta Suomessa?

Nuoret miehet pitävät kiinni haaveistaan ja saavat voimaa urheilusta

Minulla on Argentiinan ja Italian kaksoiskansalaisuus. Isovanhempani olivat italialaisia, ja he muuttivat Argentiinaan toisen maailmansodan jälkeen. Olen siis myös eurooppalainen. Olen maailman kansalainen. Minulla on mahdollisuus ja oikeus työskennellä Euroopassa. Italian passilla minulla on paljon mahdollisuuksia.

Yleisesti voin sanoa, että toivoisin kaikille ihmisille sellaista elämää, jonka he itse saavat valita ja sellaisia asioita, joista he itse saavat päättää. Lisäksi toivoisin, että ihmiset eivät ajattelisi ahneesti. Jotkut ulkomaalaiset tulevat tänne ja ajattelevat tekevänsä paljon rahaa ja hankkivansa auton ja talon. Kunpa he eläisivät enemmän tässä hetkessä. Se ei ole helppoa. Tulevaisuuden suhteen on nykyisin vaikea tehdä suunnitelmia, koska kaikki muuttuu nopeammin, niinku esimerkiksi nyt talous-tilanne. (36 v. mies, Argentiina, 4 v.)

Nuori mies kertoo olevansa maailmankansalainen, jolla on mahdollisuus työskennellä useassa maassa. Hän kertoo myös maailmankansalaisen asenteestaan; on hyvä elää tässä päivässä, sillä maailma muuttuu nopeammin kuin omaa elämää varten tehdyt suunnitelmat. Samaa maailmankansalaisuuden henkeä oli aistittavissa muissakin työn ja paremman elämän toivossa Suomeen tulleiden miesten puheissa. Afrikkalainen mies kertoo tulleensa Suomeen paremman elämän, opiskelun ja mahdollisen työpaikan toivossa. Hän kertoo tienneensä jo alle kouluikäisenä, että haluaa laulaa, pelata jalkapalloa ja luoda ihmisiin toivoa puhumalla. Hän harmittelee, että monet hänen tuntemansa maahanmuuttajat ovat hylänneet unelmansa eivätkä usko, että pystyisivät niitä enää toteuttamaan. Mies haluisi kannustaa kaikkia maahanmuuttajia toteuttamaan haaveitaan.

Viisi vuotta Suomessa asunut ghanalainen työtön mies kertoo haaveilevansa tavallisista asioista, opiskelusta ja työpaikasta. Hän kuluttaa vapaa-aikaansa kavereiden kanssa ja pitää huolta sosiaalisista suhteistaan. Työn ja opiskelupaikan puute huolettaa, mutta usko tulevaisuuteen on siitä huolimatta vahva. Hän uskoo löytävänsä tulevaisuudessa mieleisensä työpaikan tai opiskelupaikan media-alalta. Hänen suunnitelmissaan on hakeutua kevään yhteishaussa media-alan opintoihin.

Kaikki haastatellut nuoret miehet korostivat erilaisten liikunnallisten harrastusten merkitystä sosiaalisen integraation mahdollistajana. Afrikkalaiset nuoret miehet ovat esimerkiksi saaneet jalkapalloharrastuksen kautta suomalaisia ystäviä ja monet kokevatkin useamman Suomessa asutun vuoden jälkeen tukiverkostonsa hyväksi. Harrastusten kautta saadut hyvät kontaktit suomalaisiin luovat toivoa ja luottamusta maahanmuuttajiin kohdistuvien ennakkoluulojen ja negatiivisten asenteiden keskellä. Garrido ym. (2012) ovat tutkimuksessaan osoittaneet, kuinka fyysisellä aktiiviteetilla ja urheilulla voi olla merkittävä vaikutus maahanmuuttajien identiteetille uudessa yhteiskunnassa. Urheilu vahvistaa ihmisen itsehallintaa, -arvostusta, empaattisuutta, yrittämistä ja autonomiaa. Ryhmässä toiminen ja liikkuminen kehittää yhteistyötä ja vastavuoroista toisten auttamista, kommunikointitaitoja ja rinnakkaiseloä. Tätä kautta erilaiset toiminnalliset ja liikunnalliset ryhmät vahvistavat sosiaalista integroitumista uuteen yhteiskuntaan. (Mt.)

Edellä nuoret maahanmuuttajamiehet ovat kertoneet, kuinka heidän arkensa rakentuu pitkälti työn- ja opiskelupaikan etsinnän ympärille.⁴ Työpaikan saanti ei ole helppoa, mutta nuoren mieli on toiveikas. Nuorten miesten integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan helpottavat liikunnalliset harrastukset ja niiden puitteissa solmitut ystävyysuhteet suomalaisiin nuoriin. Sekä kotona lapsiaan hoitavien äitien että nuorten miesten arkea värittää kuitenkin kaippuu kotimaahan jääneitä sukulaisia kohtaan ja yhteydenpito heihin tuo iloa ja tukea uudessa maassa elämiseen.

 4 Tutkimusten mukaan työttömiä maahanmuuttajia on Suomessa enemmän kuin keskimäärin muissa Euroopan maissa. Tilannetta selittävät muun muassa palveluammattien vähäisyys Suomessa, maahanmuuttajien valikoituminen Suomeen, työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaamisongelma sekä työmarkkinasyrjintä. (Martikainen 2011: 26.) Lisäksi Suomessa vaaditaan lähes työhön kuin työhön suomen kielen osaamista, vaikkakin löytyy myös sellaisia itsenäisiä töitä, joita voisi helposti tehdä ilman suomen kielen taitamista. (Työ ja elinkeinoministeriö 2012: 12.)

Sosiaaliset verkostot ovat tärkeä tuen lähde

On sanottu, että maahanmuuttaja elää tavallaan kolmessa eri maailmassa yhtä aikaa. Hänellä on omassa henkilökohtaisessa elämässään kiinteä yhteys kotimaahansa. Toisaalta hän elää maahanmuuttajayhteisössä, joka on muodostanut oman elämäntapansa vähemmistönä Suomessa. Tämä vähemmistönä elävä yhteisö saattaa olla hyvinkin kansainvälinen. Kolmantena maahanmuuttaja on osa suomalaista yhteiskuntaa. Näillä kolmella maailmalla saattaa olla hyvinkin erilaiset arvot ja odotukset siitä, miten maahanmuuttajan tulisi integroitua uuteen yhteiskuntaan. Se, miten maahanmuuttajan arki on sitoutunut näihin maailmoihin, vaihtelee ihmisten ja elämäntilanteiden mukaan. Toisen maahanmuuttajan lähiyhteisö koostuu pelkistä maanmiehistä, toinen elää täysin suomalaisessa ympäristössä. Oleellista on kuitenkin, että molempien elämästä löytyy jatkumo, johon kuuluvat yhtä lailla vanha kotimaa tapahtumiseen kuin uusi maa ja elämän jatkaminen ja uudelleen rakentaminen siellä. (Räty 2002: 108–109.)

On selvää, että työn ja suomen kielen taidon lisäksi tiheät sosiaaliset kontaktit muihin maahanmuuttajiin, kantaväestöön ja kotimaahan auttavat sosiaalista integroitumista uuteen yhteiskuntaan ja vähentävät maahanmuuttoon liittyvää stressiä. (Perhoniemi – Jasinskaja-Lahti 2006: 78–79; Salinero ym. 2011.) Seuraavissa luvuissa haastatellut kuvaavat, millaiset tukiverkostot ovat tukeneet heidän sosiaalista integroitumistaan suomalaisen yhteiskuntaan.

Aluksi korostuu vertaisten tuki

EU:n ulkopuolisista maista Suomeen tulleet haastatellut pienten lasten äidit ja nuoret miehet korostavat kaikki oman etnisen ryhmän merkitystä sosiaalisessa integroitumisessa uuteen yhteiskuntaan. He muistelevat, että ensimmäiset kontaktit uudessa maassa otettiin yleensä oman etnisen ryhmän edustajiin. Meksikolainen mies muistelee, kuinka tärkeää oli olla yhdessä. Lentopallon pelaaminen oli alkuvuosina merkittävä yhdessäolon muoto. Suomessa toimii useita etnisiä yhdistyksiä, jotka tarjoavat maahanmuuttajille kokoontumispaikkoja. Yhdistyksessä Suomessa pidempään asuneet voivat omalla kielellään kertoa juuri maahan tulleeille omakohtaisia kokemuksia siitä, miten uudessa maassa toimitaan. Vapaamman yhdessäolon rinnalla etniset yhdistykset tarjoavat työllistymisen väyliä ja tuottavat tietoa ympäröivästä yhteiskunnasta.

Pyykkönen (2008) viittaa Francesca Pollettan (1999) termiin ”vapaa tila”⁵, jollainen etninen yhdistys voi parhaimmillaan olla. Erityisesti monietniset naisten yhdistykset pyrkivät olemaan vapaita tiloja, joissa pyritään yleisinhimillisten ihmisoikeus- ja tasa-arvoajatusten perustalta integroimaan maahanmuuttajanaisia suomalaisen yhteiskuntaan ja tunnistamaan oikeutensa. Yksietniset naisten yhdistykset puolestaan edistävät naisten integroitumista uuteen yhteiskuntaan vahvistamalla lähtömaasta periytyvien naisidentiteettien ja -roolien säilymistä uudessa elinympäristössä. (Pyykkönen 2008: 122.)

Kaikki haastatellut maahanmuuttajat olivat yksimielisiä siitä, että erilaiset vapaan tilan periaatteilla toimivat yksi- tai monikulttuuriset kohtaamispaikat ovat merkityksellisiä. Niistä saa apua ja neuvoa elämiseen, työelämään osallistumiseen ja kielen opiskeluun. Ne vahvistavat sosiaalista integroitumista uuteen yhteiskuntaan ja rohkaisevat vuorovaikutukseen kantaväestön kanssa. (Vuori 2001: 13.) Kaikki ovat myös yhtä mieltä siitä, että ilman kontakteja kantaväestöön sosiaalista integroitumista uuteen yhteiskuntaan ei voi tapahtua. Vertaisilta oppii maahanmuuttajien tapoja mutta suomalaisilta oppii suomalaisia toimintatapoja ja suomen kieltä. Suomalaisiin on kuitenkin haastateltujen kokemuksen mukaan kovin vaikea saada kontaktia.

Rasismi ja vaikeus saada suomalaisiin kontaktia tekevät surulliseksi

Maahanmuuttajien sosiaalinen integraatio vastaanottavaan maahan on voimakkaasti kaksisuuntaisen prosessi. Oleellista sosiaalisen integraation onnistumiselle on maahanmuuttajille tarjottujen tukitoimenpiteiden lisäksi se, miten vastaanottavan maan ihmiset suhtautuvat maahanmuuttajiin ja millainen on maassa vallitseva yleinen ilmapiiri maahanmuuttajia kohtaan. Tämän artikkelin maahanmuuttajat tulevat kaikki etnisesti ja kulttuurisesti Suomesta poikkeavista Afrikan, Aasian ja Pohjois- ja Etelä-Amerikan maista. Ehkä juuri tästä syystä he puhuivat vaikeuksista luoda kontakteja suomalaisten kanssa. Opiskelijan kysyessä mitkä asiat Suomessa tuottavat pahaa mieltä, maahanmuuttajat totesivat:

5 Vapaalla tilalla tarkoitetaan pientä kollektiivista yhteenliittymää jonkin suuremman yhteisön tai liikkeen sisällä, johon hallitsevassa asemassa olevien yhteiskunnallisten tai yhteisöllisten ryhmien suora dominanssi ei ulotu ja jotka tarjoavat alistetuille ryhmille mahdollisuuden taistella yhteisesti koettuja vääryyksiä vastaan. (Pyykkönen 2008.)

Mun mielestä, se on ihan vähän niinku tylsää koska, kun suomalaiset ei puhu niinku ihmisten kaa, jos mun maa, mun maa mihin mä oon, siis jos mennään kaikki toisillemme, niinku puhuu toisillemme ja juttelee, mutta täällä niinku, et sä niinku juttele toisen kaa tai jotain, ne on vaan ihan hiljaa. (21 v. mies Ghana, 4 v.)

Suomessa ihmiset ovat rikkaita, mutta jotenkin surullisia. Ihmiset ei hymyile paljon. Thaimaassa ihmiset ovat iloisia ja puhuvat enemmän. (35 v. nainen, Thaimaa, 8 kk.)

Monet toivoivat, että suomalaiset olisivat avoimempia ja vastaanottavaisempia eivätkä niin pidättyväisiä muista kulttuureista tulevia maahanmuuttajia kohtaan. Brasilialaiset ovat erään haastatellun mukaan avoimia ja helppoja ihmisiä, jotka suorastaan taistelevat saadakseen uusia ystäviä. Suomalaiset taas ovat hänen mielestään hitaasti lämpiäviä eivätkä lähde helposti tapaamaan uusia ihmisiä ja toimimaan heidän kanssaan. Suomalaisilla on lapsuuden ystäviä, jotka he tuntevat hyvin, mutta luottamuksen rakentaminen uusien tuttavuuksien kanssa kestää pitkään. Haastateltujen mielestä suomalaiseen identiteettiin kuuluu tietynlainen sulkeutuneisuus ja oman yksityisyyden varjelu. Suomalaisiin ei heidän mielestään ole myöskään helppo vaikuttaa.

Haastatellut ymmärtävät kielivaikkeudet, mutta eivät usko kohtaamiongelmien johtuvan ainoastaan kieliongelmistä. Maahanmuuttajan on oltava itse aktiivinen suhteiden solmimisessa suomalaisiin. ”Kun tutustut ja suomalaisesta tulee ystäväsi, hän pysyy ystävänäsi loppuun asti.” Viisi vuotta Suomessa asuneella kuubalaisella miehellä on suomalaisia ystäviä, mutta silti hän kokee kuubalaisen ystävyyden erilaiseksi:

Suomessa ihmiset ovat itsenäisempiä ja korostettu yksilöllisyys jättää vähän tilaa ystävyyssuhteille. (33 v. mies, Kuuba, 5 v.)

Haastateltava puhuu ystävyyssuhteista ja laajemmin yhteisöllisyydestä, jonka hän kokee puuttuvan Suomesta. Haastattelujen teon aikoihin syksyllä 2012 pääkaupunkiseudulla ja mediassa käytiin vilkasta keskustelua suomalaisten suhtautumisesta maahanmuuttajiin ja maahanmuuttoon. Ehkä tätä keskustelua seuranneena viisi vuotta Suomessa asunut meksikolaismies toteaa:

Kieliongelman lisäksi minulle on tuottanut vaikeutta Suomessa vallitseva yleinen ilmapiiri ja empatian puute. Tuntuu siltä, etteivät kaikki ymmärrä, ettemme me ulkomaalaiset ole täällä vain hyödyntämässä esimerkiksi Kelan etuja. Pelkään sitä, että jos jonain päivän onnistun oppimaan suomen kielen todella hyvin, niin sekään ei auta, vaan ilmapiiri on joka tapauksessa ulkomaalaisia hylkivä ja epämiellyttävä. (30 v. mies, Meksiko, 5 v.)

Mies puhuu kohtaamastaan hylkivästä ja epämiellyttävästä asenteesta. Rasismien⁶ onkin todettu kohdistuvan erityisesti EU:n ulkopuolelta tuleviin maahanmuuttajiin, koska heidän tapojaan ei tunneta ja he poikkeavat ulkonäöltään valtaväestöstä. Maahanmuuttajien kohtaamat muukalaisvihamieliset asenteet ja syrjäyttävä kohtelu ovat stressiä aiheuttavista tekijöistä kaikkein vakavimpia. Ne edistävät suvaitsemattomuutta ja pyrkivät estämään eri kulttuurien itsemääräämisoikeutta ja säilymistä. (Magwaza – Bhaba 1991; Makkonen 2000; Liebkind 1994: 2000.) Rasismi-keskusteluun sisältyy aina myös moraalisen paniikin piirteitä, koska joissakin ryhmissä maahanmuuttajien pelätään aiheuttavan uhkaa yhteiskunnallisille eduille, yhteisön koheesiolle, kiinteydelle ja kansalliselle identiteetille. (Huijsmans 2011.) Viisi vuotta Suomessa asunut ghanalainen nuori mies ei ymmärrä, miksi hänelle huudellaan kadulla tai tehdään pahaa. Hän kertoo itse olevansa pikemminkin hiljainen eikä näe väkivaltaa ratkaisuna mihinkään ongelmiin. Hän kertoo mieluummin toimivansa välinpitämättömästi ja ohittavansa rasistiset kommentit olankohautuksella.

Maahanmuuttajataustaiset äidit kaipaavat suomalaiseseen kulttuuriin sitä, että ihmiset kunnioittaisivat enemmän vanhempia sukupolvia ja lapset vanhempiaan. Äitejkin huolestuttaa kiusaaminen ja heidän lapsiinsa kohdistuvat rasistiset asenteet koulussa. Äidit haluavat korostaa, että kaikki maahanmuuttajiin kohdistuva epäkunnioittava kohtelu on henkistä väkivaltaa ja yhtä loukkaavaa kuin suuremmatkin rasistiset huudahdukset kadulla. Maahanmuuttajan suuri toive ja ehdotus hyvinvointinsa lisäämiseksi on heihin kohdistuvien rasististen asenteiden **vähentäminen**.

Organisaatioiden ja ryhmien avulla ihmisten mieli tulisi pysähdyttää miettimään, miten toisista ajatellaan ja miten toiset nähdään. Me kaikki olemme ihmisiä ja

 6 Klassisen määritelmän mukaan rasismilla tarkoitetaan aatetta tai toimintaa, jossa ihmisten rotuluonteen ja siihen liittyvien fyysisten sekä henkisten piirteiden erilaisuudella perustellaan eriarvoista kohtelua eli syrjintää. Rasismiksi voidaan kutsua myös toimintatapoja ja yhteiskunnallisia rakenteita, jotka johtavat näihin seikkoihin perustuvaan eriarvoisuuteen. (Makkonen 2000; Liebkind 1994, 2000.)

olisi hyvä miettiä miten suhtaudumme naapuriin ja miten näemme naapurin, hänen ongelmansa ja perheensä. On tärkeää keskustella rasismista koulussa, koska lapsista se kaikki lähtee. Me maahanmuuttajat olemme rasisteja, suomalaiset ovat rasisteja. Rasismia on kahdella puolella, ongelma koskee meitä kaikkia. Muutoksen on lähdettävä jokaisesta itsestään. (29 v. mies, Kamerum, 6 v.)

Afrikkalainen mies muistuttaa, että kaikilla ihmisillä on rasistisia asenteita. Niiden yli pääsee vain puhumalla avoimesti tunteistaan.

Integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan ei missään olosuhteissa tarkoita maahanmuuttajataustaisten luopumista omasta etnisestä ryhmästään, sen kulttuurista ja tärkeistä arvoista. Seuraavassa luvussa haastatellut kertovat kotimaassaan olevien sukulaisten ja ystäväperheiden merkityksestä sosiaaliselle integroitumiselle uuteen yhteiskuntaan.

Diaspora ja transnationaalinen perhe säilyvät tukiverkkoina

Todennäköisesti kaikkien maahanmuuttajaryhmien kohdalla pätee se, etteivät uuden ympäristön olosuhteet, olkoonpa ne kuinka hyvät tahansa, pysty täysin kompensoimaan kaipuuta menetettyyn ympäristöön. Kodin menetyks on kaikille kipeä asia. Koti merkitsee sen laajimmassa ja syvimmissä merkityksessä yhteisöä, joka sisältää lapsuuden maiseman ja kulttuurin ja niihin liittyvät alkuperäiset myytit, historialliset tapahtumat ja uskonnolliset symbolit. Kodin kadottamista on pidetty kuoleman ja sairauden jälkeen kaikkein eniten stressiä aiheuttavana tekijänä. Kodin menetyks merkitsee sitä, että perhekokonaisuus, joka on ennen tarjonnut tärkeimmän sosiaalisen ja emotionaalisen tuen, on muuton yhteydessä vaurioitunut eikä uudessa ympäristössä ole välttämättä löydetty sitä korvaavaa tukisysteemiä. Stressiä aiheuttaa myös se, että aikaisemmat jokapäiväisessä elämässä käytetyt selviytymiskeinot (*coping mechanisms*) eivät välttämättä ole uudessa ympäristössä enää käyttökelpoisia. Uuden ympäristön syrjivä asenne lisää maahanmuuttajan jo muutenkin stressaavaa elämäntilannetta. (Magwaza – Bhaba 1991; myös Kaljonen – Matinheikki-Kokko 2011.)

Haastatellut maahanmuuttajat pitävät kiinteästi yhteyttä sukulaisiinsa yli rajojen. Siteet lähtömaihin rakentuvat elämänhistorian ja muistojen kautta. Nykyhetken tapahtumia peilataan mennyttä, kotimaassa elettyä vasten. Diasporassa eläminen tarkoittaa, että sitoudutaan moniin paikkoihin samanaikaisesti. Velvollisuudet muualla asuvia sukulaisia kohtaan otetaan jokapäiväisessä elämässä huomioon. Puolin ja toisin pidetään yhteyttä ja osallistutaan arjen ilojen ja huolien jakamiseen sekä lasten kasvatukseen.

Vierailumatkoja molempiin suuntiin odotetaan hartaasti. (Säävälä 2011: 16.) Etninen samaistuminen kotimaan läheisiin tarjoaa henkilökohtaista ja sosiaalista voimavaraa, joka auttaa selviytymään uuden kulttuurin aiheuttamista paineista ja vaatimuksista. Kotimaan läheiset ihmissuhteet ja kulttuuri toimivat resurssina uuteen maahan kotoutuessa. (Keskinen – Vuori 2012: 25.) On myös sanottu, että ihmisellä on syvä ja voimakas halu osallistua sen maan yhteiskunnalliseen elämään, jossa hänellä on juuret. (Gissler ym. 2006: 89.)

Avioliiton kautta vuosi sitten Suomeen tullut indonesialainen nuori äiti kertoo thaimaalaisen äidin tavoin kaipaavansa yhteisöllistä kulttuuria. Laajennetussa perheessä kannetaan huolta kaikista sukuun kuuluvista eikä ole lainkaan tavatonta, että koko suku asuu samassa talossa. Haastateltava kertoo asuneensa kotimaassaan äitinsä talossa, jossa hänen lisäkseen asuivat sisko ja veljet sekä serkut perheineen. Isoäiti hoiti kaikkien perheiden lapsia vanhempien ollessa töissä. Tällä hetkellä haastateltavan hyvinvoinnin haasteena ja mahdollisena esteenä Suomessa on avioeron jälkeinen haastava elämäntilanne sekä suomen kielen taidon ja tukiverkon puute. Suomalainen virallinen palvelujärjestelmä saattaa näyttytyä tälle nuorelle äidille jähmeänä ja kulttuurisesti vieraana verrattuna siihen tapaan, jolla sukulaiset pyrkivät ja pystyvät pitkistä välimatkoista huolimatta vastaamaan diasporassa elävän äidin ongelmiin. Transnationaalinen perhe on äideille tärkeä resurssi tilanteissa, joissa Suomessa saatu tuki ystäviltä ja suomalaisilta viranomaisilta ei ole riittävää. (Vrt. Magwaza – Bhaba 1991.)

Kukaan maahanmuuttaja ei pysty ottamaan koko lähiyhteisöään mukaan muuttaessaan uuteen maahan. Perhettä, sukua, ystäviä ja tuttavuuksia jää kotimaahan ja kaipauksesta tulee osa arkea. Yhteydenpito kotimaahan on kuitenkin tärkeää ja edistää hyvinvointia, mutta saattaa myös olla raskasta. Kotimaan perheen ilot ja surut, syntymät, häät, vanhenemiset ja kuolemat joudutaan seuraamaan matkan takaa ikään kuin sivusta. Monesta maahanmuuttajasta saattaa myös tuntua raskaalta, ellei pysty täyttämään velvollisuuttaan osallistua vanhempiensa elättämiseen. (Räty 2002: 108–110.) Tämä huoli kuului muun muassa kiinalaisen nuoren miehen puheessa. Hän kertoo kantavansa perheen ainoana lapsena huolta vanhemmistaan ja toivoo vielä joskus pystyvänsä tuomaan vanhempansa Suomeen. Tällöin hän voisi täyttää velvollisuutensa vanhempiaan kohtaan. Ei ole myöskään harvinaista, että kotimaassa asuva perhe pyytää taloudellista apua länsimaassa elävältä perheenjäseneltään. Näihin odotuksiin on vaikea vastata, mikäli tulot uudessa maassa ovat pienet tai toimeentulo saadaan esimerkiksi erilaisina sosiaaliturvan tukina. Afrikasta tullut mies pitää viikoittain

yhteyttä äitiinsä, mutta harmittelee, kun sukulaiset aina pyytävät häntä lähettämään rahaa.

Edellisissä luvuissa haastatellut ovat kuvanneet, miten erilaiset sosiaaliset suhteet toisiin maahanmuuttajiin, kantasuomalaisiin ja diasporassa eläviin kotimaan sukulaisiin ovat kaikki merkittäviä maahanmuuttajan hyvinvoinnin lähteitä ja tukevat integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Suhteet toisiin maahanmuuttajiin ovat tiiveimmillään integroitumisen alkuaikoina, jolloin kaivataan eniten muiden maahanmuuttajien kokemuksia ja tukea. Vertaistuki ylläpitää maahanmuuttajien keskinäistä solidaarisuutta sekä kulttuuristen arvojen säilymistä. Parhaassa tapauksessa eri etnisten ryhmien välinen yhteistyö mahdollistaa myös vähemmistötietoisuuden heräämisen ja maahanmuuttajien yhteisten intressien löytymisen suhteessa valtayhteiskuntaan.

Haasteltavat puhuivat paljon kohtaamastaan syrjivästä ja jopa rasistisesta suhtautumisesta maahanmuuttajiin, vaikeudesta luoda kontakteja suomalaisiin sekä vaikeudesta saada itselleen sosiaalisia tukiverkostoja suomalaisista. Poikkeuksen tästä tekivät ne suomalaisten kanssa avo-/avioliiton solmineet, jotka otettiin liiton kautta osaksi suomalaista sukulaisverkostoa. Silti kaikki haastatellut kaipasivat tiiviimpää kanssakäymistä suomalaisten kanssa. Juurettomuuden tunnetta ja heikkoja suhteita valtakulttuuriin kompensoidaan transnationaalisilla yhteyksillä kotimaan sukulaisiin ja ystäviin. Transnationaaliset suhteet luovat maahanmuuttajan identiteetille jatkumon ja auttavat koherenssin tunnetta.

Lopuksi on aika vastata johdannossa esitettyyn kysymykseen: mitä haastatellut, EU:n ulkopuolisista maista tulleet, ei-pakolaistaustaiset maahanmuuttajat ovat itse halunneet korostaa kertoessaan sosiaalisesta integroitumisestaan suomalaiseen yhteiskuntaan.

Johtopäätös

Kolmansista maista tulleiden, ei-pakolaistaustaisten maahanmuuttajien sosiaalinen integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan vaatii aikaa, integraatiota tukevia hyvinvointipalveluja, vastaanottavan maan ihmisten ystävällisiä tervetuloitotuksia, maahanmuuttajan omaa motivaatiota ja ehkä vähän onneakin. Tässä artikkelissa on kuultu EU:n ulkopuolisista maista tulleiden pienten lasten äitien ja parempaa elämää etsivien nuorten miesten kokemuksia tulostaan Suomeen ja integroitumisestaan suomalaiseen arkeen. Artikkelissa on etsitty vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Mikä on

maahanmuuttajan sosiaalisen integroitumisen kannalta keskeistä? Entä mitä haastatellut haluavat siinä itse korostaa? Yhtenä tärkeänä tavoitteena on ollut tuoda maahanmuuttajien kokemukset ja mielipiteet mukaan kotouttamistoimenpiteiden kehittämistyöhön.

Sosiaalisen integraation toteutuminen uudessa yhteiskunnassa liittyy maahanmuuttajan käsitykseen ja tunteeseen siitä, pystyykö hän olemaan osallinen yhteiskunnallisessa elämässä ja tuleeeko hän kuulluksi uudessa elinympäristössään. Tässä artikkelissa haastatellut kertoivat Suomeen tulon alkuvuosien vaikeuksista Suomen luonnon, uuden kielen, arjen rakentumisen ja työnhaun suhteen. He kuvasivat sosiaalista integroitumista tukevia tukiverkkojaan ja vaikeuksiaan solmia kontakteja suomalaisiin. He korostivat suomalaisen individualistisen kulttuurin ja lähtömaansa yhteisöllisen kulttuurin välisiä eroja. Sosiaalisen integroitumisen kannalta heidän suurin toiveensa oli, että he kykenisivät – suomen kielen oppimisen ja työn saannin lisäksi – solmimaan enemmän sosiaalisia suhteita suomalaisen kantaväestön kanssa. He toivoivat, että suomalaiset suhtautuisivat heihin avoimemmin ja ennakkoluulottomammin.

Artikkelin haastattelujen kautta vahvistuu näkemys, että kantasuomalaisten ja maahanmuuttajien kohtaaminen ja sen kautta toteutuva sosiaalinen integroituminen uuteen yhteiskuntaan vahvistaisi maahanmuuttajien uudenlaisen identiteetin rakentamista ja tarjoaisi tärkeitä uuteen yhteiskuntaan kuulumisen kokemuksia. Erilaiset osallisuuden ja kuulumisen kokemukset toimisivat parhaimmillaan vastavoimana maahanmuuttajien hyvinvointia uhkaaville juurettomuuden, yksinäisyyden ja syrjäytyneisyyden tunteille. (Vrt. Niemelä 2010: 210.) Kaiken kaikkiaan yhteisöllisempi lähestymistapa, jossa korostettaisiin ongelmien rakenteellisuutta ja kritisoidaisiin maahanmuuttajien eriarvoista kohtelua ja palvelujen ulkopuolelle jäämistä, olisi maahanmuuttajille tervetullut vaihtoehto. (Vrt. Vuori 2012: 262.)

Maahanmuuttajien tulisi voida integroitua uuteen yhteiskuntaan ihmisarvonsa ja -oikeuksiensa, ei etnisen taustansa tai kulttuurinsa perusteella. Tunne siitä, että erilaisten kulttuurien edustajat voivat kuulua ja osallistua saman yhteiskunnan rakentamiseen avaisi enemmistö- ja vähemmistöryhmien välistä kommunikaatiota ja kannustaisi ihmisiä eri kulttuureista osallistumaan laajemminkin yhteiskunnalliseen toimintaan. Identiteetin ja solidaarisuuden perusta olisi yhteisessä kansalaisuudessa, joka antaisi kaikille tasa-arvon ja vapauden ja hyväksyisi kulttuurisen erilaisuuden sekä jokaisen etnisen ryhmän ainutkertaisuuden kansalaisuuteen kuultavana demokraattisena oikeutena. (Vrt. Vuori 2012.) Uudenlainen ajat-

telu helpottaisi erilaisten kulttuurien tasa-arvoista rinnakkaiseloa – silloin molemmat kulttuurit voisivat myös rikastuttaa toisiaan.

Lähteet

- Adachi, Satoshi 2011. Social Integration in Post-Multiculturalism: An Analysis of Social Integration Policy in Post-war Britain. *International Journal of Japanese Sociology* 20. 107–120.
- Alitolppa-Niitamo, Anne – Fågel, Stina – Söderling, Ismo 2005: Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto.
- De Hart, Betty 2009. Love Thy Neighbour: Family Reunification and the Rights of Insiders. *European Journal of Migration and Law* 11. 235–252.
- Garrido, Ángeles Arjona – Olmos, Juan Carlos Checa – García-Arjona – Pardo, Rodrigo 2012. Immigration, schollas, physic Activity and Sport. Analysis of sport accularation in Spain. *Kinesiology* 44 (1). 83–93.
- Gissler, Mika – Mlain, Matti – Matveinen, Petri – Sarvimäki, Matti – Kangasharju, Aki 2006. Maahanmuuttajat ja julkiset palvelut. Terveysthuollon palvelut ja sosiaalihuollon laitospalvelut. Pienten lasten hoito ja sosiaalihuollon avopalvelut. Työpoliittinen tutkimus. Helsinki: Stakes.
- Herrero, Juan – Asur, Fuente 2011. Covariates of Subjective Well-being among Latin American Immigrants in Spain: The role of Social Integration in the community. *Journal of Community Psychology* 39 (7). 761–775.
- Huijsmans, Roy 2011. The Theatre of Human Trafficking: Global Discourse on Lao Stages. *International Journal of Social Quality* 1(2). 66–84.
- Kaljonen, Päivi – Matinheikki-Kokko, Kaija 2011. Osallistava monikulttuurinen sosiaaliohjaus. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja. Taito-työelämäkirjat.
- Keskinen, Suvi – Vuori, Jaana – Hirsiaho, Anu 2012. Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press.
- Liebkind, Karmela 1994: Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Magwaza, A. S. – Bhaba, K. 1991. Stress, Locus of Control, and Psychological Status in Black South African Migrants. *Journal of Social Psychology* 131 (2). 157–164.
- Makkonen, Timo 2000. Rasismi Suomessa 2000. Helsinki: Ihmisoikeusliitto.
- Martikainen, Tuomas – Tiilikainen, Marja 2008. Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto.

- Martikainen, Tuomas 2011. Suomi remix. Helsinki: Like Kustannus Oy.
- Niemelä, Pauli 2010. Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOY.
- Pehkonen, Aini 2006. Maahanmuuttajan kotikunta. Kunnallisan kehittämissäätiön julkaisut, nro 52. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö.
- Perhoniemi, Riku – Jasinskaja-Lahti, Inga 2006. Maahanmuuttajien kotoutuminen pääkaupunkiseudulla Seurantatutkimus vuosilta 1997–2004. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Pitkänen, Pirkko 2011. Kulttuurien kohtaaminen arjessa. Tampere: Vastapaino.
- Pyykkönen, Miikka 2008. Naiset maahanmuuttajien yhdistyksissä. Teoksessa. Martikainen, Tuomas – Tiilikainen, Marja (toim.): Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto.
- Rintala-Rasmus, Anita 2010. Koulutetun maahanmuuttajan erilaiset työnhakijaidentiteetit. Teoksessa Vaino, Harri (toim.) Työ ja ihminen. Tampere: Tampere University Press.
- Räty, Minttu 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Salinero-Fort, Miguel Á. – del Otero-Sanz, Laura – Martín-Madrado, Carmen – de Burgos-Lunar, Carmen – Chico-Moraleja, Rosa M. – Rodés-Soldevila, Berta – Jiménez-García, Rodrigo – Gómez-Campelo, Paloma and Health & Migration Group 2011. The relationship between social support and selfreported health status in immigrants: an adjusted analysis in the Madrid Cross Sectional Study. BMC Family Practice 2011. 12:46.
- Silverman, David 2000: Doing qualitative research: a practical handbook. London: Sage
- Säävälä, Minna 2009. Naisia kotoutumassa Eurooppaan. Vertailevan Femage-hankkeen loppuraportti. Väestötutkimuslaitoksen katsauksia E35/2009. Helsinki. Väestöliitto.
- Tilastokeskus 2012. Muuttoliike 2012. Maahanmuutto 2012. Perhe 2012. Verkkodokumentti. <<http://www.tilastokeskus.fi/>> Luettu 2.11.2012.
- Ulkomaalaislaki 301/2004. Annettu Helsingissä 30.4.2004.
- Vartia, Maarit – Bergholm, Barbara – Giorgiani, Terhi – Rintala-Rasmus, Anita – Riala, Riitta – Salminen, Simo 2007. Monikulttuurisuus työn arjessa. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Vartiainen, Päivi 2005. Monikulttuurisuus työelämässä. Helsinki: Työväen sivistysliitto.

- Vuori, Jaana 2012. Arjen kansalaisuus, sukupuoli ja kotouttamistyö.
Teoksessa Keskinen, Suvi – Vuori, Jaana – Hirsiaho, Anu
(toim.): Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot
hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere. Tampereen yliopisto. 235–262.
- Vuori, Jukka-Pekka 2001. Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus
sosiaalipalveluissa. Helsingin kaupungin selvityksiä 2001:12. Helsinki:
Helsingin kaupunki.

Monikulttuurisia kohtaamisia toiminnallisina menetelmin

Marja Kannelsuo

Tämän hetken Suomessa ja erityisesti pääkaupunkiseudulla sosionomi (AMK) kohtaa työssään eri kulttuuritaustoista tulevia ihmisiä yhä enemmän, niin päivähoitossa, nuorisotyössä kuin aikuisten ja vanhusten kanssa tehtävässä työssä. Maahanmuutto on kasvanut rajusti viime vuosikymmeninä juuri pääkaupunkiseudulla. Metropolia Ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelma kouluttaa pääkaupunkiseudulle ammattilaisia, joilla on osaamista vastata tämän hetken moninaisiin haasteisiin. Herkkyys havaita monikulttuurisuuden haasteita ja kulttuurienvälinen osaaminen ovat keskeinen osaamisalue sosiaalialan ammattiteissa (Korhonen – Puukari 2013: 65–67).

Tässä artikkelissa lähestyn monikulttuurista ohjaamista sosiaalialan opiskelijoiden osaamisen kehittymisen näkökulmasta. Tekstissäni on mukana suoria lainauksia Metropolian sosiaalialan opiskelijoiden raporteista, jotka käsittelevät monikulttuurisia kohtaamisia toiminnallisina menetelmin. Opiskelijat reflektoivat raporteissaan kulttuurien välisen osaamisensa kehittymisprosessia niin tiedon, menetelmien kuin tunteidenkin tasolla. Haluan lainauksilla tuoda esiin opiskelijoiden oman äänen ja tehdä näkyväksi heidän oppimisprosessiaan. Etnovoimala-hanke tarjosi hyvin oppimisympäristön ja mahdollisti laajaa ja syvällistä oppimista.

Metropolia Ammattikorkeakoulussa valmistuu sosionomeja (AMK), joiden koulutuksen viitekehystenä on sosiaalipedagogiikka. Siihen ajattelun- ja toimintamalliin kuuluu olennaisesti sosiaalisten ongelmien ratkaisu pedagogisin keinoin eli ohjauksen ja kasvatuksen avulla. Sosiaalipedagogiikassa on pidetty tärkeänä sitä, että yksilöiden ja yhteisöjen integroitumista yhteiskuntaan tuetaan. (Hämäläinen 1995: 80.) Tämä integraation korostaminen erottaa sosiaalipedagogiikan yleisestä pedagogiikasta. (Madsen 2001: 20–21.)

Sosiaalipedagogiikassa toiminnallisuus ja elämyksellisyys käsitetään keskeisiksi ihmisen eksistenssiä määrittäviksi ominaisuuksiksi. Pedagogisen toiminnan taustalla on elämyksellisyyttä ja aktiivisuutta korostava ajattelu ja ajatus ihmisestä aktiivisena, luovana, ympäristöönsä vaikuttavana ja

elämyksiä etsivänä yksilönä, jolla on suhde luontoon, toisiin ihmisiin ja kulttuuriin. (Hämäläinen 1999: 159.)

Monikulttuurisen ryhmän tai yksilön kohtaaminen toiminnallisin menetelmin vaatii työntekijältä taitoja sekä kulttuurienvälisessä osaamisessa että pedagogiikassa. Asiakastyössä nämä taidot eivät ole erillään vaan kie-toutuneina toisiinsa. Tässä artikkelissa näitä taitoja tarkastellaan erillisinä, niiden omista lähtökohdista.

Artikkelin alkuosassa lähestytään kulttuurienvälistä osaamista Holdenin (2002) kuusiosaista mallia soveltaen. Malli koostuu kulttuurienvälisistä vuorovaikutus- ja toimintakomponenteista ja se on tehty ensisijassa liike-elämän tarkoituksiin, mutta se antaa hyvän raamin analysoida laajemminkin kulttuurienvälistä ammatillista toimintaa – tässä tapauksessa toiminnallisia kohtaamisia.

Tämän jälkeen selvitetään pedagogisten taitojen kehittymistä monikulttuurisessa ryhmässä saatujen opetus- ja ohjaamiskokemusten kautta. Sailamon (2009) luennon pohjalta on nostettu esiin keskeisiä pedagogisia kompetensseja, joita tarvitaan monikulttuurisessa ohjauksessa ja opetuksessa.

Kulttuurienvälinen osaaminen

Kulttuurista on monia määritelmiä riippuen käyttöyhteyksistä, mikä kuvaa käsitteen monimutkaisuutta ja monimerkityksellisyyttä. Tähän pedagogisesti painottuneeseen artikkeliin sopii neuvostoliittolaisen A. N. Leontyevin (1978) määritelmä kulttuurista. Koska kulttuuri on jaettava ja ihmisen itsensä tuottamaa, ihmiset liittyvät yhteisölliseen kulttuuriin toisaalta omien yksilöllisten tekojensa kautta ja toisaalta käyttämiensä kulttuuristen tuotteiden kautta. (Leontyev 1978.)

Kulttuuri, jossa kasvamme ja elämme, määrittelee meille oikean ja väärän ja sen, mikä on sopivaa ja mikä hyvää käyttäytymistä. Ympäristöä tarkkailemalla opimme erilaisia elämän asioita. Hyvät kokemukset rakentavat toivoa, luottamusta ja kiintymystä. Ihmisen tunneilmaisuus on myös kulttuurin tulosta ja kasvatuksen säätelystä. Kulttuuri määrää miten ja mitä tunteita ilmaistaan ja mikä on soveliasta ja mikä ei. (Turunen 1990.)

Kulttuurienvälisyyteen kuuluvat monikielisyys, uskonnot, etnisyys ja muu kulttuurinen erityisyys. Ihmisissä nämä eri tekijät voidaan nähdä positiivisena voimana tai sitten esteenä osallisuudelle uudessa kulttuurissa. Kulttuurienvälisyys-termillä (intercultural) on monia rinnakaistermejä

kuten monikulttuurisuus (englanniksi multicultural tai cross-cultural). Termit ovat lähtöisin omista historiallisista lähtökohdista ja niillä on omat perustelunsa. (Lasonen – Halonen 2009: 11.)

Kulttuurienvälinen tila on kuvitteellinen kenttä, jossa viestintää ja merkityksiä muutetaan, valitaan ja haastetaan. Se voi olla joustava, uhkaava tai jopa vaarallinen. Kulttuurien välisen tilan ajatukseen liittyy rajojen ylitys ja rajavyöhykkeellä oleminen. Ollaan ”ei kenenkään maalla” ja se voi olla mukavuusalueen ulkopuolella. Toisaalta rajavyöhykkeet voidaan kokea kehittävinä paikkoina ja ponnahduslautana muutokselle ja uuden oppimiselle. Kulttuurienvälisyys on dynaamista ja notkeaa liikettä ihmisten ja kulttuureiden välillä. Tästä syntyvä voima voi kuitenkin purkautua eri suuntiin. Tilalla on siten kaksoisluonne: uhkaava tai mahdollistava. Voiman suuntaan vaikuttavat kuitenkin monet asiat, kuten millaisia sääntöjä, välineitä ja valanjakoa käytetään. (Teräs 2009: 69–82.)

Myöhemmin alkoi ymmärtää, että kaaos on itsessään selvää, mutta sen hallinnassa voi kehittyä.

Tässä opiskelijan reflektiosta otetusta katkelmasta näkyy hyvin edellä mainittu prosessi. Sanalla kaaos opiskelija kuvaa enemmän epämukavuusalueella oloaan kuin todellista ohjaustilannetta. Tunnekuohusta huolimatta hän onnistuu käyttämään ohjaustilanteen ponnahduslautana syvämmä oppimiseen. Hän löytää itsestään keinoja hallita tilannetta paremmin sekä tunne- että pedagogisella puolella ja lisäksi ymmärtää kehitymisprosessinsa etenevän.

Kulttuurienvälisen osaamisen kompetenssit jaetaan perinteisesti Bloomin taksonomian mukaan a) affektiivisiin eli asenteisiin ja tunteisiin, b) kognitiivisiin eli tietoihin ja c) psykomotorisiin eli taitoihin, toimintaan ja käyttäytymiseen (ks. Byram 1997). Nykyään työelämässä korostuu kyky toimia kulttuurienvälisessä vuorovaikutuksessa. Vaikka Holden (2002) rakensi ydinosaamiskompetenssinsa liike-elämälle kulttuurienvälisen tiimityön ja johtamisen kehittämiseksi, voi mallista soveltaa hyvän viitekehäksen myös sosiaalialan opetuksessa monikulttuurisuustyön kehittämiseksi.

Holden (2002) tuo uuden näkökulman monikulttuurisuusosaamiseen. Hänestä vanhemmat tutkimukset heijastavat vanhaa, jo muuttunutta maailmaa. Tuossa maailmassa kulttuurien kohtaaminen esitetään epämiellyttävänä kokemuksena, puhutaan kulttuurishokista. Kirjallisuudessa korostetaan väärinymmärtämistä ja kulttuuritietoutta ulospääsynä. Pidetään itsestään

selvänä, että tieto kulttuureista johtaa kulttuurisensitiivisyyteen, jota pidetään ”oikeana” monikulttuurisuuskompetenssina. (Holden 2002: 21–52.)

Sen sijaan kirjallisuudessa ei tarjota juuri ollenkaan keinoja toimia tai ottaa hallintaan tilanteita. Kirjassaan hän tarjoaa uuden ajatuksia herättävän näkökulman: kysymys ei ole kulttuurishokista, vaan muuttuneessa maailmassa tarvittavista taidoista. Siihen, että näitä taitoja ja menetelmiä ei ole tutkittu ja kehitetty, on vaikuttanut se, että akateeminen yhteisö on korostuneesti lähtöisin yhdestä kulttuurista ja tutkimusta dominoi valtakulttuuri. Käytetty terminologia ei lähde toiminnasta, vaan kuvaa mielen-tilaa. (Holden 2002: 21–52.)

Holdenin esittämiä kulttuurienvälisen osaamisen ydinkompetensseja ovat osallistava, interaktiivinen kääntäminen, kulttuurienvälisissä verkoissa toimiminen, kulttuurienvälisen tiedon, kokemuksen ja arvojen siirto sekä yhteistoiminnallisen ja -oppimisen ilmapiirin luominen. Nämä kompetenssit kietoutuvat toisiinsa. Ne kuvaavat tavallaan suoraa toimintaa, mutta ne voidaan muuttaa valmiuksiksi ja kyvyiksi. (Holden 2002.)

Osallistava kompetenssi

Osallistava kompetenssi on merkityksellinen kaikenlaiselle kansainväliselle toiminnalle. Se ei vain helpota tiedonjakamista ja yhteistoiminnallista oppimista, vaan saa yksilöt tuntemaan itsensä positiivisiksi tuottajiksi. Tämän tunteen vahvistaminen on keskeinen tehtävä monikulttuurisessa työssä. Välttämättömän synergian aikaansaamiseksi molemmat osapuolet tarvitsevat osallistavaa kompetenssia. (Holden 2002: 229.)

Osallistamisessa on kysymys kyvystä olla mukana tuottavasti vuorovaikutustilanteissa. Sitä, että osaa kuunnella ja ymmärtää, kutsutaan transnationaaliseksi kuuntelutaidoksi. Se on työntekijän taitoa löytää uutta, hankkia tietoa ja taitoja sekä analysoida kriittisesti näkökulmia ja käytäntöä. Se on edellytys yhdessä oppimiselle. Kyseessä on myös mukautumiskyky ja vieraallakin kielellä viestiminen tarvittaessa sekä nonverbaalien signaalien tulkitseminen. Osallistavaan kompetenssiin kuuluu myös kyky hankkia aihealueesta tietoja ja taitoja. Hetkessä elämisen kyky mahdollistaa vuorovaikutustaitojen oppimisen ryhmätyössä. Työntekijän asenteet luovat perustan, jolle kulttuurienvälisen vuorovaikutus ja toiminta rakennetaan. (Lesonen – Halonen 2009: 116–120.)

Kyky elää hetkessä sekä mukautumiskyky nousevat seuraavassa opiskelijan pohdinnassa keskeiseen osaan. Siitä voi päätellä opiskelijan pyrkineen toiminnan aikana kuuntelemaan transnationaalisesti asiakkaita.

Taitava ryhmänohjaaja osaa ketterästi mukautua tilanteisiin ja muuttaa näin ohjaussuunnitelmaa lennosta... ohjaus etenee enemmän osallistujien ehdoilla...

Toiminnallisessa kohtaamisessa perusideana on juuri osallisuus. Ryhmäkokemukset auttavat ihmistä löytämään omimman itsestään. Ryhmä ei ”tasapäistä”, kuten usein luullaan. Kun kerrotaan omaa tarinaa toiselle ja samalla itselle, myös käsitys itsestä vahvistuu: minä olen tällainen ja tällaisesta haaveilen. (Jauhiainen-Eskola 1994: 18.)

Sosiaalipedagogisessa työtöteessä on tapahtunut 80-luvun jälkeen muutos kollektiivisesta kasvatuksesta kohti yksilöllisyyttä, ja kulttuuriset sisällöt toiminnoissa ovat tulleet keskeisiksi. Tämä kulttuurinen läpimurto on vapauttanut vanhoista traditioista, joissa korostuivat oikeat menetelmät ja ohjaaminen hyvään elämään. Emme enää elä yhtenäiskulttuurissa, mikä tarkoittaa, että sosiaalipedagogin rooli on pikemminkin kulttuurin välittäjä ja kääntäjä. Tulevaisuuden kulttuuri tulee olemaan ennen kaikkea monikulttuurista, mikä vaikeuttaa yksilöiden keskinäistä kommunikointia. (Madsen 2001: 50–52.)

Erilainen luova toiminta auttaa ihmistä syventämään itsetuntemustaan ja kehittämään itseään. Luovan toiminnan avulla ihminen löytää itsestään uusia puolia ja saa uusia mahdollisuuksia elämässään. Sosiaalipedagogiikassa korostuvat elämyksellisyys, yhteisyys ja toiminnallisuus. (Hämäläinen 1999: 67.)

Piirtämisharjoituksessa osallistuja ikään kuin salakavalasti ohjattiin vuorovaikutukseen. Tätä ennen ryhmäläisten välillä ei ollut ollut varsinaista keskinäistä vuorovaikutusta. Harjoitusta seurannut keskustelu antoi viitteitä siitä, että yhdessä piirtäminen oli kuin olikin avannut osallistujat vuorovaikutukselle toistensa kanssa.

Tilanteeseen sopivan menetelmän valinta vaatii ohjaajalta monipuolista tietotaitoa. Kulttuurien välisessä työssä erilaisten toiminnallisten menetelmien osaaminen antaa ohjaajalle mahdollisuuden valita rohkeasti poikkeavakin lähestymistapa auttaakseen ryhmäänsä kommunikoimaan keskenään, kuten yllä olevassa lainauksessa liikuntatuokion aloittaminen yhteisellä piirtämisellä. Menetelmien soveltamisessa ohjaajan tulee huomioida sekä

yksilölliset että kulttuuriset erot ryhmässä ja seurata aktiivisesti menetelmän toimivuutta ryhmän kanssa.

Interaktiivinen kääntäminen

Kirjallisuuden kääntämisessä on perinteisesti ollut kaksi aspektia, prosessi ja lopullinen tuotos. Prosessi on paljolti riippuvainen kääntäjän kompetensseista ja menetelmistä. Tuotoksessa kiinnostaa, miten se vaikuttaa kuulijaan tai lukijaan. Interaktiivisessa kääntämisessä korostetaan kontekstia ja sosiaalisia suhteita. Holden?? nostaa esiin yksilön kyvyn työskennellä ja neuvotella ryhmässä sekä muodostaa yhteistä ymmärrystä. (Holden 2002: 222–240.)

Holden puhuu kyvystä selventää merkitys ja määritellä merkitys yhdessä. Tavallaan kysymys on tulkitsemisesta ja samaistumisesta toisten kokemuksiin. Jokainen yksilö kääntää omasta viitekehystänsä lähtien, mutta on samalla kietoutuneena vuorovaikutusverkkoon muiden kanssa. Olisi tärkeää pystyä nostamaan esiin ja tutkimaan hiljaista tietoa ja hiljaisia oletuksia ja hyödyntämään tätä tietoa esimerkiksi ongelmia käsiteltäessä tai etsittäessä erilaisia toimintatapoja. Se on strategia, jolla tullaan tehokkaasti mukaan kulttuurienväliseen interaktioon. (Holden 2002: 228–240.)

Peruserot kulttuurinvälisessä viestinnässä tuovat kuitenkin haasteensa interaktiivisen kääntämisen prosessiin. Länsimaisessa yksilökeskeisessä kulttuurissa lähtökohtana on yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien turvaaminen. Itämaisessä yhteisökeskeisessä kulttuurissa perhe ja suku ovat yksilöä merkityksellisemmät. Ei-kielellisellä viestinnällä ja metaviesteillä on erilainen merkitys yksilö- ja yhteisökulttuureissa. Hyvänä esimerkkinä ei-kielellisen viestinnän eroista ja tulkitsemisvaikeuksista ovat hymy ja nyökkäys. Suomalainen mieltää nyökkäyksen ja hymyilyn merkitsevän asian hyväksymistä, kun taas yhteisökulttuurista tuleva henkilö ajattelee sen osoittavan vain kuuntelua. Joissain kulttuureissa nyökkäys merkitsee jopa kieltä ja hymy vain kohteliaisuutta. (Korhonen – Puukari 2013: 59–63.)

Korhonen ja Puukari (2013) jakavat yksilökulttuurit Halliin viitaten asia- ja informaatiokeskeisiksi eli alhaisen kontekstin kulttuureiksi, joissa ei-kielellinen viestintä on vähämerkityksinen. Yhteisökulttuurit he määrittelevät ihmissuhde- ja kontekstikeskeisiksi eli korkean kontekstin kulttuureiksi. Esimerkiksi suomalaisessa kulttuurissa eli asiakulttuurissa on totuttu melko suorasanaiseen keskusteluun, jossa asiaan siirrytään nopeasti. Yhteisöllisissä kulttuureissa asioita ilmaistaan hitaammin ja monimutkai-

semmin. Suomalainen voi liian nopeasti luulla, että asia on jo käsitelty. (Korhonen – Puukari 2013: 62.)

Jos olisimme ensimmäisellä kerralla käyneet heidän kanssaan läpi molempien osapuolten tavoitteet ja toiveet olisi luultavasti ollut vähemmän epäselvyyksiä ja väärinkäsityksiä.

Hiljaisten toiveiden ja olettamuksien nostaminen esiin osoittautui erittäin vaikeaksi tehtäväksi opiskelijoille. Ajan ja menetelmien löytäminen yhteisen ymmärryksen ja yhteisten tavoitteiden luomiseksi jäi sekä suunnitelmassa että toteutuksissa vähäisiksi. Tämä saattaa heijastaa ohjaajalähtöisen ajattelun vahvaa asemaa suomalaisessa pedagogiikassa. Toisaalta opiskelijoiden vähäinen kokemus kulttuurienvälisestä viestinnästä saattoi vaikeuttaa tulkittamisen ja samaistumisen hahmottamisen tärkeyttä ohjaamisprosessissa.

Kulttuurienväliset verkostot ja yhteistoiminnallinen oppiminen

Tiedonjako, oppiva organisaatio ja verkostot kuvataan usein keinoiksi siirtää tietotaitoa, parhaita käytänteitä ja organisaation arvoja. Ne ovat kuitenkin enemmän kuin siirtotoimenpide: niiden avulla on tarkoitus luoda yhteistä kognitiivista perustaa. (Holden 2002: 223.) Tutkimuksissa on todettu, että yksikään organisaatio tai ammattiryhmä ei pysty yksinään vastaamaan maahanmuuttajien tarpeisiin (Nykänen – Karjalainen – Vuorinen – Pöyliö 2007). Verkostoissa toimiminen vaatii kykyä löytää ja solmia uusia suhteita erilaisten järjestöjen ja toimijoiden kanssa (Kemppainen 2009: 120).

Sosiaalipedagogi työskentelee verkostojen sisällä ja rakentaa verkostoja. Primaariset verkostot eli koti ja ystävät, ja sekundaariset verkostot kuten lääkärin ja opettajan, muodostavat yksilön voimakkaita resursseja ja mahdollisuuksia. Kolmannen verkoston, esimerkiksi koulupsykologin tai kriminaalihuollon, rakentaminen erityisesti niille, joilla on vaikeuksia toimia sekundaarisen verkoston kanssa, on sosiaalipedagogista työtä. (Madsen 2001: 138.) Tällaiseksi kolmanneksi verkostoksi voisi laskea myös monikulttuuriset asukastalot ja vertaisohjaajat, jotka olivat yhteistyökumppaneita Etnovoimala-hankkeessa.

Sosionomiopiskelijoiden tehtävänä oli perehtyä oman yhteistyöorganisaation tavoitteisiin, rakenteeseen ja toiveisiin tulevasta toiminnasta. Näin he laajensivat käsitystään toimimisesta verkostossa, taitoa, jota voisi hyödyntää asiakastyössä tulevaisuudessa.

Miettiessämme tavoitteita otimme huomioon organisaation toiveet siitä, mitä he halusivat kohderyhmältään kuulla.

Yksi keskeisistä palautekeskustelunaiheista oli vertaisohjaajan merkitys asiakasryhmille ja vastaavasti heidän tukensa ja tietonsa merkitys sosionomiopiskelijoille. Tuen ja verkoston suuri merkitys herätti keskusteluissa jopa ihmetystä. Esimerkiksi se, kuinka tärkeäksi kolmansista maista tulleet naiset kokivat toistensa tapaamisen ja vertaisohjaajan läsnäolon toiminnan onnistumiselle. Myös asiakasryhmät kokivat yhdessä toimimisen ja uusien asioiden oppimisen mielekkäänä.

Ryhmäläiset kertoivat pitävänsä ryhmäaktiiviteettien mahdollistamasta yhdessä tekemisestä ja olemisesta hyvin paljon.

Yhteyksien ylläpitäminen ja vaaliminen vaatii taitoa antaa ja saada tietoa. Ihmiset rakentavat verkostoja oppiakseen toisiltaan. Erilaisuus ja erilaiset käytänteet ovat erinomainen pohja oppimiselle ja luovalle ajattelulle. Pitkällä tähtäimellä kaikki osapuolet hyötyvät verkostoissa toimimisesta. Kyky toimia verkostoissa, yhteistoiminnallinen kulttuurienvälinen oppiminen ja tiedonsiirto kietoutuvat toisiinsa läheisesti. (Kempainen 2009: 117–120.)

Yhteistoiminnallisen ilmapiirin voidaan katsoa olevan koko kulttuurienvälisen vuorovaikutuksen keskiössä. Luottamus on koko yhteistoiminnalliselle toimimiselle keskeinen tekijä. Kielellisellä ilmaisulla rakennetaan luottamusta ja osoitetaan kunnioitusta. Usean näkökulman ja tiedon jakaminen auttavat hyödyntämään moninaisia resursseja, mikä edistää oppimisprosessia, jossa syntyy uutta. Luovuus on osa kulttuurien välisistä osaamista ja se tuo potentiaalia ongelman ratkaisuun sekä mahdollistaa vaihtoehtojen visioimisen. (Kempainen 2009: 121–122.)

Liitimme toimintaamme suomen kielen ja kulttuurin opetuksen, jonka vuoksi uskomme, että toimintamme tuki Familia Clubin asettamia toiminnan päämääriä.

Osallistujien toiveiden kartoittaminen, organisaation näkemysten huomiointi ja opiskelijoiden omien vahvuuksien käyttäminen ohjaustuokioiden pohjana rikastutti molemminpuolista oppimisprosessia. Moninaisiin toiveisiin vastaaminen oli ohjaajille haastavaa, mutta luovuuden ja rohkeuden avulla he rakensivat yhteistoiminnallisia tuokioita ja ratkaisivat monta visaista tilannetta.

Kulttuurienvälisen tiedon, kokemusten ja arvojen siirto

Kulttuurienvälisen tiedon siirrosta puhuttaessa nousee esille kaksi käsitettä: tahmeus ja imeytyminen. Tahmeudella tarkoitetaan vaikeutta siirtää tietoa uuteen kontekstiin niin, ettei se menetä merkitystään. Tutkitusti luottamuksen puute, eri kulttuurit, etnosentrisyys, kielelliset vaikeudet, viitekehysten erilaisuus sekä ajan ja kohtaamisen puute vaikuttavat tahmeuteen. Imeytymiskapasiteetti kuvaa tiedon ymmärtämisen helppoutta eli kolikon toista puolta. (Holden 2002: 250–251.)

Monikulttuurisessa työssä työntekijän on tärkeää hahmottaa suhdettaan omaan elämänhistoriaansa, kulttuuriinsa, omiin arvoihinsa ja oletuksiinsa. Erilaiset stereotyyppit ja uskomukset saattavat olla esteenä mielekkäälle viestinnälle. Ilman tätä tiedostamista persoonallinen vuorovaikutus voi kaventua tai estyä. Kulttuurien välisessä kohtaamisessa tarvitaan myös sellaista kulttuuriosaamista, jossa tunnistetaan käytäntöjen, arvojen ja uskomusten suhteellisuutta. Tämä koskee myös omien käsitysten ja omaksuttujen käytänteiden suhteellisuuden tunnistamista. (Korhonen – Puukari 2013: 20–64.)

Suunnitteluvaiheessa opiskelijoiden arkuus esitellä omaa suomalaista kulttuuriaan tuli ilmi useassa ryhmässä, jopa esittelyn merkitystä kyseenalaistettiin. Näin siitäkkin huolimatta, että asiakkailta oli tullut selkeitä toiveita suomalaisen kulttuurin esittelystä. Osallistujien palautteen Ojälkeen sosionomiopiskelijat pohtivat ilmiötä monipuolisesti purkutilanteessa.

Asiakkailta saadun palautteen pohjalta suomalaisen kulttuurin ja historian esittely olisi kuitenkin voinut olla vielä paremmin toiminnassa mukana.

Jotta syntyisi käsitys siitä, miten toisessa kulttuurissa tarkastellaan elämää ja millaisia asioita pidetään tärkeinä, tarvitaan tietojen hankkimista ja ymmärryksen luomista eri ryhmien maailmankuvasta (Kemppainen – Puukari 2013: 20). Maahanmuuttajalla voi olla suomalaisesta kulttuurista erilai-

sia ennakkokuvia ja -käsityksiä, ja hän voi tulkita uutta tietoa valikoivasti. Erityisesti kulttuurienväliset viestintäerot ja arvokontaktit vaativat huomiota tässä yhteisessä oppimisessa (Lario – Leino 2007: 49–62.)

Kulttuuripäivän nimen mukaisesti saimme jakaa tietoa, osaamista ja erilaisia tapoja omista kulttuureistamme ruokien valmistelun lomassa.

Kulttuurien välisen tiedon, kokemuksen ja arvojen siirrossa mahdollistuu sopeutumisprosessi. Suen ja Suen (2008) luomassa mallissa korostuu sopeutujan kulttuuri-identiteetin muuttuminen ja sen voimakkuusaste. Konformisuusvaiheessa uutta kulttuuria pidetään myönteisenä ja omaa voidaan väheksyä, kun taas ristiriitavaiheessa tapahtuu uuden kulttuurin kyseenalaistaminen eikä omaa kulttuuria enää hävetä. Torjuntavaiheessa uutta kulttuuria vältetään eikä valtaväestöön luoteta, kun taas omaan kulttuuriin suhtaudutaan erittäin positiivisesti ja oman kulttuurin piirissä halutaan viettää paljon aikaa. (Sue – Sue 2008: 242–257.)

Itsetutkiskeluvaiheessa jyrkät tunteet uutta kulttuuria kohtaan lievennyvät ja omassa kulttuurissa nähdään myös kielteisiä puolia. Maahanmuuttaja haluaa olla oman ryhmänsä jäsen, mutta myös ajatella itsenäisesti. Integraatiovaiheessa asenne uutta kulttuuria kohtaan muuttuu valikoivan hyväksyväksi ja samalla sitoudutaan omaan etniseen ryhmään. (Sue – Sue 2008: 242–257.)

Kun maahanmuuttajat saavat lisää tietoa ja kokemuksia uudesta kulttuurista, se sitoo ihmiset ympäristöönsä ja auttaa sopeutumisessa. Myös kohdekulttuurin ihmiset mukautuvat heidän läsnäoloonsa. Dialogi osapuolten välillä nousee keskeiseksi tekijäksi ja sopeutumisprosessista muodostuu yhteinen malli. (Korhonen – Puukari 2013: 48.)

Viimeisellä kerralla monet, jotka eivät ensimmäisellä kerralla halunneet puhua suomea, tulivat juttelemaan ja osallistuivat keskusteluihin suomeksi.

Jo viisi hyvin suunniteltua yhteistoiminnallista tuokiota mahdollisti dialogin syntymistä osapuolten välille. Luottamuksellisen ilmapiirin syntyminen näkyy opiskelijoiden tekemistä huomioista.

Pedagogiset kompetenssit monikulttuurisessa ohjauksessa

Ohjauksella tarkoitetaan laaja-alaisesti kaikkia niitä toimenpiteitä, joiden avulla henkilökohtaisen, ryhmäkohtaisen tai verkkovälitteisen vuorovaikutuksen avulla autetaan ihmisiä löytämään omien lähtökohtiensa ja arvojen mukaisia ratkaisuja ongelmiin ja haasteisiin. Se on syvempää ja kokonaisvaltaisempaa kuin neuvonta. Monikulttuurinen ohjaus tarkoittaa ohjaustoimintaa, jossa kulttuurinen erilaisuus on keskeinen lähtökohta ja jossa pyritään ottamaan huomioon kulttuurieroista nousevat haasteet. (Korhonen – Puukari 2013: 15–16.)

Opetus ja pedagogiikka mielletään usein erilaisten oppilaitosten toimintaan liittyviksi, mutta nykyään pedagogista lähestymistapaa hyödynnetään monissa yhteyksissä. Omia ongelmiaan ja kysymyksiään ratkaistessaan ihminen käy läpi oppimisprosesseja, joita voidaan edistää pedagogisin keinoin. (Korhonen – Puukari 2013: 15–16.) Monikulttuurisuus pedagogisena taitona on prosessi, joka kestää koko uran, ja monikulttuurisen näkökulman tulisi sisältyä kaikkiin oppimistilanteisiin. Pedagogin ura monikulttuuriseksi taitajaksi lähtee usein kulttuurisokista ja etenee selviytymisstrategioiden kautta monikulttuuristen kompetenssien jatkuvaksi kehittämiseksi. (Sailamo 2009.) Ilmiön kiteyttää seuraava lainaus:

...hämmennyksen ja avuttomuuden tila täytyi kerran kokea, jotta siitä päästiin eteenpäin.

Kulttuuritietoisuus, asenteet ja eettisyys

Ohjaajuudessa persoona on työvälineenä ja sen pohja rakentuu itsensä tuntemiseen, keskeneräisyyden sietämiseen ja valmiista vastauksista luopumiseen. Syvimmillään se tarkoittaa itsensä arvostamista, jotta pystyy iloitsemaan onnistumisistaan ja antamaan anteeksi epäonnistumiset. Ohjaajalla on oikeus kaikenlaisiin tunteisiin, mutta kyky käsitellä niitä on ammattitaitoa. (Kalliola – Kurki – Salmi – Tamminen – Westerbacka 2010: 26–27.)

Monikulttuurista ryhmää ohjatessa tulisi ohjaajan tiedostaa oman kulttuurinsa vaikutukset kuten oletuksensa ja ennakkoluulonsa, sillä ei ole niinkään tärkeää, että tuntee ohjattavien kulttuuria kuin että kykenee empaattiseen toisen kulttuurin kohtaamiseen (Metsänen 2000: 190). Toisaalta myös toisen kulttuurin ymmärtämiseen ja kunnioittamiseen tarvitaan

tietoja uskonnoista ja elämäntavoista, varsinkin ohjattavan ryhmän jäsenten kulttuureista. Sen tunteminen, että oma kulttuuri ja omat arvot eivät ole ainoita oikeita, on tärkeää suunnittelun ja ohjaamistilanteen kannalta. (Sailamo 2009.) Omakulttuurikeskeisen ajattelutavan ylittämässä ohjaaja tarvitsee juuri monikulttuurisia ohjauskompetensseja (Korhonen – Puukari 2013: 19).

Lapset olivat saaneet aivan erilaisen kasvatuksen kuin esimerkiksi mitä itse olen saanut. Näin ollen ryhmänohjaukseen ei voinut olla täysin sen mukaista ohjausta, joka olisi itselle ollut ominaista.

Jo lapsi on kasvanut omaan kulttuuriinsa, ja kuten opiskelija hyvin analysoi, tämä pitää ottaa huomioon ohjauksessa. Omaa aikaisempaa kokemusta ei voikaan käyttää hyödyksi sellaisenaan, vaan sitä pitää soveltaa.

Kulttuuriherkkyys on yhtäältä kulttuurien monimuotoisuuden ymmärtämistä, mutta toisaalta kulttuurisen erilaisuuden kohtaamista. Kulttuuriherkkyys syntyy askelittain omakulttuurisuudesta kohti muiden kulttuurien tiedostamista. Kun ajattelu kehittyy erilaisuutta tiedostavaan, arvostavaan suuntaan, suhtautuminen omaan ja vieraaseen kulttuuriin muuttuu tasapainoisemmaksi, avoimemmaksi ja luontevammaksi. Kulttuuriset erottelut eivät enää hallitse ajattelua ja toimintaa. (Korhonen – Puukari 2013: 64.)

Ohjaamiskokemus projektissa oli riittävän pitkäaikainen. Loppua kohden opiskelijat vapautuivat tekemään huomioita eri kulttuureista ja pohivat niiden vaikutusta eri tilanteisiin. Kirjoituksiin ja keskusteluihin alkoi ilmestyä asiapitoisia huomioita siitä, miten ohjaustilanteista saisi sujuvampia, ja tunnepitoiset kuohunnat vähenivät.

Ryhmänohjauksessa oli otettava huomioon eri maista tulevien lasten väliset kiistat, jotka eivät välttämättä olleet pelkästään tavallisia kiistoja, vaan lähtömaidenkulttuurien eroavaisuuksista johtuvia kahnauksia.

Etnorelativismi merkitsee omakulttuurikeskeisyyden vastakohtana valmiutta mukautua monenlaisiin tapoihin ja kykyä sopeuttaa omaa toimintaansa erilaisiin ihmisten välisiin tilanteisiin. Mukautumisherkkyys kehittyy askelittain kohti etnorelativismia. Alkutaipaleen omakulttuurikeskeisyys ja torjunta estävät havaintojen tekoa ja kulttuurieroista puhuttaessa käytetään stereotyyppisiä erotteluita. (Bennett – Bennett 2003: 147–165.)

Moraaliset ja eettiset kysymykset sisältyvät kaikkeen ihmistyöhön. Ammattietiikka on uudella tavalla ajankohtainen, koska valmiita toimintamalleja ei enää ole tarjolla siinä määrin kuin aikaisemmin. Oikeaa ja väärää joudutaan pohtimaan ennakoimattomissa tilanteissa. Etiikka on samalla tiedollista ja toiminnallista, koska arvot koskevat myös sitä, mitä pitäisi tehdä ja millaisilla kriteereillä jotain voidaan pitää hyvänä ja toivottavana. (Onnismaa 2011: 105.)

Länsimaiseen moderniin aikaan liitetään moraalinen hämmennys, mutta muissakaan kulttuureissa moraaliset kysymykset eivät ole yksiselitteisiä. Yleisluontoisten moraalisääntöjen soveltaminen yksittäisiin tilanteisiin on useimmiten epävarmaa. Ihmiset pyrkivät eri kulttuureissa pitämään sisimmät tunteensa ja julkiset tekonsa yhtenevinä. Ulkoisen käytöksen ja kätkettyjen tunteiden välisen ristiriidan tiedetään aiheuttavan ahdistusta. (Onnismaa 2011: 106.)

Opiskelijoiden eteen nousi ohjausten aikana useita eri moraalisesti ja eettisesti ongelmallisia tilanteita koskien esimerkiksi tasa-arvoa, kotiväkivaltaa ja eri ryhmien välistä rasismia. Tilanteissa toimiminen tuntui vaikealta ja aiheutti ahdistusta. Keskustelut heti ohjauksen jälkeen opettajien ja toisten opiskelijoiden kanssa näytti rauhoittavan ja selkeyttävän tilannetta. Tosin jostain syystä niitä ei kuitenkaan käsitelty syvällisesti reflektiokirjoituksissa.

Monet kuitenkin suhtautuvat lukutaidottomiin afrikkalaisiin todella asenteellisesti, eivätkä ole valmiita opiskelemaan heidän kanssaan samoissa ryhmissä.

Yhtäaikainen globalisoituminen ja yksilöllistyminen eivät sulje pois toisistaan eivätkä eettistä pohdintaa, vaan päinvastoin korostavat sitä. Kun yksilö pyrkii sovittamaan yhteen minän ja yhteiskunnan muutoksia, yhteisöllisen tuen puutteessa valinnat jäävät korostetusti yksilön harteille. (Onnismaa 2011: 106.)

Pedagogiset taidot ja toiminnan toteuttaminen

Ohjaustoiminnan keskeinen osa on tavoitteellisuus: miksi ohjausta tehdään. Näin toiminnasta tulee tarkoitushakuista ja päämäärätietoista. Tavoitteen määrittely on haastavaa kokeneellekin ohjaajalle, koska erilaisissa toimintaympäristöissä painotetaan eri osa-alueita. Puhuttaessa laajemmista ja pitkäaikaisemmista tavoitteista käytetään käsitettä päätavoite. Välitavoitteet

suuntaavat toimintaa kohti päätavoitetta. (Kalliola ym. 2010: 79–80.) Tavoitteiden suhde toisiinsa oli toisille ryhmille epäselvää.

Ryhmänohjauksen oli oltava samalla lasten kotoutumista edistävää, opettavaa ohjaustoimintaa kuin aivan tavallista ryhmänohjausta.

Osalle tavoitteellisuus ohjaustoiminnassa oli haastavaa. Sen merkitys ymmärrettiin, mutta aina se ei siirtynyt suunnitteluun tai toteutukseen.

Suunnitelmamme keskeisin puute vaikutti olevan tavoitteellisuuden puute... alustavista kirjallisista suunnitelmistamme tuli enemmänkin aktiviteettilistoja...

Osalla opiskelijoista oli selkeät opetukselliset tavoitteet yksittäisille tuokiolle ja niitä tarkennettiin aina tuokion pitämisen jälkeen. Seuraavan esimerkin tavoitteet olivat hierarkkiset ja suuntautuivat kohti päätavoitetta: naisten mahdollisuutta osallistua itsenäisesti tarjolla oleviin vesivoimisteluryhmiin.

Tavoitteena oli, että jokainen nainen uskaltaisi päästää irti kaiteesta sekä kellukkeiden ja ohjaajan kanssa käydä uima-altaan syvemmässä päässä.

Pedagogisten taitojen kehittyminen näkyy nk. kriittisen pedagogiikan näkymisenä reflektioissa ja toiminnassa. Tällöin aktiivinen toiminta epäoikeudenmukaisuuksien, ennakkoluulojen, syrjinnän ja rasmin poistamiseksi on olennainen osa ohjauksen sisältöjä (Sailamo 2009). Opiskelijat kokivat rasmin tunnistamisen monikulttuurisen asiakasryhmän sisällä uudeksi asiaksi itselleen ja siihen puuttumisen kasvatuksellisin keinoin kasvun paikaksi. Asia puhututti palautekeskusteluissa, ja siihen palattiin uudelleen myös raporteissa. Opiskelijat löysivät rasismia esimerkiksi koulutusjärjestelmästä ja myös maahanmuuttajien keskuudesta toisiaan kohtaan. He pohtivat asiakkaiden rasisia kokemuksia Suomessa ja muualla maailmassa.

Kieliopintoryhmien osallistujat ovat todella erilaisissa lähtötilanteissa... tämän voi nähdä järjestelmän rasmina, koska se niputtaa ihmiset samaan pakettiin...

Toisaalta, esimerkiksi Espanjassa suhtaudutaan yleensä rasisesti Latinalaisesta Amerikasta muuttaneisiin siirtolaisiin, mutta Suomessa espanjalaiset ja lattarit tuntevat syvää yhteenkuuluvuutta keskenään, sillä kieli yhdistää yli valtiorajojen.

Ohjaajan oma motivaatio hankkia tietoja ja taitoja pedagogisten kompetenssiensa kehittämiseksi monikulttuurisessa ohjauksessa ja opetuksessa on se lähtökohta, josta koko prosessi kohoaa. Ainoastaan kokemus mahdollistaa toiminnan arvioinnin ja sitä kautta oppimisen. Työskentely erilaisten monikulttuuristen ryhmien kanssa lisää ohjaamistaitoja. (Sailamo 2009.) Toistuvan ja tavoitteellisen monikulttuurisen ohjaukokemuksen mahdollistama oppiminen näkyi kauttaaltaan kaikissa reflektioissa.

Huomasin aina jokaisella ohjaukserillä huomioivani paremmin kulttuurissa eroavaisuuksia, mikä edesauttoi yleisesti ryhmänohjausta.

Suurimmalla osalla opiskelijoista oli taustalla melko paljon kokemusta erilaisten suomalaisten ryhmien ohjaamisesta, ja käsitys ohjaamisesta ja itsestä ohjaajana oli suurelkin muutoksen kourissa. Tämä tuli hyvin esille heti ensimmäisten ohjauksetojen jälkeen, kun tuntoja ja kokemuksia purettiin opettajan läsnä ollessa. Tunteet kävivät voimakkaina ja epävarmuuden tunteet koettiin helposti epäonnistumiseksi. Reflektioissa oli paljon mairintoja kehittymisestä ja kasvukivuista.

Täysin tyytyväinen en ollut omaan suoritukseeni ohjaajana, sillä koen, että olen aikaisemmin ollut varmempi ohjatessani ryhmiä.

Hämmmentävää oli myös se, että ryhmä tuntui viihtyvän, vaikka ohjaajalla oli vaikeaa.

Harrastustoiminnassa olen hyödyntänyt autoritääristä ohjaustyyliä... ryhmä oli avoin ryhmä, jonka perusominaisuuksiin kuuluu vapauden antaminen ja sen kunnioittaminen. Uskon, että avoimen ryhmän ohjaukseen tarvitaan kenties tavallista sensitiivisempää tai tunnustelevampaa ohjaustyyliä.

Ryhmän ohjaajana minulla ei ollut muuta mahdollisuutta kuin omaksua ja opetella pehmeää ohjaustyyliä tuokioiden aikana. Ohjaustuokiot veivät minun oman mukavuusalueeni ulkopuolelle ja kehittivät erityisesti kärsivällisyyttä.

Pohdinta

Monikulttuurisuus on tätä päivää ja tulevaisuutta Suomessa. Taito työskennellä tässä muuttuvassa maailmassa on sosiaalialan ydinosaamista. Kirjal-

lisuuden perusteella monikulttuurinen kasvatus, ohjaus ja opetus lähtevät kulttuurishokkimaisesta asetelmasta, joka on enemmänkin toimijoiden mielen laadun kuvaamista, ja kulttuurien kohtaaminen esitetään lähtökohdiltaan negatiivisena. Varsinaisia välineitä toiminnalliseen monikulttuuriseen osaamiseen on tarjolla niukasti. Liiketaloudessa on kuitenkin luotu uusia ajattelu- ja toimintamalleja globalisaation haasteisiin, ja niitä voitaisiin käyttää myös sosiaalialan monikulttuurisen osaamisen kehittämistyössä. Ne voisivat toimia innoittajina sekä opetuksen että työmenetelmien kehittämisessä.

Nykyisin puhutaan paljon uusista tavoista oppia ja opettaa. Monikulttuurinen osaamisen oppiminen sopisi hyvin projekteihin ja autenttisiin oppimisympäristöihin. Oppilaitosten tiiviimpi verkostoituminen monikulttuuristen instituutioiden ja toimijoiden kanssa loisi areenan, jossa voitaisiin oppia yhteistoiminnallisesti monikulttuuristen tilanteiden hallintaa ja saataisiin tietoa toisista kulttuureista. Samalla myös jaettaisiin oman kulttuurin osaamista. Kun monikulttuurista osaamista opiskeltaisiin riittävän pitkäaikaisissa aidoissa kontakteissa ja toiminnassa, niin mahdollistettaisiin opiskelijoille omien käyttäytymis- ja ajattelumallien tiedostaminen ja ohjaamistaitojen kehittyminen.

Sosiaalipedagogiikka tarjoaisi hyvän viitekehyksen uusien monikulttuuristen kompetenssien ja toiminnallisten menetelmien tutkimiseen ja kehittämiseen sosiaalialan työssä. Viitekehyksen keskeisissä dialogi- ja subjektiivis-käsitteissä on paljon samoja elementtejä kuin Holdenin interaktiivisessa kääntämisessä, jossa kielellä ja viestinnällä on merkittävä rooli yhteisen ymmärryksen löytymisessä. Osallisuus on vahvasti läsnä myös sosiaalialan työmuodoissa. Sosiaalipedagogiikan tavoite on aina ollut integraatio ja sen toimintamuotona on ollut toiminnallisuus. Lisäksi sen keskeisiä tavoitteita ovat arvojen ja kokemusten siirtäminen ja keinona siihen pidetään yhteistoiminnallista oppimista.

Näistä edellä mainituista tekijöistä muodostuisi oppimisympäristö, jossa opiskelijat ja opettajat yhdessä työelämän kanssa opiskelisivat ja kehittäisivät monikulttuurista osaamistaan niin, että se liittyisi todellisiin ongelmiin ja toiminnalliseen kohtaamiseen. Tutustuminen vierailuiden tai kirjallisuuden kautta ei riitä näiden kompetenssien kehittymiseen. Jos haluamme opiskelijan ammatillisen osaamisen laajentuvan ja ennen kaikkea syvenevän, on mahdollistettava turvallinen riskinotto ja epämurkavuusalueelle meneminen hallitusti: esimerkiksi monipuolinen ja riittävän pitkä ohjauskokemus aidossa oppimisympäristössä.

Tärkeintä tässä oppimis- ja opettamiskokemuksessa on epäonnistumisen tai epävarmuuden myöntäminen ja hyväksyminen osana oppimista ilman arviointipelkoa. Luottamus opettajan ja opiskelijan välillä luo tilan, missä kaikesta voi puhua avoimesti. Opiskelijalle ei ole läheskään aina selvää, että tunteet ja kokemukset kuuluvat sisäiseen ammatilliseen kasvuun ja että me kaikki alalla olevat läpikäymme jatkuvasti tätä prosessia. Toisaalta tällainen yhteinen jakaminen mahdollistaa opiskelijalle ymmärryksen koko uran kestävästä kehityksestä, jonka ytimessä on itsensä ymmärtäminen ja oman toiminnan monipuolinen reflektointi.

Opetuksen tulisi tukea kokemusten synnyttämien tunteiden käsittelyä. Opettajan mukana olo haastavassa ohjaustilanteessa ja avoimet kannustavat palautekeskustelut heti ohjauksen jälkeen muodostavat hyvän pohjan oppimiselle. Tähän ei valitettavasti opettajilla useinkaan ole ollut resursseja. Usein ohjauskokemukset tapahtuvat harjoittelun aikana ilman riittävää tukea ja välitöntä palautekeskustelun mahdollisuutta. Opiskelija analysoi oppimistaan kirjallisuuden avulla raporteissa, mikä on sinänsä hyvä asia, mutta tunne- ja asennetyöhön pitäisi panostaa enemmän.

Opiskelijat⁷ kokivat työskentelyn näissä Etnovoimalan monikulttuurisissa ryhmissä haastavana ja energiaa kuluttavana, vaikka ryhmissä oli aivan tavallisia perheenäitejä, nuoria ja lapsia. Mukana olleet nuoret kävivät tavallista suomalaista koulua ja lapset olivat päiväkodeissa. Kokemus vahvistaa käsitystä, että monikulttuurinen ohjaaminen on kokonaisvaltainen kokemus ja sisältää voimakasta tunnetyötä. Palautteissa ja reflektointiraporteissa näkyy selvästi, että opettajien tuki heti kokemuksen jälkeen koettiin tärkeäksi.

Etnovoimalan ryhmissä annettiin myös suunnitellusti vertaistukea. Ohjausparit antoivat palautetta toisilleen jokaisen tuokion jälkeen. Myös tämä koettiin onnistuneeksi. Seuraava lainaus opiskelijan raportista kiteyttää mielestäni hankkeessa saadun oppimiskokemuksen perusidean:

Tämän ryhmän ohjauksen suurin arvo on kuitenkin mielestäni siinä, että sain uudenlaista ohjauskokemusta, ja tulevaisuudessa, jos vedän monikulttuurisia ryhmiä tai aikuisryhmiä, tilanne ei ole minulle niin uusi ja vieras.

7 Metropolian sosiaalialan opiskelijat olivat Minna Holopainen, Joonas Jokela, Saija Karhunen, Kaisu Kariluoto, Aino Kenttä, Hanna Koistinen, Oona Lainevo, Hannu Loimo, Emma Maunula, Maija Möttönen, Mira Rautio, Jessika Sirjala, Antti Junikka, Otto Laitinen, Paavo Piironen, Marjo Raivio, Juho Räsänen, Tiina Saikko, Santtu Salmela, Liina Sillanpää, Emilia Simola, Milla Tompuri, Satu Valtonen.

Lähteet

- Bennett, Janet M. – Bennett, Milton. J. 2003. Developing intercultural sensitivity. An integrative approach to global and domestic diversity. Teoksessa Landis, Dan – Bennett, Janet. – Bennett, Milton J. – (toim.): Handbook of intercultural training. 3. painos. New York: Teachers College Press. 147–165
- Byram, Michael 1997. Teaching and assessing intercultural communicative competence. Clevedon: Multilingual Matters.
- Gutiérrez, Kris D. – Baquedano-López, Patricia – Tejada, Carlos 1999. Rethinking diversity. Hybrid and hybrid language practices in the third Space. *Mind, Culture and Activity* 6 (4). 286–303.
- Holden, Nigel. 2002. Cross-cultural management: a knowledge management perspective. London: Prentice Hall.
- Hämäläinen, Juha 1995. Sosiaalipedagogiikan oppihistoriallinen kehitys Saksassa. *Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet* 26. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.
- Hämäläinen, Juha. 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Kopiojyvä.
- Jauhiainen, Riitta – Eskola, Marjatta 1994. Ryhmäilmiö. Helsinki: WSOY.
- Kalliola, Tiina – Kurki, Arja – Salmi, Marjaana – Tamminen-Westerbacka, Tutta. 2010. Matkalla ohjaajuuteen. Helsinki: Kirjapaja.
- Keltinkangas-Järvinen, Liisa 2000. Tunne itsesi, suomalainen. Helsinki: WSOY.
- Kempainen, Raija Pini 2009. Liike-elämän näkökulma. Teoksessa Lasonen, Johanna – Halonen, Mia (toim.): Kulttuurienvälinen osaaminen koulutuksessa ja työelämässä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. 109-127.
- Korhonen, Vesa – Puukari, Sauli (toim.) 2013. Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Helsinki: PS-kustannus.
- Lario, Marjatta – Leino, Liisa 2007. Moninaisuutta arvostava ohjaus – Näkökulmia opinto-ohjaajan työhön ja koulutukseen. Teoksessa Taajamo, Matti – Puukari, Sauli (toim.): Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. 49–62
- Lasonen, Johanna – Halonen, Mia (toim.) 2009. Kulttuurien välisen osaaminen koulutuksessa ja työelämässä. Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 43. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Leontyev, Alexei Nikolaevich 1978. Activity consciousness and personality. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Madsen, Bent 2001. Socialpedagogik. Lund: Studentlitteratur.

- Metsänen, Riitta 2000. Monikulttuurinen ohjaus. Teoksessa Onnismaa, J. – Pasanen, H. – Spanger, T. (toim.): Ohjaus ammattina ja tieteenalana 2. Ohjauksen toimintakentät. Porvoo: PS-kustannus.
- Nykänen, Seija – Karjalainen, Merja – Vuorinen, Raimo – Pöyliö, Lea 2007. Ohjauksen alueellisen verkoston kehittäminen – monihallinnollinen ja moniammatillinen yhteistyö voimavarana. Tutkimuselosteita 34. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Pollari, Jorma – Koppinen, Marja-Leena 2011. Maahanmuuttajan kohtaaminen ja opettaminen. Juva: PS-kustannus.
- Sailamo, Outi 2009. Monikulttuurisuus opettajan työssä. Luento Turun yliopistossa 3.11.2009.
- Sue, Derald Wing – Sue, David 2008. Counseling the culturally diverse. Theory and practice. 5. painos. Hoboken: John Wiley & Sons.
- Taylor, Edward W. 1994. Intercultural Competency: A Transformative Learning Process. *Adult Education Quarterly* 44 (3). 154–174.
- Teräs, Marianne 2009. Ammatillinen toinen aste ja kulttuurien välinen tila. Teoksessa Lasonen, Johanna – Halonen, Mia (toim.): Kulttuurienvälinen osaaminen koulutuksessa ja työelämässä. Jyväskylän yliopistopaino. 63-84
- Teräs, Marianne 2007. Intercultural learning and hybridity in the culture laboratory. Helsinki: University of Helsinki. Department of Education.
- Turunen, Kari E. 1990. Ihmisen ymmärtäminen. Jyväskylä: Atena.

Toiminnalliset menetelmät ja draama valmentavan opetuksen tukena

Jouni Piekkari

Esittelen tässä artikkelissa opiskelijoiden järjestämää sosiaalipedagogista toimintaa MANUVA-hankkeessa. Tämän artikkelin tavoitteena on antaa esimerkkejä käytännöllisistä harjoituksista, joiden avulla voidaan tukea maahanmuuttajien kotoutumista ryhmätilanteissa. Opiskelijalähtöinen ja käytännöllinen näkökulma tarjoaa esimerkiksi toisille opiskelijoille mallin työskentelyn mahdollisuuksista ja mahdollisista ongelmakohdista. Käytännön ryhmätilanteissa luotiin myös hiljaista tietoa siitä, miten monikulttuuriset ja monikieliset ryhmätilanteet saadaan toimivammiksi.

Artikkeli esittelee kolmea erillistä teemallista kokonaisuutta. Ensimmäisen sosionomiopiskelijoiden toteuttaman pajakokonaisuuden tavoitteena oli erityisesti tukea nuorista maahanmuuttajista koostuvan luokan ryhmäytymistä ja keskinäistä tutustumista. Siinä käytettiin sosiaalipedagogiseen teoriaan pohjautuvaa lähestymistapaa, joka hyödyntää pelejä, fyysisiä harjoituksia ja monitaiteellisia tehtäviä sekä tukee ryhmän itseohjautuvuutta.

Toinen pajakokonaisuus syvensi ryhmäyttämistä käsittelemällä ystävyys-teemaa: vanhojen ystävien jäämistä taakse ja uusien löytämisen haastetta. Tässä kokonaisuudessa käytettiin draamakasvatuksen työmenetelmiä; kuvitteellista puolistrukturoitua kehyskertomusta, jonka avulla osallistujat voidaan haastaa käsitellä heille tärkeitä teemoja. Samoin draamallisin työmenetelmin jatkettiin kolmannessa pajakokonaisuudessa, jossa tavoitteena oli erityisesti kehittää draamakasvatuksen menetelmiä hyödyntävää työmallia maahanmuuttajien valmentavan luokan ja tavanomaisen luokan kohtaamiseen. Draamakasvatuksen menetelmien teoreettista taustaa esitellään artikkelissa tuonnempana.

Maahanmuuttajanuorten luokka kohderyhmänä

MANUVA oli Helsingin kaupungin ja sosiaaliviraston hanke, joka oli yksi Etnovoimala-hankkeen yhteistyökumppaneista. Hankkeen tavoitteena

on kehittää ja edistää oppivelvollisuuden mukaisten opintojen loppuvaiheessa olevien maahanmuuttajanuorten koulutusta ja kotoutumista. Yhtenä pääasiallisena tavoitteena on kotoutumisen lisäksi kielen oppiminen, jotta nuorten perusopetuksen jatkaminen tai jatko-opintoihin siirtyminen olisi mahdollista. (MANUVA: Maahanmuuttajien valmistava opetus 2011.)

Näiden tavoitteiden edistämiseksi keskeisintä toimintaa ovat MANUVA-ryhmät, joiden henkilökuntaan kuuluu opettaja ja sosiaalihoaja. MANUVA-ryhmät on suunnattu 15–16-vuotiaille maahanmuuttajanuorille, ja niitä on Helsingissä kaksi: Haagan peruskoulussa ja Myllypuron yläasteen koulussa. Opetuksessa otetaan huomioon oppilaan aikaisemmat opinnot, jonka pohjalta opetus suunnitellaan oppilaalle yksilöllisesti. (MANUVA: Maahanmuuttajien valmistava opetus 2011.)

Sosiaalihojaukseen osallistuminen on oppilaille ja perheelle vapaaehtoista. Sen keskeisimpiin alueisiin kuuluvat kotoutuminen, kouluasiat ja elämän muutostilanteet. Sosiaalihoaja toimii aktiivisesti oppilaan kanssa häntä tukien, ohjaten ja neuvoen ja on myös jatkuvassa yhteistyössä oppilaan vanhempien kanssa tavoitteiden saavuttamiseksi. (MANUVA: Maahanmuuttajien valmistava opetus 2011.) Etnovoimamala-hankkeessa työskentelimme Haagan peruskoulun MANUVA-ryhmän kanssa. Ryhmässä oli yhteensä 12 oppilasta. Ryhmän jäsenet ovat kotoisin Irakista, Tunisiasta, Venäjältä, Saksasta, Virosta ja Afganistanista. Kielitaitoakin ryhmästä löytyi: puhuttiin suomen lisäksi arabiaa, ranskaa, englantia, venäjää, saksaa, viroa, portugalia ja bastua.

Oppilaiden omat teemat esille

Opiskelijoiden toteuttavan sosiaalipedagogisen toiminnan tavoitteena oli toisaalta tukea koulun oppimis- ja kotoutumistavoitteita; toisaalta tavoitteena oli kuunnella herkästi oppilaiden ”omia teemoja” ja nostaa niitä ryhmätyöskentelyn aiheiksi. Omat teemat liittyvät esimerkiksi oppilaiden maahanmuuttoon, mutta toisaalta myös nuoruuden ikäkauteen. Ryhmätoiminta oli myös mahdollisuus tutustua uusiin suomalaisiin. Ryhmätoiminnan oli määrä olla myös hauskaa ja innostavaa. Sen tavoitteena oli tukea ryhmäytymistä tässä monimuotoisessa luokassa.

Ryhmän kanssa toteutettiin hankkeessa kolme erillistä pajakokonaisuutta. Metropolian sosionomi (AMK) -opiskelijat Aino Kenttä, Joonas Jokela ja Saija Karhunen, Kaisu Karivainio ja Minja Holopainen toteuttivat viiden pajakerran kokonaisuuden hyödyntäen laajasti erilaisia toiminnal-

lisiä menetelmiä. Metropolian kulttuurialan Draama ja monikulttuurisuus-erikoistumisopinnojen opiskelijaryhmä Emilia Frantsi, Vesa Kukkamaa, Jonna Roos, Sherwan Haji ja Ulla Lehtonen toteuttivat puolestaan kahden tapaamiskerran draamakasvatuksellisen kokonaisuuden ryhmän kanssa. Työskentelyä jatketaan toukokuussa 2013 kolmiosaisessa draamatyöpajassa, jossa tavoitteena on kohtauttaa tavanomainen koululuokka ja MANUVA-ryhmä ja luoda sen kautta mahdollisia ystävyyssuhteita koulun sisällä.

Tämä artikkeli pohjautuu pitkälti edellä mainittujen opiskelijoiden tekemiin raportteihin työskentelystä. Lisäksi tukena ovat omat havaintoni ja ohjauskeskustelut työskentelyn aikana. Hankkeen viimeisimmässä vaiheessa toimin itse päävastuullisena ohjaajana.

Ryhmänohjauksen tavoitteet ja teemat

Sosionomiopiskelijoiden ohjaamassa työskentelyssä ryhmä kokoontui yhteensä viisi kertaa, jokaisella kerralla 1,5 tuntia. Tapaamispaikkana toimivat Haagan peruskoulun tilat. Toiminnalliset menetelmät olivat ryhmänohjauksemme peruslähtökohtana. Ryhmää voisi siis kuvailla toiminnalliseksi pienryhmäksi. Toiminnalliset menetelmät voivat olla luovia ja ne voivat sisältää muun muassa kirjoittamista, näyttelemistä, askartelemista, soittamista ja niin edelleen. Toiminnallisissa ryhmissä on enemmän toimintaa kuin puhetta ja keskeinen asia onkin, että ihminen osaa itse toiminnan avulla kehittää itseänsä ja ratkaista mahdollisia ongelmiaan (Heiskanen – Hiisijärvi n.d.). Ryhmässä voisi sanoa olleen myös ihmissuhderyhmän määritelmän mukaisia piirteitä: mielen vapauttaminen, ihmisten kohtaaminen, vuorovaikutustaitojen kehittäminen, elämänhallinta ja persoonallinen kasvu (Niemistö 2002: 25–26).

Ryhmän tavoitteet kehittyivät osittain ryhmän tapaamisten myötä, mutta päätavoitteet olivat selvät jo ryhmän alkuvaiheessa. Ryhmätoiminta jatkoi osittain samoja tavoitteita kuin MANUVA-hanke, eli kielenoppimista ja kotoutumisen tukemista (MANUVA: Maahanmuuttajien valmistava opetus 2011). Opiskelijoiden omia tavoitteita ryhmän toiminnalle olivat ryhmäläisten voimaantumiskokemuksen edesauttaminen, kulttuurienvälisen vuorovaikutuksen edistäminen, ”raa’alle opiskelulle” vaihtoehtoisen toiminnallisen tekemisen järjestäminen ja onnistumisen kokemuksen mahdollistaminen.

Opiskelijat valitsivat työskentelylle sellaisia teemoja kuin suomalaisuus, kotimaiden kulttuurit (musiikki & esineet), nuoruus, arki, erilaiset am-

matit, tulevaisuuden haaveet, kulttuurienvälinen vuorovaikutus ja suomen kieli. Opiskelijoiden ohjaajina ja opettajina pyrimme muistuttamaan, että ”suomalaisuus” ja ”kotimaiden kulttuurit” ovat kansallisideologiaan liittyviä ongelmallisia käsitteitä, joita työskentelyssä tulisi tarkastella kriittisesti ja dialogisesti – edustivathan jotkut oppilaat omissa entisissä kotimaissaan vähemmistöjä. Kahdentoista oppilaan luokka jaettiin kahteen kuuden hengen ryhmään. Ryhmiä koottiin niin, että samaa kieltä tai samasta perheestä olevia oppilaita sijoitettiin eri ryhmiin. Tällä haluttiin tukea oppilaiden itsenäistymistä, ryhmäytymistä ja suomen kielen oppimista. Oppilaita valikoitiin myös sosionomiopiskelijoiden kielitaidon mukaan. Vaikka pääosin työskenneltiin suomeksi, apuna oli opiskelijoiden englannin, espanjan ja saksan kielen taito. Lisäksi oppilaat tukivat tulkkausessa toisiaan.

Nuorten kielitaito

Nuorten kielitaito oli hyvin vaihteleva. He olivat muuttaneet Suomeen edellisenä kesänä, joten suomen kielen oppiminen oli vasta alussa. Suuri osa nuorista kuitenkin osasi englantia, sillä Haagan MANUVA-luokalla olevat nuoret ovat kuitenkin käyneet koulua lähtömaassaan, toisin kuin Myllypuron MANUVA-nuoret, jotka eivät ole välttämättä käyneet koulua lainkaan ja ovat osittain myös täysin luku- ja kirjoitustaidottomia. Arviolta noin puolet oppilaista osasi suomea jo aika hyvin ja toinen puolet varsin heikosti. Myös kielten oppimisen asenteissa opiskelijat havaitsivat eroja. Osa tuntui oppivan nopeasti uusia sanoja ja suhtautuvan oppimiseen myönteisesti, kun taas osa käänsi sanakirjojen ja internetin käännohjelmien kautta kaikkea omalle kielelleen ja osasi ottaa ohjeita vastaan vain omalla kielellään.

Yleensä oppilaat viettävät valmistavalla luokalla vain vuoden. Sosionomiopiskelijat hämmästelivät kielitaidon karttumista kuuden viikon aikana:

Se ei tuntuisi olevan kielen kehityksen kannalta suurikaan ajanjakso, mutta tosiasiassa se on. Oli hämmästyttävää huomata, kuinka suurimmaksi osaksi viime kesänä muuttaneiden nuorten kielitaito kehittyi viikkojen edetessä. Eikä pelkästään suomenkielen taidot, vaan esimerkiksi saksalaiselle pojalle puhuivat muutamia sanoja saksaa nyt myös muut nuoret, jotka eivät kieltä osanneet vielä kuukausia sitten lainkaan. Suomenkielen taidoissa oli havaittavissa valtavia harppauksia, vai lieneekö kyse uskalluksen lisääntymisestä?

Opiskelijat arvelivat heidän toiminnallisilla pajoilla olleen vaikutusta rohkeuden lisääntymiseen.

Ryhmätapaamisten toteutukset

Ensimmäinen tapaamiskerta: tutustuminen

Harjoitus	Kuvaus	Huomioita ryhmäprosessista
Esittelypiiri	Aluksi käytiin läpi nuorten nimet, iät ja se, mistä he ovat kotoisin.	
Nimipallo	Palloa heitetään piirissä sanoen: "Minä olen X ja heitän pallon Y:lle".	
Minä pidän/ minä en pidä -piiri	Harjoituksessa yksi seisoo lattialla ojentaen kätensä ja kertoo kaksi asiaa, joista pitää. Joku, joka pitää jommastakummasta mainitusta asiasta menee ja ottaa aloittajaa kädestä kiinni ja kertoo jonkin asian, josta itse pitää ja ojentaa vapaan kätensä. Näin kootaan kaikki ryhmäläiset piiriin. Piirin tarkoituksena on saada ryhmäläiset huomaamaan, että on olemassa jotain heitä yhdistäviä tekijöitä. Teimme vastaavalla periaatteella myös minä en pidä -piirin. Kielteisen muodon tarkoituksena meillä oli antaa nuorille myös mahdollisuus kertoa kielteisistä tunteistaan, ettei kaiken tarvitsisi vain olla hyvää ja myönteistä. Uudessa maassa, uudessa koulussa ja uusien ryhmätovereiden kanssa nuoret joutuvat kuitenkin jatkuvasti pitämään yllä myönteistä ja hyväkäytöksistä ilmettä, joten on terveellistä saada toisinaan sanoa myös jos ei pidä jostain.	
Kuvakortit ja sanat	Nuorille jaettiin kuvakortit, joiden avulla heidän piti etsiä itselleen pari. Pareille jaettiin paperilapuilla joukko adjektiiveja, jotka voivat kuvata ihmistä. Parien tehtävänä oli ensin ottaa selvää sanojen merkityksestä.	<i>"Osa käytti internetin käännöskoneita ja sanakirjoja sekä varmisti sanat vielä lisäksi meiltä ohjaajilta. Osa tunsu suurimman osan sanoista ja varmisti vain muutaman sanan. Sanoista parit valitsivat sitten sellaiset, jotka heidän mielestään kuvaavat suomalaisia. Kävimme sanat yhdessä läpi ja keskustelimme heidän näkemyksistään ja perusteluistaan valinnoilleen."</i>
Hymiölaput (palaute)	Lopuksi otettiin selvää nuorten mielipiteistä tehdyistä harjoituksista. Heille jaettiin paperilaput, joihin oli piirretty hymynaama ja surullinen naama. Nuoret saivat nostaa lappuja ilmaan sen mukaan, olivatko he pitäneet tehdyistä harjoituksista.	

Toinen tapaamiskerta: mielipiteitä ja mieltymyksiä

Harjoitus	Kuvaus	Huomioita ryhmäprosessista
Hedelmäsalaatti	Ensimmäisessä harjoituksessa istuimme tuoleilla piirissä ja esitimme mielipiteitä ja katsoimme, olivatko muut samaa vai eri mieltä. Kuka tahansa ryhmän jäsenistä sai sanoa mielipiteen, kuten "pidän jäätelöstä", "en pidä hiihtämisestä" tai jonkin vastaavan arkisen asian. Ne, jotka olivat sanojan kanssa samaa mieltä, nousivat seisomaan ja vaihtoivat paikkaa keskenään.	<i>"Huomasimme, että ryhmässä oli aina joku, joka oli samaa mieltä mielipiteen esittäjän kanssa. Harjoituksen tarkoituksena oli saada nuoret jakamaan mielipiteitä keskenään ja huomaamaan, mistä asioista ryhmätoverit jakoi mielipiteitä."</i>
Kosketa...	Suomen kielen adjektiiveja harjoiteltiin kosketusharjoituksella. Ohjaaja pyysi kaikkia koskettamaan muun muassa jotain punaista, jotain metallista, jotain lämmintä, jotain kaunista jne. Harjoituksessa käytiin läpi siis värejä, materiaaleja, aistimuksia jne.	<i>"Olimme varautuneet kääntämään sanat englanniksi ja saksaksi, mutta nuoret olivat kuitenkin oppineet tällaisia sanoja suomeksi, joten harjoitus sujui hyvin ihan yhdelläkin kielellä."</i>
Kuvakortit ammateista	Luokassa oli tarjolla kortteja, joissa oli kuvia erilaisten ammattien harjoittajista, urheilijoista ja muista jotain tekevästä ihmisistä. Kortteja käytettiin pantomiimiharjoituksessa. Kukin ryhmäläinen otti vuorotellen pakasta kortin ja esitti siinä kuvattua tekemistä pantomiimina. Muut arvasivat, mitä pantomiimi esittää.	<i>"Vaikka esittäminen itsessään ei vaatinut suomen puhumista, saatiin vastaamisen yhteydessä harjoiteltua joitain suomen kielen sanoja. Osa nuorista osasi päätellä jonkin verran oikeaan suuntaan tekijäsanoja, kun tiesi tekemistä tarkoittavan verbin. Harjoitus oli hyvin suosittu ja jatkoimme sitä pitkään, vaikka kortteja oli vain hyvin rajallinen määrä ja samat tekemiset toistuivat usein. Huomasimme selkeästi, miten kinesteettisiä nuoria jakoi kiinnostaa pantomiimin esittäminen vaihteluna koulupäivän tavanomaisille kirjoittamis-, lukemis- ja puhumisharjoituksille."</i>
Oman musiikin esittely	Nuoret olivat aikaisemmin ilmaisseet kiinnostustaan musiikkiin, joten tapaamiskerran lopuksi kuunneltiin musiikkikappaleita nuorten kotimaista. He olivat edellisellä kerralla saaneet tehtäväkseen etsiä jonkin kappaleen, jonka he halusivat esitellä muille. Musiikkivideoita katsottiin YouTubesta, ja yksi kappale kuunneltiin nuoren omasta älypuhelimesta. Jokaisen kappaleen jälkeen nuorilta kyseltiin lisätietoja, kuten onko artisti suosittu tai kuuluisa, millä kielellä laulu esitettiin ja mistä se kertoi.	

Kolmas tapaamiskerta: kuvitteellinen hahmo

Kolmannen tapaamiskerran teemoja olivat arki, nuoruus ja kotimaan kulttuurit (musiikki & esineet). Näitä teemoja käsiteltiin muutamilla toiminnallisilla menetelmillä.

Harjoitus	Kuvaus	Huomioita ryhmäprosessista
Tilan järjestäminen lämmittelynä	Tapaamiskerran aluksi ja lämmittelyksi oppilaat siirsivät pulpetit sivuille ja rakensivat piirin. Piirissä esiteltiin päivän tehtävät.	
Kuvitteellisen hahmon luominen	Ryhmälle annettiin tehtäväksi keksiä kuvitteellinen nuori hahmo, jota tällä kertaa käsiteltiin. Nuoret keksivät hahmon ja antoivat sille nimeksi Mikko ja päättivät, että hän oli 15-vuotias. Tämän jälkeen nuorille annettiin tehtävä, joka haastoi heidän yhteistyötaitojaan: piirtäkää Mikko taululle. Kun teos näytti heidän mielestään tarpeeksi Mikolta, palattiin piiriin, jossa ryhdyttiin käsittelemään Mikon tarinaa näytellen. Jokainen sai vuorollaan kertoa ja esittää osan Mikon päivästä, esimerkiksi hampaidenpesun, jonka kaikki muut esittäjän jälkeen toistivat. Harjoituksen ideana oli käydä läpi nuoren arkipäivän tapahtumia toiminnallisesti ja samalla opetella sanoittamaan niitä suomeksi.	<i>”Toiminnallisuus antoi mahdollisuuden ainoastaan esittää tapahtuma, mikäli sitä ei osannut kielellisesti kertoa. Muut ryhmän jäsenet auttoivat aktiivisesti vuorossa olevaa muistamaan sanoja, ja ohjaajat käänsivät jonkin sanan englannista suomeksi.”</i>
Kulttuurin esittely esinein	Toisena toiminnallisena aktiviteettina ohjelmassa oli kotimaan kulttuurin tavaroiden esittely. Ryhmäläisiä oli pyydetty otamaan seuraavaksi kerraksi mukaansa jokin esine kotimaastaan.	<i>”Kukaan ryhmäläisistä ei kuitenkaan ollut tuonut esinettä mukanaan. Liekö esineen tuominen unohtunut tai ehkä heillä ei vain sattunut sellaista olemaan? Sovelsimme tehtävää siten, että pyysimme nuoria etsimään esimerkiksi Google-hakukoneella kuvan jostakin kotimaan kulttuurin esineestä. Pyysimme heitä myös kertomaan jotain siitä – mieluiten tietenkin suomeksi. Osa nuorista keksi jonkin esineen, jonka he näyttivät ja esittelivät muulle ryhmälle. Osa nuorista taas halusi mieluummin laittaa soimaan jonkin kotimaan musiikkikappaleen ja esitellä sen, mikä sopi myös”.</i>

Neljäs tapaamiskerta: tulevaisuuden haaveet

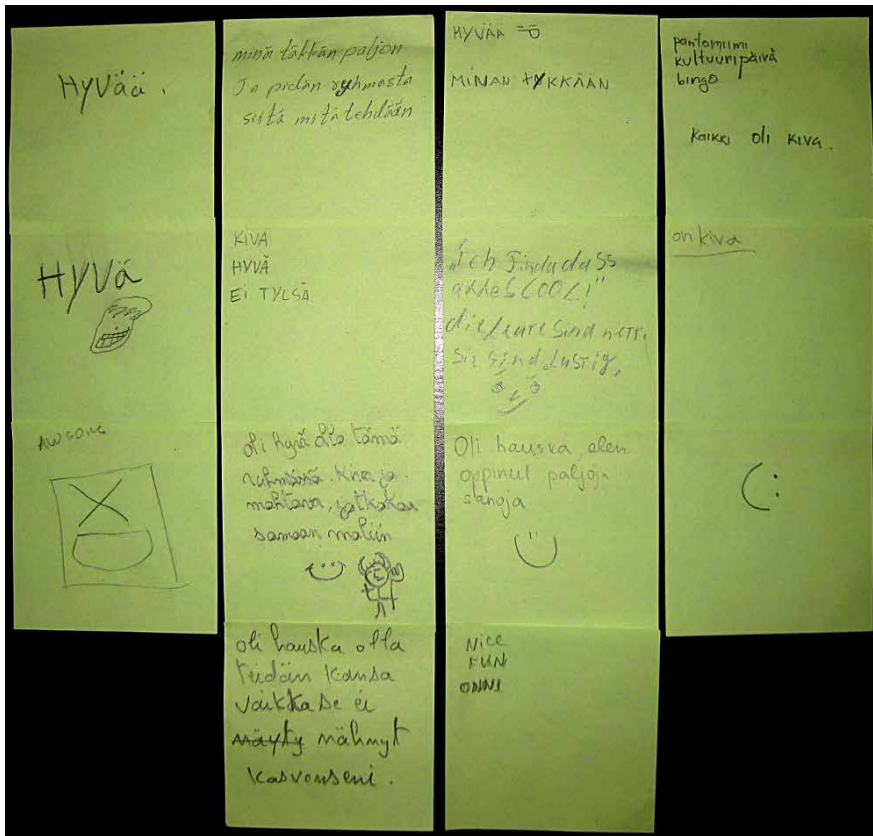
Neljännän kerran teemoina olivat tulevaisuuden haaveet ja nuorten lempimusiikki.

Harjoitus	Kuvaus	Huomioita ryhmäprosessista
Juliste	<p>Nuorille varattiin A3:n kokoiset paperit, joille he saivat leikata ja liimata kuvia erilaisista suomalaisista lehdistä. Julisteiden teemana olivat omat tulevaisuuden unelmat. He saivat myös kirjoittaa jotain tulevaisuuden haaveistaan julisteeseen suomeksi.</p> <p>Ryhmäläiset saivat tehdä vapaasti julisteitaan noin yhden tunnin ajan. Tämän aikana heillä oli mahdollisuus myös vuorotellen laittaa soimaan taustalle lempimusiikkiaan. Ohjaajat tekivät myös julisteet omista tulevaisuuden haaveistamme, ja samalla aiheesta keskusteltiin nuorten kanssa. Lopuksi julisteet esiteltiin ja jokaista pyydettiin kertomaan jotain julisteestaan suomeksi, mutta myös muilla kielillä kertominen oli sallittua.</p>	<p><i>”Tälläkin tapaamiskerralla ryhmän jäsenet auttoivat toisiaan muistamaan tiettyjä sanoja ja sanoittamaan ajatuksiaan suomeksi. Ilman tämänkaltaista vertaisryhmän tukea julisteiden esittely olisi ollut paljon vaikeampaa – ellei mahdotonta. Lopuksi juttelimme vielä yhdessä, että mitä ajatuksia julisteen tekeminen oli herättänyt. Nuoret olivat kokeneet sen mukavaksi toiminnalliseksi tavaksi käsitellä tulevaisuutta. Tähän yhtenä syynä saattoi olla myös se, ettei se vaatinut niin paljon kielellistä osaamista kuin mitä esimerkiksi vastaava kirjoitusharjoitus olisi vaatinut.”</i></p>

Viides tapaamiskerta: reaktiopelit ja bingo

Viimeinen tapaamiskerta pidettiin koko kahdentoista hengen ryhmälle yhdessä viiden ohjaajan voimin. Teimme luokan keskelle tilaa suurelle piirille, jossa teimme muutamia harjoituksia.

Harjoitus	Kuvaus	Huomioita ryhmäprosessista
Nimipallo	Ensin kertasimme ryhmäläisten nimet, sillä puolet ryhmästä oli aina toisille ohjaajille hieman vieraita. Heitimme palloa, ja pallon pitäjä kertoi aina oman nimensä, mitä oli tehnyt edellisenä viikonloppuna ja nimesi seuraavan ryhmäläisen, jolle pallon heitti.	
Tsing, tsäng, tsong!	Toinen harjoitus oli reaktiopeli. Siinä aloittaja osoitti molemmilla käsillä kämmenet yhteen painettuina jotain toista pelaajaa ja sanoi: "Tsing!" Pelaaja, jota osoitettiin, nosti kätensä pystyyn ja huusi: "Tsong!" Tämän molemmilla puolilla olevat pelaajat nostivat keskelle jääneen pelaajan puoleiset kätensä pystyyn ja huusivat: "Tsong!" Peli vaati nopeita reaktioita ja toisten pelaajien liikkeiden tarkkailua.	
Taputuspiiri	Piirissä yksi aloittaja pani liikkeelle taputuksen, jota hänen vieressään oleva pelaaja jatkoi eteenpäin. Taputussignaali kulki piirin läpi. Jonkun taputtaessa kaksi kertaa, suunta vaihtui piirissä.	<i>Koska toinen pienryhmä oli pelannut peliä meidän kanssamme aikaisemmin, he muistivat säännön, jossa kaksi kertaa taputtamalla signaalin kulkusuunta vaihtui. Se aiheutti hieman hämmennystä niissä, jotka eivät tätä olleet aiemmin pelanneet, sillä emme olleet vielä ehtineet heille tästä peliliikkeestä kertoa. Nuoret kuitenkin omaksuivat tavan nopeasti.</i>
Kuvabingo	Lopuksi pelasimme bingoa. Episkelijat olivat valmistaneet pelilaudan, jossa oli 25 kuvaa. Kuvissa oli erilaisia eläimiä ja ruokia, siis oletettavasti helppoja arkipäivän sanoja, jotka voisivat olla nuorille ennestään tuttuja. Sanat käytiin läpi ennen varsinaisen pelin aloittamista.	<i>"Siinä vaiheessa näkyi hyvin selvästi, miten eri tasoilla nuoret olivat kielen oppimisessa. Ne, jotka tunsivat enemmän sanoja, pitkästyivät nopeasti läpikäymiseen. Ne, jotka eivät tunteneet tai olivat epävarmoja osaamisestaan, olivat hermostuneita ja tarvitsivat paljon vahvistusta. Kävimme myös läpi bingon säännöt selittäen suomeksi ja englanniksi ja piirtämällä liitutaululle havainnollistavan kuvan hyväksytyistä bingoriveistä." "Olimme etukäteen jakaneet nuoret pareiksi heidän tietämättään niin, että jokaisessa parissa olisi kielitaidoltaan vahva ja heikko oppilas. Tämä tehtiin siksi, että kaikilla pareilla olisi suunnilleen tasavertaiset mahdollisuudet voittaa bingo."</i>
Palautelaput seinällä	Lopuksi nuorilta kerättiin palautetta tapaamiskerroista. Kaikille jaettiin muutamia Post-It-lappuja ja kynät ja pyysimme kirjoittamaan muutamalla sanalla tai piirtämään asioista, joita he olivat oppineet, miltä tapaamisemme olivat tuntuneet jne. Pyysimme heitä kirjoittamaan suomeksi niin paljon kuin pystyivät ja loput englanniksi.	<i>"Saksankieliselle pojalle, jolla oli ilmeisesti muutenkin kuin kielitaidosta johtuvia ilmaisun ongelmia, annoimme luvan kirjoittaa palautetta saksaksi."</i>

Kuva 1. MANUVA-ryhmäläisten palaute tapaamisista (kuva: Saija Karhula)

Kuvassa 1 ovat saamamme palautteet. Yleisesti tapaamiskertoja oli pidetty hyvinä ja hauskoina. Yksi nuorista mainitsi oppineensa paljon sanoja. Toinen mainitsi mieleen jääneinä pantomiimit, kulttuurien esittelyn ja bingon. Eräs pahoitteli sitä, ettei hänen innostuksensa ollut aina näkynyt hänen kasvoistaan. Muuan oppilas toivoi meidän jatkavan samaan malliin.

Kommunikaation keinot

MANUVA-luokalla oli nuoria useista maista ympäri maailmaa. Opiskelijat selvisivät monista tilanteista suomen kielen lisäksi tiiminsä yhteisellä kielitaidolla. Kaikkiin tilanteisiin ei sekään riittänyt. Opiskelijat kehittivätkin hankkeessa erilaisia keinoja kohdata viestinnän haasteita:

Kuvat

MANUVA-ryhmän luokkahuone oli suorastaan kuorrutettu kuvilla. Kuvat toimivatkin oivana välineenä yksinkertaisten asioiden ilmaisussa. Niiden avulla voidaan opettaa sanoja tietämättä oppijan äidinkieltä. Niihin on helppo palata, niiden avulla on helppo kerrata. Kuvia pystyy osoittamaan, ja se tuo varmuutta, jos ei ole esimerkiksi varma siitä, mikä sana on suomeksi. On paljon helpompaa osoittaa sormella ruoan kuvaa kuin koettaa vähäisillä suomen kielen taidoilla selittää, että on nälkäinen. Kuvat toimivatkin MANUVA-luokassa hyvin, ja huomasimme heti ensikäynnistä saakka, että nuoret käyttivät kuvia paljon apunaan puhumisen tukena.

Elekieli

Aina kuvia ei ole kuitenkaan saatavilla, joten harjoituksissamme halusimme ottaa esille myös hyvin tärkeän maailmanlaajuisen tavan kommunikoida: elekieli. Aina emme olleet MANUVA-ryhmän kotiluokassa, jossa kuvat olivat oppilaiden ja ohjaajien apuna. On helppoa näyttää elein, että pitää esimerkiksi siirtyä tai että seuraava harjoitus on suullinen. Toinen asia on, ymmärtääkö vastapuoli viestiä. Harjoittelimmekin elekielisiä harjoituksia pantomiimin avuin, ja oppilaat saivat näytellä esimerkiksi eri ammatteja. Nämä harjoitukset olivatkin todella pidettyjä, sillä ne eivät vaatineet kielellisiä ponnistuksia ja tekeminen oli hauskaa.

Tietoverkot ja mobiililaitteet

Kielelliselläkin tasolla jouduttiin työskentelemään, ja apuun tuli nykyteknologia. MANUVA-luokassa oli useita tietokoneita, joita oppilaat saivat käyttää sanakirjoina. Joillain nuorilla oli myös omia mobiililaitteita, kuten älypuhelimia ja tabletteja. Käytössä olivat perinteiset sanakirjasivustot, käännösohjelmat sekä ohjelmat ja sivustot, jotka muuntavat aakkokset kyrillisiksi kirjaimiksi tai arabiaksi. Nykyteknologiasta puhutaan usein negatiiviseen sävyyn korostaen sitä, miten kaikenmaailman iPadiit turmelevat lasten sielut ja aiheuttavat epilepsiaa. MANUVA-luokassa työskenneltyämme saimme todeta, ettei se internet ole tosiaan vain hasuja kissankuvia ja pomminteko-ohjeita varten, vaan sieltä saa oikeasti hyödyllisiä apuvälineitä myös opetukseen.

Oppilaiden kielitaito

Erittäin hyödyllisiä olivat myös oppilaiden omat taidot: tunisialainen poika osasi hyvin suomea, englantia ja arabiaa, joten hän oli tulkkauseapuna todella monissa tilanteissa, esimerkiksi tehtävänannoissa. Poika sai tästä paljon kiitosta osakseen, ja oli tärkeä apu myös meille ohjaajille.

Toiminnan arviointi

MANUVA-ryhmän kanssa työskennellessämme jouduimme lähes aina muokkaamaan tiloja joissa olimme suotuisammiksi työskentelylle. Tuottava pätevyys, johon kuuluu muun muassa tilojen muokkaaminen, on yksi tärkeä osa sosionomin taitoja (Kylén n.d.). Ryhmätoimintaa ohjattaessa tulee kuitenkin miettiä, tarvitseeko kaikkea tehdä aina itse. Luokkahuoneessa pulpettien siirtely seinän viereen voi esimerkiksi toimia yhtenä toiminnallisista harjoituksista. Siihen voi liittää erilaisia menetelmiä, kuten täydessä hiljaisuudessa työskentelyn, tietyssä asennossa työskentelyn tai vaikka parin kanssa yhdessä työskentelyn. Ryhmä saa hyvin konkreettisesti tehdä jotain asiaa, ja näkevät hyvin konkreettisesti kättensä jäljen. Samalla saadaan aikaan suotuisa työskentelytila ja muut harjoitukset voivat jatkua.

Oppilaat opettajina

Osallistaminen on yksi sosiaalipedagogiikan kulmakiviä, ja se toimii tärkeässä tehtävässä osallistavassa työotteessa (Innostaja.net n.d.). Opiskelijat pohtivatkin, miten ryhmäläisiä voisi osallistaa myös ohjaukseen.

Esimerkiksi viimeisellä kerralla teimme yhden harjoituksen, jonka toinen ryhmä oli tehnyt ja toinen ei. Jos ohjaajilla olisi ollut hoksottimet kohdillaan, olisi sen ryhmän jäsenet, jotka olivat jo kyseistä taputusleikkiä leikkineet, voineet itse opettaa lopulle ryhmälle leikin. Oppilaat olisivat saaneet kokeilla ohjaamistaitojaan. Lisäksi he olisivat kokeneet yhdenvertaisuutta aikuisten ohjaajiensa kanssa.

Vertaisohjaajuutta käytettiin esimerkiksi tulkkauksessa. Myös käännösohjelmien käytössä oppilaat toimivat ohjaajiensa opettajina.

Tavoitteiden ilmaiseminen ryhmälle

Ensimmäisellä vierailukerran tarkoituksena oli esittäytyä ryhmälle ja kertoa työskentelyn alustavista tavoitteista. Tarkoituksena oli kuitenkin myös kuunnella oppilaiden omia toiveita ja ”aistia” heille tärkeitä aiheita ja työtapoja. Esimerkiksi kehollisuus ja liikkuminen tilassa tuntuivat

erityisen tärkeiltä, koska ryhmällä oli vähän liikuntaa ja keskittyminen paikallaan oli haastavaa kielitaidon puutteen vuoksi.

Opiskelijat pohtivat myös harjoitteiden tavoitteiden kertomisen tärkeyttä, siitä huolimatta, että se on kielellisesti haastavaa:

Ensimmäisellä tapaamiskerralla yksi oppilaista kysyi, mitkä ovat tavoitteemme näille ryhmätuokioille. Opintojakson ollessa juuri alkanut ja tilanteen jännittävyyden takia vastaukset olivat oppilaille kenties liian vaikeita (voimaannuttaminen) tai liian pinnallisia (että teillä olisi hauskaa). Projektin aikana emme ehkä päivittäneet tavoitteitamme riittävästi oppilaille. Emme myöskään kertooneet yksittäisten harjoitusten tavoitteita, ainakaan suoranaisesti. Tämä olisi ehdottomasti pitänyt ottaa huomioon jokaisen ryhmätuokion tai jopa -tehtävän jälkeen. Ryhmän jäsenellä saattaa olla ihmettelevä tai jopa turhautunut asenne työskentelyyn, jos ei tiedä miksi hän näitä harjoituksia tekee.

Purkutyötapoja

Jokaisen tehtävän lopussa kannattaa pitää jonkunlainen purku. Isommisissa tehtävissä puruille tulee varata tarpeeksi aikaa, ja mahdollisuus ryhmäläisten mielipiteisiin ja ajatusten vaihtoon tulee olla mahdollisimman helppoa ja mielekästä. Hyviä esimerkkejä tällaisista harjoituksista ovat erilaiset janat, jotka kulkevat esimerkiksi luokkahuoneen päästä päähän ja oppilaat sijoittavat itsensä johonkin kohtaan ”janalle”. Toinen vaihtoehto on väitteiden esittäminen ja oppilaiden niihin vastaaminen joko suullisesti tai luokassa liikkuen. Purkamisessa tuodaan esille tavoitteiden täyttyminen ja käydään läpi tehtävässä heränneitä ajatuksia.

Draamatyöskentelyn käynnistäminen

Tullessaan uuteen kotimaahan maahanmuuttajanuori jättää taakseen paljon asioita. Nuoruuden ikävaiheessa ystävien merkitys korostuu. Toiminnassa MANUVA-nuorten kanssa nousivat esille ystävyudet ja uusien ystävyksien solmiminen uudessa kotimaassa. Tämän pohjalta Draama ja monikulttuurisuus -erikoistumisopinon opiskelijat toteuttivat draamakasvatuksen alalajin, prosessidraaman työtapoja hyödyntävän draamatarinan ystävy-

destä. Draamatarina (prosessidraama) on yksi draamakasvatuksen alalajeista (Owens ja Barber 1996; Powell ja Heap 2005). Draamatarina käsittelee tiettyä teemaa kuvitteellisen, puolivalmiin kehyskertomuksen kautta. Oppilaat eivät ole vain tarinan passiivisina kuuntelijoina, vaan he osallistuvat erilaisten tehtävien avulla draaman rakentumiseen. Siten jokaisen ryhmän kanssa prosessista kehkeytyy ainutkertainen elämys ja keskusteleva prosessi. Ryhmä ja jokainen oppilas heijastaa siihen omat kokemuksensa ja ymmärryksensä asioista. Vetäjä johdattelee ryhmän kysymysten ja ihmettelyn maailmaan eikä niinkään oikeiden vastausten äärelle.

Draama on aina vuoropuhelua kuvitteellisen maailman ja todellisen maailman ilmiöiden välillä. Draamaan osallistuessaan oppilas on tietynlaisessa kaksoistietoisuudessa näissä molemmissa maailmoissa (Heikkinen 2002: 97). Tässä juuri on draaman ainutlaatuinen oppimisen mahdollisuus. Draamatarinoiden jälkeen siirrytään erilaisin tehtävin todellisuuden pohdintaan. Hyvään osallistavaan draamaprosessiin liittyy myös aktivoivia tehtäviä, joissa oppilaat pääsevät suunnittelemaan, mitä itse kukin voisi tehdä näille haastaville asioille. Opiskelijaryhmä toteutti pajan kahdessa osassa. Ensimmäisessä vaiheessa tutustuttiin ryhmään ja käytettiin työtapoja, joilla nostettiin esiin ryhmän teemoja. Työskentelyssä käytettiin muun muassa nuoria esittäviä virikekuvia, joiden pohjalta oppilaat kuvittelivat keitä kuvan henkilöt ovat ja mitä heidän välillään tapahtuu. Näistä tehtiin tarinoita. Ryhmän kanssa luotiin myös piirtämällä kuvitteellisia hahmoja, joiden elämää tutkittiin pysähtyneiden kuvien avulla. Tehtävät olivat varsin avoimia ja niissä nousi teemaksi esimerkiksi kuolema, seksuaalinen identiteetti ja rakastuminen.

Taustaa

Draamatarina NEXUS on suunniteltu ja toteutettu yhteistyössä MANUVA-hankkeen kanssa. Opiskelijoiden toteuttaman draaman tavoitteena oli toisaalta tukea koulun oppimis- ja kotoutumistavoitteita; toisaalta tavoitteena oli kuunnella herkästi oppilaiden ”omia teemoja” ja nostaa niitä ryhmätyöskentelyn aiheiksi. Omat teemat liittyvät esimerkiksi oppilaiden maahanmuuttoon, mutta toisaalta myös nuoruuteen ikävaiheena. Opiskelijoiden vierailut olivat heille myös mahdollisuus tutustua uusiin suomalaisiin. Ryhmätoiminnan oli määrä olla myös hauskaa ja innostavaa. Sen tavoitteena oli tukea ryhmäytymistä tässä monimuotoisessa luokassa. Ryhmä vietti päivääns pienessä ikkunattomassa luokassa. Ryhmätoimintaa haluttiinkin viedä koulun muihin tiloihin. Haluttiin myös lisätä tämän energisen ja vilkkaan ryhmän päiviin kinesteettisyyttä ja liikunnallisuutta, mikä tukee monenlaisten oppijoiden oppimista ja kielen omaksumista.

Teemat

- ystävyyssuhteiden luominen
- luottamus
- kommunikointi

Tavoitteet

- pohtia ystävyyden merkitystä, uusien ystävyyksien luomista ja vanhojen jättämistä taakse
- vahvistaa luokan ryhmäytymistä; kahden eri ryhmän kohtauttaminen
- tukea kielellistä ja ei-kielellistä ilmaisua

Tarvikkeet

- K- ja E-kirjain
- Post-It-lappuja
- Matkaanlähtötodistukset

Kesto: 1,5 h

Työtapa

Toiminnan ja draaman sisältö

Huomioita ryhmästä

Draama-sopimus

Ryhmälle on kerrottu aiemmalla kerralla, että seuraavalla kerralla he pääsevät osallistumaan draamatarinaan ystävyydestä. Tarina on luotu keskusteluistaan ja työskentelystään heidän kanssaan.

Lämmittelyharjoitukset

X-määrä ihmistä kyykkyy

Osallistujat asettuvat piiriin. Kolme kerrallaan menee kyykkyy. Koska tahansa kuka tahansa saa laskeutua (hitaasti) kyykkyy tai nousta ylös (hitaasti). Tavoitteena on pitää ryhmä koko ajan liikkeessä ja pitää koko ajan kolme ihmistä alhaalla ilman keskustelua, koko ryhmää kuunnellen. Sama toistetaan neljällä.

X-määrä kynnärpäätä/ sormeja/ selkää jne. yhteen

Ryhmä liikkuu vapaasti tilassa musiikin soidessa. Ohjaajan huudosta esimerkiksi ”neljä polvea” osallistujat muodostavat nopeasti ryhmiä.

Kävimme siinä aluksi läpi havainnollisesti näyttäen, mikä on kynnärpäätä, mikä on kantapäätä, mikä on polvi ja nilkka jne. Nuorille tuntui olevan tärkeää tehdä asiat oikein eli tietää ensin tarkkaan kaikkien ruumiinosien nimitykset, jotta harjoitus sujuisi jouhevasti.

Kerronta ja roolihenkilön esitteleminen (ohjaaja roolissa)

Tervetuloa vuoteen 2100. Elämme täällä maapallolla, jossa asiat eivät ole kovinkaan hyvin. Maapallon ihmiset voivat huonosti. Vesi loppuu pian. Suurin ongelma on kuitenkin se, että maapallon ihmiset eivät kykene elämään sovussa toistensa kanssa. Ihmisten välillä on riitoja eivätkä he osaa tehdä yhteistyötä ongelmien ratkaisemiseksi. Kaikki ajattelevat vain omia etujaan. Tiedemiehet keksivät erilaisia keinoja tilanteen ratkaisemiseksi. Yksi suosittu keino on etsiä muilta planeetoilta apua. Maapallon ihmisiä lähetetään toisille planeetoille ottamaan selvää eri asioista ja oppimaan uutta.

Tällaisessa maailmassa elää myös 15-vuotias poika nimeltä Reza. Hänellä on asiat kohtuullisen hyvin. Hän asuu alueella, joka on rauhallinen ja jossa ihmiset vielä osaavat ajatella toisten hyvää. Reza asuu yhdessä äitinsä kanssa ja hänen perheeseensä kuuluu myös isosisko ja isovelji. Reza käy koulua. Oikeastaan hänellä on toisinaan jopa hieman tylsää. Rezasta tuntuu kummalliselta, että joka puolella maailmaa tapahtuu dramaattisia asioita, mutta hänen arjessaan ei tapahdu oikein mitään. Erityisen ärsyttävää tämä kaikki on siksi, että Rezan vanhempi sisko ja veli ovat molemmat maailmanpelastustöissä, ja matkustavat ympäri maapalloa auttaen hädässä olevia. He kuuluvat pallonpelastusjoukkoihin. Reza on heistä kovin ylpeä, mutta häntä kismittää, ettei hän itse voi olla avuksi millään.

Toisinaan hän toivoo, että jotain tapahtuisi. Että hänkin pääsisi osaksi kaikkea sitä jännittävää ja pelottavaa maapallon puolesta tehtävää taistelua.

Tylyys-harjoitus

Osallistujille annetaan ohjeistus: Miltä tuntuu, kun on tylsää? Ota kehonasento. Miten ilmaiset sitä?

Kysyttiin opiskelijoilta myös, milloin ja missä on tylsää?

Vastauksina tuli: kotona, koulussa. asentoina oli sellainen valuva istuma-asento ja kädet puuhkassa edessä."

Kerronta

Ja kaiken tämän tylsyyden keskellä alkaakin yhtäkkiä tapahtua...

Tekstiviesti

Tekstiviesti puhelimeen (avustaja lähettää) PLING! (äänitehoste) Viesti tulee Rezan puhelimeen (ohjaaja roolissa/rooliasussa): Tiedotamme, että maapallon pelastusyksikkö etsii nuoria ympäri palloa suorittamaan tärkeää pelastustehtävää. Sinut on valittu yhdeksi ehdokkaaksi. Haluatko tulla mukaan? Vastaa tähän viestiin minuutin kuluessa E = ei tai K= kyllä.' Reza jää tuijottamaan viestiä hetkeksi.

Äänestys

Rezan pitää tehdä päätös minuutissa. Auttakaa häntä!

Äänestyslapput: Osallistujia pyydetään osoittamaan lappuja: E (ei, Rezan ei pidä lähteä) tai K (kyllä, Rezan pitää lähteä).

Kerronta

Pian tulee vastaus, jossa kiitetään myönteisestä päätöksestä. Rezalle kerrotaan, että hän tulee olemaan osa nuorten ryhmää, jotka on valittu miljoonien nuorten joukosta. He ovat saaneet tehtävän, jossa heidät tullaan lähettämään planeetalle nimeltä Nexus.

Planeetta Nexus on tunnettu se asukkaiden ystävällismielisestä käyttäytymisestä ja rauhasta. Tällä planeetalla sen asukkaat elävät sovussa ja osaavat tehdä yhteistyötä. Maapallon pelastusyksikkö on päättänyt, että maapallon ihmisten on mahdollista ottaa mallia Nexuselta, ja siksi se on päättänyt lähettää joukon nuoria matkaan. Nuorten tehtävänä on ottaa mallia Nexuselta ja tuoda opit sieltä takaisin maapallolle.

**Kerronta /
Kollektiivinen
rooli**

Ja nyt. Katsokaa ympärillenne: Näette tässä koko matkaan valitun joukon nuoria. Onnittelut! Te olette niitä harvoja tarkoin valittuja yksilöitä, joiden on ajateltu pystyvän suoriutumaan tästä matkasta.

Osallistujille jaetaan samalla matkaanlähtötodistukset. Teitä varmasti jännittää, mutta ei huolta, MPY huolehtii teidän turvallisuudesta mahdollisimman pitkälle. Oletteko valmiita? Ei kuulu! OLETTEKO VALMIITA?!!

**Tarvikkeiden
ideointi
lapuille +
Kerronta**

Teillä kaikilla on nyt vain muutama minuutti aikaa valmistautua lähtöön. Mitä pakkaisit mukaan? Listaa kolme asiaa NOPEASTI Post-it-lapuille.

Kerätyt laput luetaan ääneen.

Ohjaaja ensin keräsi ja sitten kirjoitti vastaukset taululle ja jaotteli ne siten, mitä ei voi ottaa mukaan: ihmiset ja aseet karsiutuivat matkasta pois.

Tehtävänanto herätti jälleen pienen kuuhinan: papereita ja kyniä tarvittiin, sanoja etsittiin, osa selitti sanoja englanniksi, osa kyseli toisiltaan, mitä voisi ottaa, osa kyseli sosiaaliohjaajalta apua, menin auttamaan myös ja kyselin, jos en ymmärtänyt jotain sanaa – kuljetin valmiita lappuja Emilialle.

Kerronta

Ihmiset jäivät pois, koska vain tämä ryhmä sai kutsun lähteä ja aseet, koska Nexus on rauhanomainen planeetta. Mutta älkää huolehtiko, pääsette kyllä takaisin perheidenne luo.

**Mielikuvitus-
matka /
tilan kuvittelu**

Osallistajat asettuvat avaruusalukseseen. Asettaudutaan kaikki tosi lähelle toisia (koska matkataan ahtaassa avaruusaluksessa) ja tehdään lähtölaskenta samalla, kun laskeudutaan alas koko ajan enemmän kyykkyyn. Lopulta nollan kohdalla hypätään ylös ja matka on alkanut. Lähtölaskenta ryhmässä yhdessä, lasketaan 10,9,8,7...

**Painoton tila-
liikeharjoitus
(taustalla
avaruus-
musiikkia)**

Koko ryhmä harjoittelee liikkumista painottomassa tilassa.

Kerronta ja avustaja roolissa

Tervetuloa Nexukselle seikkailijat! Nexus sijaitsee Andromeda -nimisessä galaksissa tuhansien valovuosien päässä maapallolta eli Tellukselta. Planeetta on pienempi kuin maa, mutta siellä asuu silti useita miljoonia asukkaita. Elinolot planeetalla ovat kelvolliset myös ihmisille, vaikkakin joskus lisähappi saattaa olla tarpeen. Ominaista planeetalle on kuitenkin rauhallisuus ja ystävällisyys planeetan olioiden välillä. Tästä syystä planeetalla riittää ruokaa ja vettä kaikille.

Täällä meitä vastassa odottaakin paikallinen asukas, tyttö nimeltä Masui. Hän haluaa mitä ilmeisimmin tutustua tutustua meihin.

Avustajat roolissa

Samalla Reza ja Masui kävelevät lähemmäs toisiaan.

Ryhmä seurasi henkeään pidätellen, kun lähestyimme toisiamme. Paria poikaa nauratti myös kovasti. Emilia pelasti melko staattisen tilanteen kysymällä ryhmältä, mitä Reza ajatteli tilanteessa ja sitten, mitä Masui ajatteli. Ryhmä esitti kysymyksiä: "Kuka toi on?, Mitä se täällä tekee? Mikä sen nimi on?" jne. Sitten Jonna kysyi, miten hahmot voisivat tervehtiä. Oppilaat sanoivat heti: Moi! Mitä kuuluu? Mikä sun nimi on? Samalla toistin oppilaiden sanomia repliikkejä roolissa ja tein myös heidän tarjoamiaan tervehdyksiä ikään kuin treenaten kohtaamista, valmistautuen siihen, ottaen oppilailta apua vastaan. Sitten Jonna kysyi, miten Reza ja Masui voisivat tervehtiä toisiaan. Tämä johti seuraavaan harjoitukseen.

Erilaiset tervehdykset pareittain

Osallistujat jaetaan pareiksi. Keksitään pareissa planeetan tervehdys ja harjoitellaan se. Lähdetään kävelemään ja tervehditään vastaan tulijoita omalla tervehdyksellä hidastettuna.

Jokainen pari näytti oman tervehdyksensä niin, että muut katsoivat. Sitten Jonna kysyi, miten te tervehditte teidän kulttuurissanne toisianne ja miten suomalaiset tervehtivät. Saimme hauskan kavalkadin erilaisia tunisialaisia, afganistanilaisia, irakilaisia, brasilialaisia jne. tervehdyksiä sekä heidän esittämäänsä hauskan karikatyyrisiä suomalaisia tervehdyksiä: tuskin havaittavia pään nyökkäyksiä, halauksia, joissa hädin tuskin kosketaan toiseen jne.

Sanoin lopussa ikään kuin yhteenvetona ja näytin Jonnan kanssa, että Suomessa kätellään aika usein käsi ojossa ja melko kaukana toisesta, Välimeren pohjoispuolella Italiassa kätellään jo niin, että kyynärvarsi on koukussa ja toisella kädellä halataan toista ja Välimeren etelä- ja itäpuolella annetaan sitten jo kunnan halaus! Sitten otimme tuolit ja istuimme rinkiin.

Pari- ja ryhmä- keskustelu: teemana ystävystyminen

Siirrytään draamasta tähän päivään ja nuorten muistoihin ja arkeen.

- Muisto ensimmäisestä ystävästä, kun olit pieni. Kuka oli ensimmäinen ystäväsi? Mikä hänen nimensä oli? Missä hän oli? Miten ystäväystytit häneen? Mitä teitte yhdessä?

Parit keskustelevat ja sitten jokainen, joka haluaa, saa kertoa omasta ystävästään.

Kävin varmistamassa jokaiselta parilta erikseen, oliko kumpikin jo kertonut oman tarinansa. Sitten jatkoimme yhteisesti jaettuihin kokemuksiin. Kolme oppilasta kertoi: yksi poika päiväkotikavereistaan, joista tuli ystäviä korostaen, ettei hän voi luottaa keneenkään 'enää koskaan' niin kuin heihin.

Yksi tyttö kertoi niin ikään päiväkotikavereistaan, kolmesta pojasta, joiden kanssa hän kulki aina koulumatkan vuosia eteenpäin; ja yksi poika kertoi ystävästään, jonka pommi tappoi. Kysyin, näkikö hän sen. Ei ollut nähnyt, kuullut vain tapahtuneesta. Emilia kysyi, oliko hänellä ikävä ystäväänsä. Ja hän vastasi, että paljon! Sanoin siihen hiljaa, että siitä on varmaan suuri suru mukana.

Pohdinta

- Onko nyt [14–16-vuotiaana nuorena] helpompi vai vaikeampi tutustua tai ystäväystyä uusiin ihmisiin kuin pienenä? Miksi se on helpompaa tai vaikeampaa?
- Miten sitten tutustua uusiin ihmisiin? Parikeskustelun jälkeen jokainen sanoo vähintään yhden idean, miten tutustuminen voisi tapahtua.

Kaikki olivat sitä mieltä, että vaikeampaa. Kysyin miksi. Yksi tytöistä vastasi, että koska lapsina he olivat niin huolettomia ja nyt ihmisillä on eri kulttuureita. Yksi poika sanoi, että koska hän ei voi luottaa enää ihmisiin samalla tavalla. Olisin niin halunnut jatkaa näistä ajatuksista eteenpäin, kysellä lisää, mutta aikaa oli tässä vaiheessa jäljellä enää kymmenkunta minuuttia. Halusin esittää vielä viimeisen kysymyksen ikään kuin oppilaille "eväiksi" tulevaisuutta varten.

Äänestys

Vetäjä kirjaa ideat taululle. Tämän jälkeen äänestettiin parhaista ideoista.

Oppilaiden ideoita

- Moi! Hei! (Moi sanottiin kolme kertaa.)
- Mikä on sun nimi?
- kavereiden kaverit eli sosiaaliset verkostot
- What's up? What are ya doin' man?
(jne. koko 'black American rap' -setti sujuvalla englannilla... :)
- puhuminen, se että vaan menee ja puhuu JOTAKIN!
- Facebook
- yhteiset harrastukset, yhteinen aika koulussa, niin on helppo tutustua
- Mennään ulos! = Mennään tekemään jotain yhdessä!
- Flirtti (tyttöjen ehdotus), pojilta tuli ehdotuksena, että voi sanoa, että tyttö on kaunis!

Pysähtynyt kuva

Jokainen pari/pienryhmä tekee pysäytetyn kuvan valitsemastaan tavasta ystäväystyä uuden ihmisen kanssa. Katsotaan kuvat. Voidaan myös vielä sanoittaa, mitä osallistajat näkevät kuvissa.

Lopetus/ kuvitteellinen tila

Osallistujat käyvät makaamaan avaruusaluksen lattialle jalat toisiaan vasten tai seisovat selät toisiaan vasten ja matka takaisin maahan alkaa. Matkalla soi rauhallinen musiikki. Jokainen voi vielä sanoa matkan aikana ääneen vanhojen ja uusien ystäviensä nimiä ja muistella jonnekin kauaksi jääneitä ystäviä ja ajatella nykyisiä ystäviään. Voi sanoa ääneen myös sellaisen ihmisen nimen, jonka kanssa haluaisi ystäväystyä. Musiikki vaimenee hitaasti ja matka päättyy. Kiitokset ja näkemiin!

Ryhmän oma lopetus

Ohjaaja kysyi ryhmältä tarvitsetko te vielä jotakin. Ryhmä ehdotti yhdelle oppilaista ryhmähalausta, koska tämä oli jakanut ryhmän kanssa koskettavan muiston ystävänsä kuolemasta. Nämä nuoret tuntuivat emotionaalisesti jotenkin kypsemmiltä kuin ne suomalaiset lukiolaiset, joiden kanssa päivittäin työskentelen...

Jatkotyöskentely

Käynnistettyä tarinaa voisi hyvin jatkaa seuraavilla tapaamiskerroilla ja Rezan ja Masuin tarinaa voitaisiin kehittää eteenpäin esimerkiksi seuraavilla työtapoilla:

Pysähtyneet kuvat: ihanne- planeetta

Pienryhmät tekevät kuvia siitä, millaista on elämä ihanneplaneetalla? Eri ryhmille voi antaa eri tehtävän: asuminen, opiskelu, harrastukset, kasvatus jne.

Sanattomat kohtaukset pienryhmissä

Osallistujat jaetaan pienryhmiin. Heitä pyydetään tekemään pysähtynyt kuva tulevaisuuden tilanteesta. Reza ja Masui lähtivät yhdessä Rezan kotiplaneetalle. Millaisiin pelastustehtäviin he joutuivat? Millä tavoin heidän ystävyytensä joutui koetukselle?

Valinnan kuja

Reza miettii lähteäkö takaisin kotiplaneetalle vai jäädäkö Nexukselle. Kotiplaneetalle olisi ollut paljon oppeja vietävänä, mutta Reza ei olisi halunnut jättää Masuita ja hyvää elämää.

Osallistujat asettuvat kahteen vastakkaisriviin edustaen lähtöön liittyviä ajatuksia Rezan mielessä. Reza lähtee kulkemaan kujaa pitkin. Samalla kujan toisella puolella olevat yrittävät houkutella Rezaa jäämään; toinen puoli lähtemään. Molemmat puolet joutuvat antamaan Rezalle (ohjaaja roolissa) perusteluja syistä jäädä tai lähteä, Reza voi kommentoida niitä joko puolesta tai vastaan.

Päiväkirja

Oppilaat voivat kirjoittaa myös Rezan tai Masuin päiväkirjaa valitussa tulevaisuuden hetkessä.

Hetken merkitseminen

Osallistujia pyydetään valitsemaan tarinasta heitä koskettanut hetki ja menemään siihen asentoon ja paikkaan, jossa roolihenkilö tai osallistuja itse oli tuolla hetkellä. Ohjaaja kysyy yksitellen: missä olet, miksi tämä oli tärkeää

Lopetus

Käydään loppukeskustelu tai loppusanat, riippuen ryhmän tunnelmasta. Vaihtoehtoisesti valitaan muu ryhmän itse valitsema lopetusseremonia (esimerkiksi ryhmähalaus).

Loppupäätelmät

Sosiaalipedagogisella toiminnalla oli selvästi ryhmän nuorten hyvinvointia ja ryhmäytymistä edistävää vaikutusta, vaikka tätä ei tutkittu systemaattisesti. Vierailijat toivat uusia tuulia koulun arkeen ja samalla vieraat edustivat myös uusia kantasuomalaisia nuorten elämässä. Toimintatuokioiden kehollisuus oli selvästi ryhmälle mieleen, koska koulutyössä istutaan paljon. Kieltä vasta oppivalle tämä voi olla uuvuttavaa. Siksi ryhmätilanteissa tulisi olla paljon vaihtelua erilaisen tekemisen välillä. Kinesteettisillä harjoituksilla lienee edistävää vaikutusta kielen oppimiseen, keskittymiseen ja ryhmän turvallisuuteen sekä rohkeuden lisääntymiseen. Uuteen kulttuuriin sopeutuminen vaatii rohkeutta monilla tasoilla.

Nuorten kotoutumista voitaisiin edistää sosiaalipedagogisella ryhmätoiminnalla järjestämällä valmentavien luokkien ja tavallisten luokkien kohtaamia toiminnallisin menetelmin. Tällainen ystävyystyminen ei tapahdu automaattisesti välitunneilla, eivätkä nuoret monesti osaa hakeutua uusiin harrastuksiin, joissa näitä kohtaamia tapahtuisi. Kantäväestön kanssa toimiminen edistää ilman muuta kielenoppimista, mutta toiminnan tulee olla pedagogisesti hyvin suunniteltua, jotta tasavertainen ja turvallinen kohtaaminen mahdollistuu. Tähän ei tavallisessa koulun arjessa usein ole resursseja, vaan integroitumisen oletetaan tapahtuvan valmentavien luokkien oppilaiden siirtyessä tavallisille luokille.

Etnovoimala-hankkeessa kokeiltiin tällaista kohtauttamista ryhmän ja tavallisen seitsemännien luokan kanssa. Kohtauttamisessa käytettiin edellä esitetyn draamatarinan jatkoa. Kohtauttaminen toteutettiin kolmivaiheisesti. Ensiksi työskentelimme saman draamatarinan avulla erikseen molempien luokkien kanssa. Molemmille luokille myös kerrottiin tavoitteesta luoda kohtaaminen draaman keinoin, jotta oppilaat voivat tutustua toinen toisiinsa.

Kolmannella kerralla tarinaa jatkettiin yhdessä jännittävästä kohdasta, johon draamatarina oli kummassakin luokassa jäänyt. MANUVA-luokka oli kokeneempana päässyt tarinan kehittäessä hieman pidemmälle; heidän tekemänsä still-kuvat tarinan käännekohdasta näytettiin tarinallisen osuuden aluksi muulle ryhmälle avaruusaiheisen musiikin säestämänä. Tämä linkitti fiktion kautta molempien ryhmien kokemukset yhteen. Ennen draaman aloitusta tehtiin tutustumisharjoituksia. Oppilaat muun muassa käittelivät ja esittäytyivät. Oppilaat pitivät näinkin yksinkertaista harjoitusta mieleenpainuvana kokemuksena. Maahanmuuttajat näyttävät tuoneen Suomen kouluihin uuden kulttuurisen tavan: Ainakin itähelsinkiläisissä kou-

luissa oppilaat kättelevät toisiaan tavatessaan. Tämä tapa päätettiin esitellä suomalaiselle koululuokalle yksinkertaisen harjoituksen avulla.

Draamassa työskenneltiin mahdollisimman paljon sekaryhmissä. Vaikka varsinkin tavanomaisen luokan oppilaat jännittivät tätä aluksi, vähitellen työskentely alkoi sujua paremmin. MANUVA-luokkalaiset tekivät kokeneempina draaman tekijöinä monia tärkeitä aloitteita työskentelyssä. He ottivat muun muassa aktiivisesti mukaan syrjäytyneempiä oppilaita suomalaisluokista omiin pienryhmiinsä, mikä osoitti erityistä sosiaalista kypsyyttä. Tilana käytimme koulun juhlasalia, missä voitiin luoda hieno fiktiivinen tunnelma avaruustarinaa projisointien ja musiikin avulla. Toisaalta tila myös jännitti selvästi oppilaita ja teki heitä levottomammaksi. Tutumpi tila saattaisikin madaltaa kohtauttamisen kynnyksiä.

Tämä MANUVA-luokka valitettavasti päättyi keväällä ryhmänä, joten kohtauttamisen sosiaalinen vaikutus jäi lyhyeksi. Opettajat kuitenkin antoivat palautetta, että tällaista toimintaa pitäisi jatkaa ja aloittaa jo valmistavien luokkien tullessa kouluun, jotta ystävyudet ehtivät syntyä. Draama toimintana jännittää aluksi ja tuntuu monesta ”oudolta”, mutta kun toimintatapa tulee tutuksi, myös sosiaaliset suhteet alkavat kehittyä aivan uusilla tavoilla. Draaman menetelmät eivät kuitenkaan ole mikään taikakalu, vaan niiden opettelu vaatii sekä ohjaajilta että oppilailta pitkäjänteistä työskentelyä. Ennen kohtauttamista ryhmät tulee totuttaa usean kerran aikana draaman työtapoihin, jotta ne eivät tunnu oudoilta ja jotta niitä ylipäätään voidaan käyttää syventävässä teemallisessa työskentelyssä. Kohtauttaminen draaman avulla on monitasoinen tapahtuma. Ohjaajan tulisi suunnitella toiminta niin, että harjoitteet etenevät yksinkertaisista ja vähän riskinottoa vaativista harjoituksista monimutkaisempiin. Tutustumisenkin tulee edetä pienin ja pehmustetuin askelin.

Lähteet

- Aalto, Mikko 2000. Ryppäästä ryhmäksi. Tampere: My Generation Oy.
- Heiskanen, Tuula – Hiisijärvi, Seija n.d. Toiminnalliset menetelmät. Verkkodokumentti. <<http://www.ela.fi/akatemia/toiminnalliset.php>>. Luettu 8.12.2012.
- Innostaja.net n.d. Osallistavia menetelmiä. Verkkodokumentti. <http://www.innostaja.net/sivu.php?artikkeli_id=24>. Luettu 12.12.2012.
- Kylén, Anja n.d. Tätä se sosiaalipedagogiikka sitten on! Talentia. Verkkodokumentti. <http://www.talentia.fi/files/577/Mita_sosiaalipedagogiikka_on.pdf>. Luettu 12.12.2012.
- MANUVA: Maahanmuuttajien valmistava opetus 2011. Esite. Helsingin kaupunki. Opetusvirasto. Sosiaalivirasto. Verkkodokumentti. <http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/a3776c8046a2ce58a1feefb5b3da4389/Manuva-esite_2011_fin.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=a3776c8046a2ce58a1feefb5b3da4389>. Luettu 8.12.2012.
- Niemistö, Raimo 2008. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. 5. uud. painos. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Owens, Allan – Barber, Keith 1996. Dramaworks. Successful Drama Pretexts Across the Age Range. Carlisle: Caryl Press Ltd.
- Piekkari, Jouni (toim.) 2005: Drama – A Way to Social Inclusion. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.
- Powell, Pamela – Heap Brian S. 2005: Prosessidraama – polkuja oppimiseen ja opettamiseen. Helsinki: Draamatyö.

Palvelujen karikot ja niiden välttäminen

Katja Ihamäki

Nostan artikkelini valokeilaan sosiaalitoimen, järjestöjen ja ammattikorkeakoulun kehittämää opetusta ja yhteistyötä, joka koostui EU:n ulkopuolelta tulleiden ja ei-pakolaistaustaisten maahanmuuttajien tarvekartoituksesta sekä kehittämisehdotuksista. Perehdyn myös verkostokokouksissa käytettyyn yhteisoppimisen menetelmään, jonka avulla kartoitus tehtiin. Lopuksi yhdistän saatuja tuloksia yhdyskuntatyön viitekehukseen. Tuon esille myös alue- ja ennaltaehkäisevän työn merkityksen maahanmuuttajien sekä muiden asukkaiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Tarkastelen maahanmuuttajia arjen kansalaisina. Myös Suomessa syntyneet käyvät läpi oman kansalaisuuden muodostumisen prosessin. Arjen kansalaisuus on kiistattomampi käsite kuin siirtolaisuus tai kuuluminen etniseen vähemmistöön, se rakentuu monitasoisesti yksilöiden, yhteisöjen ja julkisen vallan risteyskohdissa. (Vuori 2012: 235–236.)

Yhteisöllinen ja tutkiva oppiminen

Maahanmuuttajien tilanteiden selvittämisessä käytettiin yhteisöllistä tutkivaa lähestymistapaa. Ohjatuissa verkostokokouksissa oli tavoitteena ammatillisen ja kokemuksellisen asiantuntemuksen yhdistäminen ongelmien kartoittamisessa sekä ratkaisujen tuottamisessa. Verkostotyöhön osallistui hankkeen avaintoimijoita; aluetyöntekijöitä, vertaisohjaajia, sosiaali-ohjaajia, järjestötyöntekijöitä sekä lehtoreita ja palvelun tuottajia. Kokouksen jäsenet toimivat aluetyössä ja peruskoulun valmistavalla luokalla. Mukana oli myös WWF:n tiedottaja sekä Metropolia Ammattikorkeakoulun työntekijöitä

Toimijaverkosto käytti yhteisöllisen ja tutkivan oppimisen viitekehystä, jolloin uusi ymmärrys syntyy erilaisia tietämisen muotoja yhdistämällä ja reflektoimalla. (Huoponen – Peltonen – Mustalamppi – Koskinen – Ollonqvist 2001.) Prosessi alkaa autenttisista avoimista ongelmista, joista asiantuntijuutta jakamalla ryhmässä rakennettiin uutta tietämystä. Alueellisen monimuotoisen verkoston tarkoituksena oli myös mahdollistaa työntekijöiden ja muiden maahanmuuttajien osallistaminen monikulttuurisuut-

ta koskevilla asioilla. Uusi osaaminen lähtee kokemuksesta, hiljaisesta ja käsitteellisestä tiedosta sekä vuorovaikutuksesta ja reflektoinnista. Verkostotyöskentelyssä asukkaan äänen kuuleminen, moniammatillisuus ja organisaatioiden välinen kokemusten vaihto mahdollistivat tietojen ja taitojen jakamisen sekä niistä oppimisen.

Maahanmuuttajien haasteet ja kehittämisehdotukset

Perhekuulttuuri

Henkilön elämänsäkuuluun merkittävästi vaikuttavat vieraaseen maahan muutto sekä siihen johtaneet syyt. Projektiin kuuluvien maahanmuuttajien taustat vaihtelivat, mutta pääasiassa kohderyhmän naiset olivat saapuneet Suomeen perheenyhdistämisen sekä samasta maasta aiemmin tulleen puolison kanssa solmitun avioliiton vuoksi. Moninaiset kulttuuritaustat vaikuttavat ns. kolmannen kulttuurin syntymiseen, jossa aviopuolisot poimivat lähtö- ja tulomaan kulttuurista itselleen sopivia käytänteitä. Sen vuoksi aiemmin tullut puoliso voi joko edistää tai estää uudisasukkaan kotoutumista. Jos tulijan suomen kielen taito ja tieto Suomen palvelujärjestelmästä ovat heikkoja, aiemmin tullut puoliso voi avata portteja suomalaisen yhteiskuntaan, mutta hän voi myös rajoittaa puolison kotoutumista. Puoliso saattaa esimerkiksi tulkkaustilanteissa jättää osan asioista kertomatta. Usein maahanmuuttajan oman yhteisön tuen merkitys korostuu, jos puoliso jää yksin. Ajoittain henkilö voi myös tuntea kuuluvansa toiseen ryhmään kuin mihin hänen taustansa tai käyttäytymisensä viittaa. Tällaisissa tapauksissa maahanmuuttaja saattaa kokea olevansa suomalainen tasa-arvoisuuden perusteella, vaikka kantaväestön lukuisat tavat eivät olisikaan hänelle tuttuja. Niin ikään leimatusta huono-osaisuuden identiteetistä voi olla haasteellista irrottautua, jos henkilö on kokenut rasismia tai vähättelyä oman taustansa vuoksi. (Kuosmanen 2012.)

Pulmallisiksi muodostuvat toisinaan yhden kulttuurin perheet, joissa aiemmin tullut kumppani pitää yllä vain lähtömaan kulttuuria. Lisäksi niin sanotussa kaksikulttuurisissa avioliitoissa suomalaiselle puolisolalle asetetaan odotuksia aviopuolison kotouttamisesta. Sikäli maahanmuuttajien tarpeet olivat kokonaisvaltaisia ja niihin kuului niin henkilön taustan huomioiminen, hänen osallistamisensa kuin palvelujen kattavuuden tarkastelu.

Sosiaali- ja terveyspalvelut

Muutto vieraaseen maahan tuo yksilölle uusia haasteita sekä henkilökohtaisten että ympäristötekijöiden vuoksi. Syrjäytymisen ehkäisyssä tuetaan maahanmuuttajan integroitumista uuteen kulttuuriin. Se on hidas prosessi, joka saattaa aiheuttaa myös eristäytymistä ja yksinäisyyttä. Maahanmuuttajat kokivat Etnovoimalan puitteissa pidettyjen keskustelujen perusteella suomalaiset tavat ja kielen itselleen vieraiksi. Näillä oli vaikutusta myös omien oikeuksien ja velvollisuuksien laiminlyöntiin. Vähäisempiä haasteita eivät olleet myöskään sosiaali- ja terveyspalveluiden rajoittunut käyttö, sillä monesti maahanmuuttajilta puuttui luottamus viranomaisiin. Kun maahanmuuttajat olivat kokeneet perheväkivaltaa, he eivät tienneet, kehen ottaa yhteyttä. Heille oli uutta myös turvakotien ja lastensuojelun toiminta.

Monet sosiokulttuuriset tavat ja arvot periytyvät lähtömaasta; joissakin tapauksissa avioliiton vuoksi tulleet naiset kokivat ainoaksi tehtäväkseen lasten synnyttämisen ja kasvattamisen. Myös viranomaisten ja maahanmuuttajien kohtaamisen tarve nousi esille tapaamisissa. Usein EU:n ulkopuolelta tulleet, ei-pakolaistaustaiset maahanmuuttajat saapuivat suoraan asiakkaiksi oman asuinalueen sosiaalitoimistoon, jonne he toimittivat kirjallisia hakemuksia. Erityisesti Suomeen muuton alkuvaiheessa he kokivat olevansa liian suppeiden palveluiden piirissä. He tarvitsivat tukea lähestulkoon kaikissa asioinneissaan eikä asiakkaalla ollut aina mahdollisuutta kysyä neuvoa tai saada tulkkia. Mutta myös työntekijälle asiakas jäi vieraaksi. Maahanmuuttajat toivoivat enemmän tietoa etenkin suomalaisesta lastenkasvatuksesta ja päiväkodista. Sen lisäksi kokonaisvaltaisen suhtautumisen asiakkuuteen perhelähtöisesti palvelisi maahanmuuttajan tarpeita paremmin kuin nykyinen ikäkausijaottelu.

Hallitusohjelmassa nostettiin esiin haavoittuneiden naisten asema, johon vähemmistövaltuutettu on kiinnittänyt huomiota (vrt. sisäasianministeriö 2010). Se jättää kuitenkin ulkopuolelle muita tukea tarvitsevia ryhmiä. Tätä naisiin ja etnisyyteen palautuvaa ongelmakeskeistä näkökulmaa on kritisoitu sen vuoksi, että se pelkistää ja kulttuuristaa tietynlaista perhemallia. Siinä ei huomioida suomalaisen yhteiskunnan rakenteiden tai viranomaisten käytäntöjen sopivuutta maahanmuuttajien tarpeisiin. Sen sijaan ongelmien ratkaisijaksi on asetettu yksittäiset kotoutumistyötä tekevät viranomaiset, yhteisöt ja puoliso. (Vuori 2012: 260.) Median avulla voidaan lisätä kaksisuuntaista kotoutumista, jos tiedotusvälineissä käsitellään vaikkapa suomalaista päivärytmiä ja asumista sekä vastavuoroisesti maahanmuuttajien arkista elämää.

Ennaltaehkäisevien toimenpiteiden tarkoituksena on lisätä henkilön myönteisiä voimavaroja. Neuvotteluissa osallistujat toivoivat, että viranomaiset järjestävät asiakastapaamisia ja ohjaavat heidät sopivien palvelujen piiriin. Työntekijöiden vaihtuvuus lisäsi maahanmuuttajien hämmennystä, koska asiakas joutui selittämään tilannettaan useita kertoja eri henkilöille. Samoin sähköinen asiointi oli riittämätöntä, sillä maahanmuuttajat tarvitsivat tukea ja räätälöityjä palveluja sekä kohtaamisia, jotta ongelmiin voitiin paneutua. Sosiaalialan työntekijällä ei ollut käytössään samoja mahdollisuuksia kohderyhmän parissa kuin paluumuuttajan tai pakolaisten kanssa työskennellessään. Lisäksi sosiaalitoimen ohella terveystieteiden tarjontaa ehdotettiin laajennettavan. Maahanmuuttajat saattoivat laiminlyödä esimerkiksi lasten terveystarkastuksia. Terveystieteiden tarjontaa voitaisiin kertoa asukkaille esimerkiksi useiden raskauksien vaikutuksista naisten hyvinvointiin.

Kohderyhmä kaipasi viranomaisten avun lisäksi arkeen pohjautuvaa sosiaalista tukea. Tapaamisiin osallistujat ehdottivatkin, että maahanmuuttajan ohjaamia vertaisryhmiä voitaisiin lisätä. Niissä ohjaaja työskentelee asiakkaan tuntijan ja asianajajan roolin lisäksi kulttuurin tulkkinä. Myös kantaväestön ja maahanmuuttajien yhteiset tilaisuudet koettiin onnistuneiksi. Lisäksi hyvinä pidettiin aikuistuneiden nuorten ohjaamia vertaisryhmiä sekä miesten ja tulevien isien tapaamisia.

Vanhusten eristäytyminen nousi myös esille keskusteluissa. Yksinäisiä vanhuksia tavoitettiin vertaisohjaajan yhteydenottojen avulla joko kotikäynneillä tai puhelinsoittoilla. Vanhusten ryhmissä on tarpeellista opastaa heitä esimerkiksi kaupassa ja pankissa asioimisessa. Verkoston syntyminen tuki maahanmuuttajien selviytymistä myös jatkossa. Tilanteiden jakaminen ryhmissä lisäsi yhteisiin kokemuksiin perustuvaa luottamusta sekä uusien tilanteiden ymmärtämistä.

Informaation ja neuvonnan saatavuus ja saavutettavuus lisäävät ihmisten hyvinvointia. Moskeija koettiin hyödylliseksi tiedottamisessa, sillä sen avulla tavoitettiin myös eri sukupuolia. Joissakin tapauksissa maahanmuuttajien oman järjestötoiminnan kerrottiin olevan liian miesvetoista, jossa naisten oikeudet sivuutettiin. Jalkautuvan etsivän työotteen avulla tavoitettiin myös niitä maahanmuuttajia, jotka asioivat kirjallisesti sosiaalitoimistossa.

Niin kotouttamistyössä kuin monesti muussakin sosiaalityössä naisten asianajajan rooli on korostunut. Sen vuoksi on kehitetty kotona tapahtuvaa perhetyötä, jossa kohdataan runsaasti myös miehiä. (Anis 2012.) Käytännöllinen monikulttuurisuus toimii jo osittain viranomaisten työssä, sillä työntekijät ovat rakentaneet yhteistoimintaa järjestöjen ja verkostojen

kanssa. Kehittämistöiden avulla on luotu maahanmuuttajien kohtaamiseen matalan kynnyksen malleja, jotka sisältävät vertaisryhmiä, kohtaamispaikkoja ja koulutustilaisuuksia esimerkiksi väkivallan kitkemiseksi. (Keskinen 2012.)

Maahanmuuttajat kokivat, että heidän omat vähemmistönsä, esimerkiksi seksuaaliset vähemmistöt, huomioitiin puutteellisesti. Kohderyhmän pitkäkestoiseksi haasteeksi nousi periytyvä syrjäytyminen. Se konkretisoitui muun muassa rasismien kokemuksenä. Lisäksi byrokratian vuoksi asiakkaita pompoteltiin viranomaisten kesken. Suomen kielen taidon puute heikensi elämänhallintaa, koska henkilö ei kyennyt itsenäisesti hoitamaan asioitaan.

Koulutus, työelämä ja harrastukset

Köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämiseksi haettiin myös koulutuksen ja työelämän pullonkauloja sekä niihin ratkaisuehdotuksia. Kielitaidon parantamiseksi valmistavaa opetusta toivottiin laajennettavan. Myös monikulttuurinen työympäristö edellyttää vielä ponnistelua, sillä maahanmuuttajat eivät tunteet juurikaan suomalaista työelämää. Ongelmana oli myös ulkomailla hankitun koulutuksen väheksyminen: Suomessa opinnot tuli monissa tapauksissa aloittaa alusta. Vain harva maahanmuuttaja pääsi muuntokoulutukseen, koska heidän aikaisempaa koulutustaan ei tunnustettu Suomessa. Työn tarjonnassa esiintyi pulmia, sillä monesti heille osoitettu työ oli toista kuin mihin heidän koulutuksensa olisi soveltunut. Työelämän ulkopuolelle jääminen tuntui raskaalta, sillä osa tulijoista koki, etteivät Suomessakaan suoritettut tutkinnot riittäneet, sillä heihin kohdistui runsaasti ennakkoluuloja. Lukuisat nuoret miehet olivat tahtomattaan työttömiä. Myrskylän (2010) mukaan syrjäytyneisyys koskee etenkin 15–29-vuotiaita maahanmuuttajamiehiä, joista osa jäi sekä työn että koulutuksen ulkopuolelle.

Tutkimuksen mukaan työnsaanti perustui pitkälti henkilökohtaisiin kontakteihin ja muihin epävirallisiin kanaviin. Usein koulutetuille maahanmuuttajille ehdotetaan taitokartoituksen jälkeistä mahdollisuutta täydentää tutkintoaan kursseilla ja erillisopinnoilla. Käytännön ammattitaitojen on usein todettu siirtyvän alalta toiselle helpommin kuin korkeasti koulutettujen osaamisen. (Sjöblum-Immala 2012.) Työn aloittaminen asuinpaikan lähellä tukee kotoutumista. Tapaamisissa ehdotettiin maahanmuuttajien työharjoittelupaikkojen lisäämistä kodin lähellä, sillä niiden avulla työntekijät tutustuisivat kattavasti asuinalueeseen. Siellä he voisivat myös ideoida uusia toimintoja tarpeita vastaaviksi, koska tuntevat alueen asukkaita.

Samoin kielikurssien koettiin onnistuvan parhaiten omalla asuinalueella, sillä kurssien avulla maahanmuuttajat rakentavat sosiaalista verkostoa, jota he kykenevät hyödyntämään myöhemmin.

Monikulttuurinen työelämään perehdyttäminen hyödyttää kaikkia, sillä sen avulla erilaiset tavat tulevat tutuiksi. Sen lisäksi maahanmuuttajille tulee kertoa erilaisista koulutuspoluista, työsuhteista ja ammattiliitoista, koska usein työnantajat käyttävät heidän tietämättömyyttään hyväkseen. Työhaastatteluissa on soveliaista keskustella myös työnhakijan uskonnosta ja siihen kuuluvista tavoista. Konkreettisena toiveena oli mahdollisuus saada islamilaisen juhlan viettoon kaksi vapaapäivää vuodessa.

Erilaisilla toiminnoilla lisätään maahanmuuttajien elämänhallintaa ja osallisuutta. Esimerkiksi jalkapallo, uiminen, kuntosali ja avoimet harrastuspiirit rikastuttavat maahanmuuttajien elämää sekä mahdollistavat yhteisiä kohtaamisia kantaväestön kanssa. Samoin monissa Afrikan maissa suosituksen koripallon pelaaminen yhdistää sekä tyttöjä että poikia. Usein nuori voi toivoa mukaansa saattajaa mennessään ensimmäistä kertaa nuorisotaloon. Tämän vierauden ohella maahanmuuttajavanhempien epätietoisuus lasten harrastuksista saattaa estää erityisesti tyttöjä osallistumasta niihin. Tarvitaan runsaasti tiedottamista ja tapaamisia epäluulojen kitkemiseksi (Fagerlund – Maijala 2011).

Verkostokokoukset ja työpajat

Yhteisöoppimisen menetelmäksi soveltui työpajoissa toimiva *learning cafe* -menetelmä. Sen perusideana on yhteisten teemojen käsittely dialogin avulla sekä ideoiden tuottaminen. (Kupias 2008: 93–94.) Työpajaan osallistujat ryhtyivät kahden pöydän ääreen. Jos osallistujat edustivat samaa organisaatiota, he sijoituivat eri ryhmiin.

Verkostokokous 1: EU:n ulkopuolelta tulleiden, ei-pakolaistaustaisten maahanmuuttajien olosuhteet ja haasteet

Verkostokokousten ohjaajina ja kirjureina toimivat ammattikorkeakoulun lehtorit. Ohjaajat olivat valmistelleet ensimmäisen verkostotapaamisen aiheet kohderyhmän haastattelujen ja ryhmätoiminnan perusteella. Työpajatyöskentely eteni seuraavista teemoista keskustellen:

- maahanmuuttajien olosuhteet ja ongelmat,
- monikulttuurisen työn haasteet sekä niiden ratkaisuehdotukset sekä
- keitä kohderyhmään kuuluvia maahanmuuttajia projektin yhteydessä ei tavoitettu ja millaisilla menetelmillä heitä voitaisiin kohdata.

Teemat kirjattiin fläppitaululle. Keskustelun tarkoituksena oli ongelmien määrittelyn jälkeen tunnistaa ja kehittää toimintatapoja, joilla voitaisiin ratkaista haasteita.

Verkostokokous 2: ratkaisuksi toimintoja

Toisen verkostokokouksen pohjaksi projektin ohjaajat olivat koostaneet maahanmuuttajien ehdottamia toimenpiteitä. Tilaisuuteen oli kutsuttu edellisen kokouksen osallistujien lisäksi myös toimintojen toteuttajia: Metropolia Ammattikorkeakoulun ulkopuolisille palveluja tarjoavan Positian koordinaattori sekä WWF:n tiedottaja. Muun muassa vesiliikuntaa ja perinnemaiseman kunnossapitoa tullaan järjestämään yhteistyössä maahanmuuttajien kanssa.

Yhteisöllisiä menetelmiä osallisuuden lisäämiseksi

Hankkeen taustalla vaikutti ei-pakolaistaustaisten EU:n ulkopuolelta tulleiden maahanmuuttajien heikko asema. Kohderyhmä on jäänyt pitkälti kotouttamistoimien ulkopuolelle, sillä he ovat tulleet Suomeen usein avioliiton tai perheen yhdistämisen vuoksi. Kansalaisoikeudet ja kansalaisen asema eivät ole kaikkien yhteiskunnallisten ryhmien saavutettavissa, vaan kansalaisuuden historia on rakentunut ulossulkemisen sekä oikeuksien vähittäisen laajentumisen prosessina (Keskinen – Vuori 2012.) Ulkomaa-laislainsäädäntö perustuu maahanmuuttokanavien erilaisiin tulosityihin. Sittem tulijoiden pääsy osallisuuteen, oikeuksiin ja velvollisuuksiin vaihtelee. Uuden kotouttamislain myötä maahanmuuttajille tarkoitettuja tukitoimia on aikaisempaa enemmän suunnattu myös muille maahanmuuttajille kuin humanitäärisistä syistä tulleille. (Kuosmanen 2012.)

Uudessa kotoutumislaisissa painotetaan sosiaalista vahvistamista, kotoutumisen monialaista tukemista ja edistämistä. Lain mukaan kaikille maahanmuuttajille jaetaan perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta. Kunnalla on yleis- ja yhteensovittamisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämisestä, suunnittelusta ja seurannasta. Paikalliset viranomaiset rakentavat kotouttamistyötä yhteistyössä niin kunnan, valtion kuin järjestöjen kanssa. Tulijoille tehdään alkukartoitus, jonka perusteella heille voidaan tehdä tarvittaessa kotoutumissuunnitelma. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010 § 30–31.) Avioliiton tai työn vuoksi maahan muuttavan on oleellista saada jo alussa mahdollisuus opiskella suomea ja kansalaistaitoja (Kuosmanen 2012). Aiemman kotoutumislain kannalta maahanmuuttajien integroituminen on ollut haasteellista, sillä laki koski vain maahan tulleita työnhakijoita ja toimeentulotukea saavia. Tällöin muun muassa avioliiton tai perheen yhdistämisen kautta tulleet saattoivat jäädä kotoutumissuunnitelman ulkopuolelle. Näin ollen maassa asuvan puolison tehtäväksi tuli huolehtia tulevan henkilön integroitumisesta. Alkukartoitus on osa varhaista puuttumista ja tavoitteena on syrjäytymisen ennalta ehkäisy.

Etnovoimalan puitteissa monikulttuurista ryhmätoimintaa järjestettiin Helsingin peruskoulussa ja lähiöissä. Entisen kotimaansa jättäneiltä puuttuu usein Suomessa tukiverkosto. Ryhmätoimintaan osallistuttiin maahanmuuttajien asuinalueilla, sillä tarkoituksena oli lisätä myös heidän epävirallisia verkostojaan. Kun yksilöiden ja yhteisöjen kanssa toimitaan ruohonjuuritasolla asukkaiden kohtaamispaikoissa, heitä rohkaistaan osallistumaan ja vahvistetaan heidän sosiaalisia suhteitaan. Ammattilaisen

tehtäväksi jää yhteisöllisyyttä edistävien toimintojen, kuten vapaaehtois- ja vertaistukemisen. (Juhila 2006.)

Kohderyhmän kohtaamat haasteet olivat kokonaisvaltaisia niin suomalaisen kulttuurin, terveydenhuollon kuin sosiaalitoimen alueilla. Yhteisöllisiä työmenetelmiä on käytetty maahanmuuttajien yhteiskuntaan integroitumisen ja aktiivisen kansalaisuuden saavuttamisessa. Yhteisösosiaali- tai yhdyskuntatyön tavoitteena on sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisy, lähialuelujen kehittäminen ja kansalaisten oma-aloitteisuuden lisääminen. Siihen kuuluu myös sosiaalisten verkostojen tunnistaminen sekä niiden hyödyntäminen. (Hyväri – Nylund 2010.) Yhteisösosiaalityötä soveltamalla tuetaan maahanmuuttajien kotouttamista laaja-alaisesti. Sen avulla lähialueen palvelut ja toiminta tulevat asukkaalle tutuiksi. Asukastalojen käytännöt perustuvat vapaaehtoisuuteen sekä arkiseen kohtaamiseen, ja niissä käyvät saavat vertaistukea ja voivat huomata, etteivät ole yksin omien haasteidensa kanssa. Vapaaehtoistyössä korostuvat vastavuoroisuus ja oman tietotaidon sekä hyvinvoinnin kartuttaminen. (Harju 2003: 42.)

Yhteiset tilat ja avoimet kokoontumispaikat ovat eräänlaisia paikallisia olohuoneita. Ne ovat matalan kynnyksen tiloja, joihin ihmiset voivat tulla vapaa-ajallaan, työstää ongelmiaan ja osallistua ympäristönsä kehittämiseen. Tukea tarvitsevat asukkaat kertovat tarpeistaan ja verkostoituvat muiden kanssa. Samoin he voivat organisoida tarvitsemansa avun itse ammatillaisen tuella ja saavuttaa siten uudenlaisen, osallistavan ja yhteiskuntaa rakentavan identiteetin. Osallistuminen on vaikuttamista ja voimaannuttava prosessi palvelujen kehittämisessä, sillä kansalaisuus ja paikallisuus vahvistuvat yhteisen työskentelyn avulla. Sen lisäksi yhteisen tilan mahdollistavat toiminnot ja ihmissuhteet auttavat arjen selviytymisessä sekä hyvinvoinnin kasvussa. (Matthies 2008: 74–75.)

Tarkasteltaessa kumppanuusnäkökulmaa yhteisösosiaalityössä tärkeäksi nousee tasavertainen työskentely julkisen sosiaalityön, järjestöjen, vertaisryhmien ja muiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa (Juhila 2006). Samoin keskeistä on ammatillisten yhdyskuntatyöntekijöiden vastuullinen ja jatkuva toiminta kohtaamispaikoissa. Kansalaislähtöinen toiminta perustuu asukkaiden ja ammattilaisten yhteiselle keskustelulle. (Toivonen 2008: 148–150.) Asukkaita palvelevia kohtaamispaikkoja voidaan käyttää ongelmien ennalta ehkäisyn välineenä. Toiminnallinen yhteisöllisyys puristetaan prosessiksi, jossa yksilöillä ilmenee erilaisia tarpeita. Sen vuoksi toimintaan osallistuminen vaihtelee aktiivijäsenten toiveiden mukaisesti. (Välimäki – Adie – Pylkkänen 2008.)

Maahanmuuttajien kotouttaminen aluetyössä

Yhdyskuntatyön ja kotouttavan yhteisösosiaalityön menetelmät soveltuvat maahanmuuttaja-asukkaiden laaja-alaisiin tarpeisiin. Työn keinoihin kuuluu esimerkiksi ohjattu ryhmätoiminta, jossa maahanmuuttajat sitoutuvat kodin ulkopuolisiin säännöllisiin aktiviteetteihin. Niissä on huomioitu sosiaalisen tuen ja vertaistuen merkitys sekä arkisen avun tarve. Ryhmissä on myös osoitettu suomen kielen, kansalaistaidon sekä yhteiskuntatiedon merkitys. Ryhmän ohjaajalla tulisi olla kulttuurisensitiivinen työote, jossa huomioidaan monipaikkaisuutta sekä yhteisön omien ja transnationaalien perheiden tarpeita. (Talvinen – Nylund 2008)

Modernin yhdyskuntatyön päämääränä oli ennaltaehkäistä sosiaalisia ongelmia asuinalueilla kattavasti parantaen asukkaiden olosuhteita. Sitä vastoin nykymuotoinen yhdyskuntatyö on valjastettu pitkälti virallisen kohderyhmäajatteluun. Asetelma johtaa yhä kontrolloivampaan suuntaan, jossa arvioidaan asiakkaiden riskejä ja tarpeita. Siitä syystä työssä on pureuduttu entistä enemmän maahanmuuttajien erityisongelmiin tai lastensuojelutapausten määrään. (Roivainen 2008: 36–37.)

EU:n ulkopuolelta tulleiden, ei-pakolaistaustaisten henkilöiden haasteena on kokonaisvaltaisen näkökulman ja ennaltaehkäisevän tuen tarve. Riskien hallintaan kohdistuvaan yhdyskuntatyöhön on lisätty osallistava ajattelumalli (participationism), jonka tavoitteena on kansalaisten valtaistaminen palvelujen käyttäjinä ja tuottajina. Osallistava malli pohjautuu käyttäjälähtöisiin ja yhteisöllisiin tarpeisiin palvelun tuottamiseksi. Henkilökohtainen osallistaminen alkaa palvelutarpeen määrittelyllä ja suunnittelulla. Sen jälkeen kohderyhmä osallistuu palveluiden tuottamiseen ja valvomiseen. Taustalla on ajatus, että ihmisten osallistumisella on myönteinen merkitys palveluiden sekä toiminnan sisällölle. (Evers 2006.)

Osallistavan mallin tarkoituksena on paikallisuus ja monimuotoisuus (diversity). Käyttäjien osallistuminen on haasteellinen tapa toimia, jos sitä vertaa yhden tarjottimen malliin. Myös ihmiskuva saattaa muuttua, kun herkistytään kuulemaan kansalaisten yhteistyön mahdollisuuksia. Asukkaat ovat osa sosiaalista verkostoa – päivähoitoa, perhetyötä ja työelämää – joten palvelut myös tukevat näitä sidoksia ja integroivat ryhmiä niihin. Näin ollen osallistava malli toimii kansalaisten organisoitumisen konkreettisena pohjana ja motivaationa. (Evers 2006.) Yhteisöllinen toimintatapa perustuu asukkaan tukemiseen ja rinnalla kulkemiseen. Niiden avulla elävöitetään maahanmuuttajien ja kantaväestön toimintaa sekä lisätään heidän hyvinvointiaan.

Vaikka asukastalojen ja -tilojen toimintaan osallistuu eri-ikäisiä ihmisiä, saattavat kaikkein huono-osaisimmat jäädä näidenkin palvelujen ulkopuolelle. Sen vuoksi on kehitettävä myös muuta aluetyötä ongelmien ennaltaehkäisyn varmistamiseksi. Lähityössä, vapaamuotoisissa tilanteissa, työntekijä havaitsee hyvin asuinalueen haasteita, kuten asunnottomuutta tai paperittomuutta. Hän toimii asukkaan asianajajana sekä raportoi niistä viranomaisille.

Yhdyskunta- ja yhteisösosiaalityössä korostuu aktivoiva näkökulma, jossa sosiaalityöntekijä liittoutuu ympäristönsä ja asukkaitensa kanssa. Tässä sosiaalityön mallissa aluesosiaalityöntekijät vastaavat alueillaan palveluohjauksesta, neuvonnasta ja kumppanuudesta suhteessa muihin viranomaisiin ja kolmanteen sektoriin. Tässä jaetaan vastuuta kansalaisten ja heidän verkostojensa kanssa. (Stepney – Evans 2000: 108–114; Stepney – Popple 2008.)

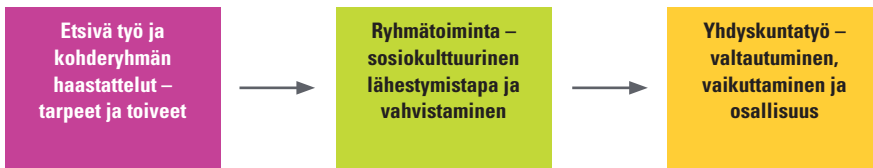
Kylä kasvattaa

Yleisesti projektien tavoitteina on korostettu julkilausuttujen tarkoitusten lisäksi yhteistyötä ja sosiaalisen pääoman kasvua. (Kesti – Syväjärvi – Stenvall 2009.) Verkostokokousten avoin ja rakentava ilmapiiri mahdollisti sosiaalisten suhteiden syntymisen ja loi hyvän pohjan kehittämistyölle.

Verkostokokouksen osallistujat kartoittivat yhteisen toiminnan avulla maahanmuuttajien kohtaamia ongelmia sekä etsivät yhdessä niihin ratkaisuja. Kehittämistyön tuloksena havaittiin, että kotouttamistoimenpiteiden kattavuudessa ja saavutettavuudessa oli monenlaisia esteitä. Puutteellinen kielitaito ja kulttuurin tuntemus vaikuttivat sekä velvollisuuksien että oikeuksien heikkoon tiedostamiseen. Myös viranomaisten ja asiakkaiden kohtaamisia toivottiin lisää, jolloin maahanmuuttajilla olisi mahdollisuuksia kertoa tilanteistaan. Yksilöiden ja perheiden tarpeet vaihtelivat, ja asukkaat toivoivat saavansa kokonaisvaltaisempaa näkökulmaa tilanteisiinsa. Ikäihmiset kaipasivat vertaisryhmiä ja nuoret etenkin työtä. Sen lisäksi maahanmuuttajien toiveena oli oppia lisää suomalaisesta kulttuurista ja toimintatavoista – joskin kokivat myös, että kantaväestön olisi hyödyllistä tuntea myös heidän kulttuurejaan.

Yhteisötyössä tavoitellaan sosiaalisten ongelmien ennalta ehkäisyä, lähipalvelujen ja kansalaisten oma-aloitteisuuden lisäämistä. Ryhmiin kuuluminen on vilkastuttanut asukkaita paikallisella tasolla, tukenut heidän osallisuuttaan arjen verkostoissa sekä vahvistanut täysivaltaisen kansalai-

suuden kokemusta. Sen lisäksi kiinnostus paikallisyhteisöihin on johtanut tarvittaessa poliittiseen toimintaan sosiaalisten oikeuksien turvaamiseksi (Soydan 1993: 133–134). Alueellista sosiaalityötä kyetään soveltamaan laaja-alaisempiin tarpeisiin, mutta työntekijät tarvitsevat myös syvällistä tietoa asukkaiden elinolosuhteista ja tilanteista (Spatscheck 2012). Kun ihmiset valtautuvat ja kokevat osallisuutta, he innostuvat kohtauspaikan toiminnasta. Kun heidän kielitaitonsa paranee, he motivoituvat entisestään osallistumaan toimintaan sekä yhteisöllisellä että yhteiskunnan tasolla.

Kuvio 1. Etnovoimalan kotoutumispolun toimintamalli

Kotoutumispolku toteutuu pitkälti aluetyössä, jossa kuvataan yhteiskunnan rakenteita paikallistasolla. Siellä kartoitetaan asukkaan tarpeet ja toiveet. Keskeistä on maahanmuuttaja-asiakkaan kohtaaminen ja keskustelut, jotka synnyttävät luottamuksellisen suhteen ja auttavat tuntemaan heidän elinolosuhteitaan. Kohtaamisen avulla luodaan ryhmätoimintaa asukkaiden tarpeiden ratkaisemiseksi. Osallistujan toimintakykyä ja kotoutumista tuetaan, ja maahanmuuttaja saa voimavaroja vaikuttaa niin, että lisää omaa hyvinvointiaan ja tukee muita monialaiseen osallisuuteen.

Käytännössä yhdyskuntatyössä tavataan alueen asukkaita, joista osa tulee mukaan yhteisölliseen toimintaan. Usein näistä tilanteista kerrotaan muille ja viidakkorummun ansiosta osallistumisen vyöry lähtee liikkeelle. Näin kävi myös Etnovoimala-hankkeessa, jossa ryhmiin osallistuminen oli runsasta.

Kohtaamisessa asiakas tuo esille kokemuksiaan, esimerkiksi syrjäntilanteita, jolloin työntekijällä on mahdollisuus auttaa ja tukea häntä myös yhteistyöverkostojen avulla (Tomson – Piironen 2013). Kehittämisprosessit lähtevät liikkeelle maahanmuuttajien olosuhteissa esiintyvien haasteiden tunnistamisesta sekä maahanmuuttajien omista toiveista ja mahdollisuuksista. Maahanmuuttajien osallistaminen ja valtauttaminen myönteisten ryhmäkokemusten avulla toimii ponnahduslautana uudelle toiminnalle. Alue- ja järjestötyöntekijöiden kanssa maahanmuuttajat tuottavat ratkaisuehdotuksia esiin nousseisiin tarpeisiin ja haasteisiin. Ihmis- ja hyvinvoin-

tioikeuksien toteuttaminen tapahtuu kuulemalla ja huomioimalla asukkaiden tarpeita sekä osallistamisella heitä.

Diasporisissa ryhmissä korostuvat sukupuoli, luokan, koulutuksen, iän ja elämäntavan erot. Myös tulomaassa kulttuuri muotoutuu sosiaalisessa, taloudellisessa ja poliittisessa prosessissa. (Bhabha 1996.) Tämä lähtökohta tarkoittaa tilanteiden erilaisuuksien sekä asiakaslähtöisyyden erityistä huomioimista. Myönteiseksi avaukseksi osoittautui uuden kotoutumislain (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010 § 30–31) mukaisesti kaikille maahanmuuttajille annettu palvelulupaus, joka takaa alkukartoituksen. Siinä selvitetään asiakkaan palvelutarpeita kokonaisvaltaisesti. Toisin sanoen siinä huomioidaan henkilön elämäntilanne, kielitaito, perhetilanne sekä toimeentulo sekä velvollisuuden ja toiveet.

Kohderyhmän hyvinvointia lisää yhteisöllisyys, jossa asukastalojen ja -tilojen toiminta nousee keskeiseksi. Näiden rinnalla koulu sekä monien yhdistysten omat paikat soveltuivat kohtaamiseen hyvin. Myös kahvilat, etniset kaupat ja moskeijat kehkeytyivät yhteisöllisiksi tiloiksi, joissa maahanmuuttajien kotoutuminen ja voimaantuminen lisääntyivät. Lisäksi asukastaloissa olevan aktiivisen vapaaehtoistoiminnan ja vertaisohjaajan toiminta paransi asukkaiden hyvinvointia.

Lähteet

- Anis, Merja 2012. Isäkuvat monikulttuurisissa lastensuojelun kohtaamisissa. Teoksessa Suvi Keskinen – Jaana Vuori – Anu Hirsiaho (toim.): Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press. 321–348.
- Bhabha Homi 1996. *The Location of Culture*. London: Routledge.
- Evers, Adalbert 2006. Complementary and Conflicting. The Difference Meaning of “User Involvement” in Social Services. Teoksessa Aila-Leena Matthies (toim.): *Nordic Civic Society organizations and the future of Welfare Services. A Model for Europe?* Copenhagen: Nordic Council of Ministers. TemaNord. 255–276.
- Fagerlund, Emilia – Majjala, Hanna-Mari 2011. Saa hengata eri porukan kanssa. Maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten liikuntaan osallistumisen tukeminen. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 248. Jyväskylä: Likes-tutkimuskeskus.
- Harju, Aaro 2003. Yhteisellä asialla. Kansalaistoiminta ja sen haasteet. Vantaa: Kansanvalistusseura.

- Huoponen, Kaarina – Peltonen, Heidi – Mustalampi, Saini – Koskinen-Ollonqvist, Pirjo 2001. Päihhteiden käytön ehkäisy. Opas koulujen ja sidosryhmien yhteistyöhön. Helsinki: OPH, THL.
- Hyväri, Susanna – Nylund Marianne 2010. Yhteisöllisiä työmenetelmiä syrjäytymisen voittamisessa. Teoksessa Laine, Terhi – Hyväri, Susanna – Vuokila-Oikkonen, Päivi (toim.): Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveystalalla. Helsinki: Tammi. 29–47.
- Juhila, Kirsi 2008. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön yhteiskunnallinen paikka. Teoksessa Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi (toim.): Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino. 48–81.
- Keskinen, Suvi 2012. Kulttuurilla merkityt toiset ja universaalit kohtelun paradoksi väkivaltatyössä. Teoksessa Keskinen, Suvi – Vuori, Jaana – Hirsiaho, Anu (toim.): Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press. 291–308.
- Kesti, M. – Syväjärvi, A. – Stenvall, J. 2009. Hiljaiset signaalit HRIS: yksi ratkaisu organisaation inhimillisen pääoman ja henkilöstötuottavuuden kehittämiseksi. Hallinnon Tutkimus 28. 46–61.
- Kupias, Päivi 2008. Kouluttajana kehittyminen. Helsinki: Palmenia/Gaudeamus.
- Keskinen, Suvi – Vuori, Jaana 2012. Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa. Teoksessa Keskinen, Suvi – Vuori, Jaana – Hirsiaho Anu (toim.): Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press. 7–35.
- Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010. Annettu Helsingissä 30.12.2010.
- Myrskylä, Pekka 2010. Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVAn analyysi No 19. Helsinki: EVA.
- Matthies, Aila-Leena 2008. Kansalaisosallistuminen ja yhteisöllisyys eurooppalaisen hyvinvointipolitiikan murroksessa. Teoksessa Roivainen, Irene – Nylund, Marianne – Korkiamäki, Riikka – Raitakari, Suvi (toim.): Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-Kustannus. 61–79.
- Roiviainen, Irene 2008. Onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä? Teoksessa Roivainen, Irene – Nylund, Marianne – Korkiamäki, Riikka – Raitakari, Suvi (toim.): Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-Kustannus. 25–42.
- Seim, Sissel – Markussen, Marith – Olsen, Bennedichte 2006. The State and the Voluntary Sector in Norway: New Relations – New Challenges. Teoksessa Matthies, Aila-Leena (toim.): Nordic Civic Society organizations and the future of Welfare Services. A Model for Europe? Copenhagen: Nordic Council of Ministers. 211–232.

- Sjöblum-Immala, Heli 2012. Maahanmuuttajan toiveina työ, palvelut ja luonnonläheisyys. *Siirtolaisuus – Migration*. 4. 30–35.
- Soydan, Haluk 1993. *Det sociala arbetets idéhistoria*. Lund: Student Litteratur.
- Spatscheck, Christian 2012. Socio-Spatial Approaches to Social Work. *Social Work & Society* 10 (1). 1–13.
- Stepney, Paul – Evans, Stepney 2000. Community Social Work. Towards an integrative model of practice. Teoksessa Stepney, Paul – Ford, Deirdre (toim.): *Social Work Models, Methods and Theories. A Framework for Practice*. Dorset: Russell House Publishing. 105–115.
- Stepney, Paul – Popple, Keith 2008. *Social Work and the Community. A Critical Context for Practice*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Tomson, Nadezda – Piironen, Merja 2013. Sosiaaliohjaus kotoutumisen edistämisessä. Syrjäytymisen ennaltaehkäisy. Opinnäytetyö. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Hyvinvointi ja toimintakyky. Sosiaalialan koulutusohjelma.
- Talvinen, Päivi – Nylund, Marianne 2008. Kotouttavan yhteisösosiaalityön yhteistoiminnallisuus. Teoksessa Roivainen, Irene – Nylund, Marianne – Korkiamäki, Riikka – Raitakari, Suvi (toim.): *Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla?* Jyväskylä: PS-Kustannus. 111–125.
- Vuori, Jaana 2012. Arjen kansalaisuus, sukupuoli ja kotouttamistyö. Teoksessa Keskinen, Suvi – Vuori, Jaana – Hirsiaho, Anu (toim.): *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press. 235–262.
- Välimäki-Adie, Seija – Pylkkänen, Jaana 2008. Kaupunkiyhteisöllisyyttä ja yhdyskuntatyötä Helsingin Vuosaaressa. Teoksessa Roivainen, Irene – Nylund, Marianne – Korkiamäki, Riikka – Raitakari, Suvi (toim.): *Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla?* Jyväskylä: PS-Kustannus. 99–110.

Kokemuksesta opiksi

Katja Ihamäki ja Päivi Kaljonen

Erilaiset kulttuuriset arvot edustavat syvällistä tietoa inhimillisyyden luonteesta ja sen kehittymisestä. Mohantyn (1997) mukaan sosiaalinen elämä on täynnä tietoa ihmisyydestä ja siitä, mitä pidämme hyvänä ja oikeana. Jokaisella kulttuurilla on omaa kerrottavaansa ja tietoa siitä, mikä elämässä on merkityksellistä ja miten hyvää elämää voidaan yrittää tavoitella. Ilman kulttuurien erilaisuutta tai yhteiskunnan monikulttuurisuutta inhimillisen hyvän tutkiminen olisi rajoittunutta ja jäisi liian helposti nurkkakuntaiseksi. Kulttuurisen monimuotoisuuden kautta meillä on käytettävissämme enemmän tietoa ja pystymme muotoilemaan ja liittämään kehittämistävämme laajempiin viitekehyksiin. Esimerkiksi länsimainen yksilön ainutkertaisuuden ja rationaalisen toiminnan ideaali ihmisyyden perustana joutuu uuteen valoon, kun ihmisyyttä tarkastellaan toisenlaisesta, yhteisöllisestä ja erilaista hierarkkista arvojärjestelmää noudattavan kulttuurin viitekehystä. (Mohanty 1997: 240–247.)

Tässä projektissa tapahtui oppimista ja uusia oivalluksia, lisäksi kohdattiin odottamattomia tilanteita. Käytetyt etnografiset menetelmät sopivat monialaisuuden lähtökohtiin. Kaikki tämän julkaisun artikkeleissa esiintuodut haastattelut, toiminnallisten ja draamallisten menetelmien sosiaalipedagogiset kehittelyt sekä verkostotapaamiset ovat lisänneet ja rikastuttaneet niin EU:n ulkopuolelta tulleiden, ei-pakolaistaustaisten maahanmuuttajien kuin opiskelijoiden, opettajien ja tapaamisiin osallistuneiden ymmärrystä ja osaamista kulttuurien kohtaamisesta ja sen tuomista haasteista. Asukkaiden äänen kuuleminen ja ongelmien ennaltaehkäisy yhteisen tekemisen avulla maahanmuuttajien omissa verkostoissa lisäsivät heidän kotoutumistaan. Verkostokokouksissa mahdollistui toisiinsa tutustuminen, oppiminen ja yhteiskehittely maahanmuuttajien paremman integroitumisen saavuttamiseksi. Kohtaamisissa tapahtui myös vertaisoppimista ja saatiin sosiaalista tukea, lisäksi jaettiin tietoa ja toimintatapoja yhteistyökumppaneiden kesken. Palautteissa korostui maahanmuuttajien innostus siitä, että heidät huomioitiin, ja toivoivat jatkoa hankkeessa aloitetuille toiminnoille. Maahanmuuttajien kokonaisvaltainen ja heidän toiveidensa mukainen lähestymistapa lisäsi suomalaisen kulttuurin ymmärrystä, auttoi sosiaalisten taitojen harjoittelussa ja lisäsi osallistujien voimaantumista. Kokemukset

haastavat tarkastelemaan erilaisia kulttuureja Mohantyn (1997) tavoin ensisijaisesti moraalisten kysymysten ja tutkimusten kenttänä. Monikulttuurisuus tulisi nähdä haasteena kulttuurien väliselle kohtaamiselle ja tiedolliselle yhteistyölle siitä, mistä ihmisyydessä on kyse ja miten hyvää elämää tulisi rakentaa. (Mohanty 1997: 240–247.)

Julkaisun artikkeleissa kuvatut maahanmuuttajien haastattelut, toiminnallisten ja draamallisten menetelmien kehittelyt sekä verkostojen yhteistyö osoittavat, kuinka tietoja ja toimintoja yhdistämällä päästään lähemmäksi kulttuurien välistä vuorovaikutusta. Lisäksi eteen avautuu monia uusia näkökulmia. Maahanmuuttajien innokkuus ja aktiivisuus ovat mahdollistaneet konkreettiset tulokset. Tuloksia voidaan hyödyntää maahanmuuttajien olosuhteiden sekä palveluiden kehittämisessä.

Lähde

Mohanty, Satya P. 1997. *Literary Theory and the Claims of History. Postmodernism, Objectivity and Multicultural Politics*. London: Cornell University Press.

Lopuksi

Veikko Väisänen

Suomeen muutto ulkomailta on kasvanut viime vuosina. Sen myötä monikulttuurisuus ja puhuttavien kielten määrä on tullut entistä enemmän tutuksi suomalaisille. Se on myös merkinnyt sitä, että julkisia palveluita täytyy kehittää. Lisäksi on kehitettävä kotouttamisohjelmia, jotta maahanmuuttajat oppisivat kieltä, saisivat koulutusta ja pääsisivät työelämään. Onnistunut kotoutuminen edellyttää yhteistyötä eri hallintoalojen välillä. Myös kolmatta sektoria tarvitaan entistä enemmän mukaan kotoutumisen tukemiseen. Koulutusyhteisöiltäkin tarvitaan uusia otteita uuden oppimiseen ja käytäntöjen uudistamiseen.

Se, millaisia valmiuksia maahanmuuttaja saa kotoutumiseen, riippuu paitsi muuttajien omasta aktiivisuudesta ja motivaatiosta, myös siitä, miten ympäröivä yhteiskunta tukee tulijaa ja miten valtaväestö suhtautuu heihin. Suomeen muuttaneiden taustat ja lähtömaiden tilanteet vaihtelevat huomattavasti, kuten myös maahanmuuttajien aikaisemmat kokemukset ja heille suunnatut heidän tarpeidensa mukaiset palvelut. Työperäiset maahanmuuttajat eivät saa erityistä julkista tukea. Sen sijaan humanitaarisista syistä saapuvat henkilöt saavat valtion ja kunnan järjestämiä kotoutumispalveluja tulonsa jälkeisinä ensimmäisinä vuosina. Vaikka tulija ei olisikaan joutunut jättämään kotimaataan pakon sanelemana, on uuteen kotimaahan tulo, työelämään pääsy sekä kulttuuriin, tapoihin ja kieleen tutustuminen aina haastavaa.

Useat maahanmuuttajat ovat omalla sitkeällä työllään ja muiden avulla onnistuneet raivaamaan paikkansa yhteiskunnassa. Mutta monet ovat joutuneet uusien ongelmien eteen. Monet ulkomailla koulutuksensa saaneet, kolmansista maista Suomeen muuttaneet eivät ole saaneet oman alansa töitä tai ovat kokonaan työelämän ulkopuolella. Vaikein tilanne näyttää olevan lukutaidottomilla naisilla. Syninä työn saannin esteisiin voivat olla paitsi kielitaito ja työn tekemisen tapa, myös vallitseva ilmapiiri ja se, millaisia toimintatapoja on käytössä. Myös sillä on vaikutusta, miten haasteisiin puututaan. Uusien toimintamallien käyttöönotto ja hyvien käytäntöjen löytyminen auttaisi monia maahanmuuttajia elämään parempaa arkea.

Etnovoimala-hanke on lähtenyt omalta osaltaan tukemaan EU:n ulkopuolisista, kolmansista maista Suomeen muuttaneiden, ei-pakolais-

taustaisten ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevien maahanmuuttajien kotoutumista. Hankkeeseen on sisällytetty ajatus, että tarvitaan kokonaisvaltaista kuvaa haavoittuvaisuuden tunnistamiseksi. Sitä varten projektia varten on rakennettu monialainen toimijaverkosto. Monialainen verkosto tuottaa parhaimmillaan käyttökelpoista tietoa yhteiseen käyttöön ja maahanmuuttajien tarpeisiin. Kun hyvinvointia lisäämään rakennetuissa verkostoissa olevat toimivat heille omimmillaan vahvuusalueilla, ja suuntaavat intressinsä ja resurssina samaan suuntaan, on verkosto enemmän kuin osiensa summa. Siihen on tässä projektissa tähdätty ja siinä on onnistuttu. Projektissa on järjestetty käytännön toimintaa, kuten ryhmätoimintaa yhteistyökumppaneiden kanssa, ja ammennettu siitä tietoa ja arvokasta kokemusta verkostossa olevien ja opiskeluyhteisön käyttöön sekä maahanmuuttajien hyväksi. Toiminnan kautta on kohdattu maahanmuuttaneita. Opiskelijat ja opettajat ovat päässeet mukaan aitoihin työelämätilanteisiin ja ympäristöihin.

Luovuutta ja innovatiivisuutta edellytetään jokaiselta yhteisöltä, niin myös entistä enemmän koulutusyhteisöiltä. Projekti on osoittanut, että oppimisyhteisön on hyödyllistä kehittää ja järjestää yhteistoimintaa eri toimijoiden kanssa, jos se haluaa menestyä ja uudistua ja löytää sille ominaista osaamistaan. Projekti on toiminut myös omana opettajanaan ja samalla paljastanut koulutusyhteisön kehittämistarpeita. Projekti on ollut lyhyt ja intensiivinen. Tulokset eivät ole kuitenkaan jääneet vain yhteen vuoteen. Projektin tuotokset ovat juurtumassa käyttöön ja sen pohjalta on syntymässä paljon uutta.

Kirjoittajat

Ihamäki, Katja, valtiotieteen tohtori, filosofian maisteri, lehtori, Metropolia Ammattikorkeakoulu

Kaljonen, Päivi, valtiotieteen lisensiaatti, työnohjaaja, projektityöntekijä, Metropolia Ammattikorkeakoulu

Kannelsuo, Marja, liikuntatieteen maisteri, lehtori, Metropolia Ammattikorkeakoulu

Piekkari, Jouni, etnomusikologi, draamakasvattaja, projektityöntekijä, Metropolia Ammattikorkeakoulu

Väisänen, Veikko, valtiotieteen maisteri, asukastalon vastaava, Kalliolan setlementti ry